

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Bedrijfswetenschappen
en Economie

Steeds meer met steeds minder

Onderzoek naar de slagkracht van bibliotheeken in Vlaanderen

**Onderzoeksrapport in opdracht van BoekenOverleg, Literatuur
Vlaanderen**

Onderzoek in opdracht van
Literatuur Vlaanderen
zetel in de Lange Leemstraat 57, 2018 Antwerpen

Colofon

Auteurs: Prof. dr. Annick Schramme & Laura D'hoore, Nathalie Verboven

Onderzoeksgroep: Cultuurmanagement & cultuurbeleid

Stuurgroepleden: Willem Bongers-Dek (Voorzitter BoekenOverleg); Jessica Jacobs (Directeur VVBAD); Paul Hermans (Directeur, Literatuur Vlaanderen); Lore Piers (Coördinator BoekenOverleg, Literatuur Vlaanderen); Katja Grammens (Bibliothecaris, Bibliotheek Sint-Pieters-Leeuw), Sylvie Dhaene (Directeur Iedereen Leest), Alexander Declercq (Directeur bibliotheek en archief, Ieper) en Dirk De Corte (Universiteit Antwerpen)

Voorwoord

De vele bibliotheken die Vlaanderen rijk is, zijn perfect geplaatst om een waardevolle rol te vervullen in de kenniseconomie die we al zijn en in de toekomst nog meer zullen worden. Ze zijn voor iedereen bereikbaar, stimuleren onze geletterdheid en dragen bij aan het gemeenschapsgevoel ... maar dan moeten ze daar wel de mensen en de middelen voor hebben.

Uit dit onderzoeksrapport blijkt dat de bibliotheken sinds de afschaffing van het bibliotheekdecreet in 2015 steeds meer taken krijgen, maar steeds minder in staat zijn die taken uit te voeren. Sinds 2015 bestaat er geen definitie van wat een bibliotheek is noch criteria waaraan bibliotheken moeten voldoen. Vlaanderen staat autonomie af aan het lokale niveau en de middelen voor bibliotheken komen ongeoormerkt in het Gemeentefonds terecht.

Vanaf 2016 is het dus aan de lokale besturen om hun bibliotheken te beheren. Door het ongeoormerkt overhevelen van middelen komt de bibliotheek vaak terecht in het vrijetijd domein en concurreren bibliotheken met zwembaden en bloemlezingen met bloemperken. Acht jaar later lijkt de situatie rooskleurig: elke gemeente heeft nog steeds een bibliotheek, lidmaatschappen daarvan bleven op peil en een forse toename van vrijwilligers duidt op een hechte band met de lokale gemeenschap.

Toch is dit een vertekend beeld. Uit dit onderzoek blijkt dat onze bibliotheken onder grote druk presteren en kampen met de toegenomen verwachtingen van overheid en burgers. De Bibliotheekmonitor van 2023 toonde al aan dat de inflatie zwaar weegt op de begroting. De personeelskosten stijgen, de subsidie stijgt niet mee. Zeker in kleine gemeenten is het gemiddelde collectiebudget per lid duidelijk afgenomen. De lettervreter anno nu: het personeel eet de collectie op.

Tegelijkertijd nam het aantal vaste personeelsleden sinds 2015 af. 42% van de bibliotheken kende een afname en 30% een status quo. Gemiddeld genomen is er een afname van 0,45 voltijdsequivalenten bij alle bibliotheken, terwijl het gemiddeld aantal leden per VTE stijgt. Dat lijkt misschien weinig, maar deze negatieve evolutie gaat gepaard met een afname aan gekwalificeerd personeel én met een afname van de mogelijkheid tot professionalisering. Grootschalige versnippering en het gebrek aan gecoördineerd beleid zijn hier debet aan.

Het gevreesde watervaleffect is hier zichtbaar. Bibliotheekmedewerkers die met pensioen gaan, worden slechts in 40% van de gevallen vervangen. Als ze al vervangen worden, is dat lang niet altijd door personeel met een gelijkwaardig profiel. Medewerkers op bachelorniveau voeren taken uit op masterniveau, assistenten vullen soms dat gat weer op.

Onder aan de waterval vinden we onze vrijwilligers die met hart en ziel hun lokale bibliotheek overeind proberen te houden, maar daarvoor zelden gekwalificeerd zijn. Bovendien zorgt een toename van vrijwilligers ook voor verhoogde werkdruk voor het vaste personeel. 83% van de bibliotheken zag het aantal vrijwilligers stijgen sinds 2015 maar er kwamen geen bijkomende krachten om hen te begeleiden. Alle geïnterviewde deelnemers geven aan dat de werkdruk stijgt. Een respondent zei: 'Zodra er iemand ziek is, slaat het alarm aan. Dit betekent dat we voortdurend van crisis naar crisis gaan.' Aangezien voorlopig niets wijst op een verandering hierin, mogen we binnenkort de biblio-burn-out aan onze woordenboeken toevoegen.

Een evolutie die in het bijzonder de aandacht verdient, is de toegenomen vraag naar e-inclusie. Burgers vragen om digitale ondersteuning, de overheid wijst naar bibliotheken als hulpbronnen voor digitale vaardigheden. Maar ook hier ontbreekt coördinatie ontbreekt en wrekt de Vlaamse versnippering zich: middelen voor e-inclusie komen soms bij bibliotheken terecht maar landen vaker bij lokale welzijnsorganisaties. De burger die zoekt naar hulp bij het inloggen via eID of het gebruik van Tax-on-web heeft het verder maar uit te zoeken.

Het loont om in dit geval even de blik op het noorden te werpen. Terwijl het Nederlandse beleid al sinds 1987 op de decentrale koers zat waar Vlaanderen nog steeds op vaart, keerde die trend de laatste jaren. Sinds 2015 coördineert de Koninklijke Bibliotheek (KB) met succes het netwerk van openbare bibliotheken. 653 Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) halen burgers naar bibliotheken en meer dan 6 miljoen Nederlanders maken via de KB gebruik van digitale diensten.

Bovendien werkt de overheid aan een nieuwe definitie van een 'volwaardige bibliotheek' en komt er opnieuw een zorgplicht. Die plicht legt Nederland niet zomaar op aan de gemeenten, er komen ook structureel tientallen miljoenen bij om dit mogelijk te maken. Wanneer je de middelen voor de zorgplicht, de IDO's en Boekstart/Bibliotheek op school optelt, gaat het over een stijgende bijkomende investering van zo'n 50 miljoen in 2023 tot 95 miljoen in 2026. Daarnaast werd vorige week bekend dat er een overgangsregeling komt zodat ook kleinere gemeenten in 2025-2026 een decentralisatie-uitkering krijgen, met geormerkt geld voor bibliotheken.

Uiteraard is Nederland niet het beloofde land en gaat het beeld dat we hierboven schetsen niet op voor alle Vlaamse bibliotheken. In Vlaanderen is niemand nostalgisch is naar het oude bibliotheekdecreet. Wel is er behoefte aan een gedeeld beleidskader, aan gecoördineerde professionalisering van de bibliotheekmedewerkers en aan een gedragen visie op digitalisering. Met meer taken, minder mensen en minder middelen is het gebrek aan overkoepelend bibliotheekbeleid een tikkende tijdbom die we ons in tijden van ontleding, desinformatie en voortdenderende digitale transformatie niet kunnen veroorloven.

Tot slot danken we graag alle bibliotheekmedewerkers die bovenop hun taak de tijd vonden om ons pertinente antwoorden te verschaffen op onze vele vragen. Jullie toonden daarmee opnieuw jullie grote betrokkenheid bij de goede zaak, we hopen van harte dat ook die extra inspanning zal renderen. Verder danken we de leden van de stuurgroep die het proces begeleid hebben. Een bijzonder woord van dank voor de auteurs van dit onderzoek: prof. dr. Annick Schramme, Laura D'hoore en Nathalie Verboven. Het doet ons deugd dat de bibliotheekmicrobe jullie zo hard gebeten heeft dat een vervolgonderzoek al in de sterren geschreven staat.

Willem Bongers-Dek, voorzitter BoekenOverleg

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en onderzoeksvragen.....	7
2.	Methodologie.....	9
3.	Kwantitatieve analyse	11
3.1	<i>Methode en beperkingen.....</i>	<i>11</i>
3.2	<i>Deelnemende bibliotheken .....</i>	<i>13</i>
3.3	<i>Statuut invuller .....</i>	<i>17</i>
3.4	<i>Personeelsbestand bibliotheken .....</i>	<i>17</i>
3.4.1	Bibliothecaris	28
3.4.2	Ondersteunend personeel.....	30
3.4.3	Vrijwilligers	33
3.5	<i>Lidmaatschap.....</i>	<i>37</i>
3.6	<i>Samenwerkingen .....</i>	<i>39</i>
3.7	<i>Juridisch statuut bibliotheken.....</i>	<i>40</i>
3.8	<i>Relatie met het bestuur .....</i>	<i>40</i>
3.9	<i>Faciliteiten en diensten .....</i>	<i>41</i>
3.9.1	Faciliteiten	41
3.9.2	Bibliotheekactiviteiten.....	42
3.9.3	Diensten bibliotheek.....	44
3.10	<i>Beleidsplan bibliotheek.....</i>	<i>44</i>
3.11	<i>Toekomstperspectief bib.....</i>	<i>45</i>
3.12	<i>Budget.....</i>	<i>46</i>
4.	Kwalitatieve analyse.....	49
4.1	<i>Evolutie in begroting na afschaffing bibliotheekplicht.....</i>	<i>50</i>
4.1.1	Relevantie bibliotheken	50
4.1.2	Stabiliteit in financiering.....	51
4.1.3	Subsidies en (boven)lokale middelen	51
4.1.4	Wijzigingen/ evolutie in budgetten	52
4.2	<i>Invloed middelen op kwaliteit van de werking .....</i>	<i>53</i>
4.2.1	Personeel en werkdruk.....	53
4.2.2	Functieverbreding.....	55
4.2.3	Nieuwe taken voor de bibliotheek (meer middelen voor e-inclusie en integratie).....	56
4.3	<i>Coördinatie tussen de bibliotheek en het lokale bestuur .....</i>	<i>57</i>
4.3.1	Coördinatie samenwerking.....	58
4.3.2	Focus lokaal bestuur	59
4.4	<i>Verbeterpunten en suggesties .....</i>	<i>60</i>
4.4.1	Netwerkdenken	60
4.4.2	Ongewenste effecten wegvallen Vlaamse niveau.....	61
4.4.3	Gedeelde uitdagingen (geletterdheid en leesbevordering)	62
4.4.4	Ondersteuningsnoden (middelen en ondersteuning).....	63

5.	Conclusie.....	64
6.	Aanbevelingen aan beleid.....	66
7.	Bibliografie.....	69

1. Inleiding en onderzoeksvragen

In aanloop naar de verkiezingen presenteert het BoekenOverleg een nieuw Memorandum 2024-2029. Het BoekenOverleg is de beleidspartner voor thema's die met boeken en literatuur te maken hebben. Het platform behartigt de gezamenlijke belangen van de boeken- en letterensector, met respect voor de diversiteit en de autonomie van alle spelers die in het BoekenOverleg vertegenwoordigd zijn. Binnen dit Memorandum spelen de bibliotheken een belangrijke rol. Eén van de beleidsthema's die voor het BoekenOverleg hoog op de agenda staat in de aanloop naar de verkiezingen, heeft betrekking op de financiële slagkracht van de bibliotheken in Vlaanderen.

Concreet wil het BoekenOverleg meer inzicht krijgen in de financiële slagkracht van de bibliotheken in Vlaanderen en het verband tussen deze slagkracht en de veelzijdige missies van de bibliotheken. Literatuur Vlaanderen beheert het secretariaat van het BoekenOverleg en is formeel opdrachtgever van het onderzoek. Sinds 1 januari 2016 zijn de bepalingen voor openbare bibliotheken geschrapt uit het decreet Lokaal Cultuurbeleid. Dit had verschillende consequenties die een rechtstreekse impact hadden op de bibliotheeksector:

- De Vlaamse middelen voor bibliotheken kwamen ongeoormerkt terecht in het Gemeentefonds waardoor sinds 2016 gemeenten dit bedrag kunnen besteden naar eigen goeddunken.
- De bibliotheekplicht verviel, waardoor niet langer elke Vlaamse gemeente een bibliotheek diende in te richten.
  - a. Geen definitie meer voor openbare bibliotheek.
  - b. Geen criteria meer (toegankelijkheid, gratis voor kinderen en jongeren tot 18 jaar, etc.).
  - c. Geen verplichting meer voor bibliotheken om cijfers aan te leveren (BIOS) en dus verminderde monitoring van de werking van de bibliotheken.

Met het oog op de naderende verkiezingen, wil het BoekenOverleg dan ook een beter zicht bekomen op wat de impact is van het schrappen van deze bepalingen uit het decreet en dan vooral met betrekking tot de financiële slagkracht van de bibliotheken. Door het ongeoormerkt toewijzen van de bibliotheekmiddelen aan de gemeenten, zijn bibliotheken nog afhankelijker geworden van hun lokaal

bestuur voor zowel hun financiële middelen als voor het vinden van voldoende gekwalificeerd personeel. In welke mate is dit meetbaar en concreet voelbaar voor het bibliotheekpersoneel? En welke impact heeft dit op de kwaliteit van de dienstverlening?

Dergelijke vragen blijven tot op heden grotendeels onbeantwoord op basis van het beschikbare onderzoek naar de bibliotheeksector. Zoals reeds aangehaald, worden sinds 2015 niet langer systematisch gegevens van bibliotheken bijgehouden. VVBAD organiseert wel jaarlijks een bibliotheekmonitor waarop bibliotheken op vrijwillige basis aan kunnen deelnemen, maar deze omvat op die manier geen gegevens van alle bibliotheken in Vlaanderen. Ook naar de tevredenheid van de gebruikers en de impact van de bibliotheken op het mentaal welzijn van de bezoekers wordt onderzoek gedaan. Zo voerde Universiteit Antwerpen in 2021 een dergelijk onderzoek voor de eerste keer uit in samenwerking met Op/Til, VVBAD en Cultuurconnect.

Uit dergelijke onderzoeken is alvast gebleken dat bibliotheekleden over het algemeen heel tevreden zijn over de werking en aanbod van hun bibliotheek. We merken in het algemeen op dat bibliotheken in Vlaanderen een zeer positieve impact hebben op het mentaal welzijn van hun leden en bezoekers. De Vlaamse bibliotheken scoren op het gehanteerde model met 4 dimensies ook hoog op de dimensie 'perspectief': ze geven stof tot nadenken en helpen om kritisch na te denken, en scoren hoog op het leveren van kennis en verruimen van de blik van de bezoeker. Tenslotte speelt de bibliotheek ook een positieve rol in de gemeenschapsvorming. Er liggen echter mogelijk nog kansen voor de bibliotheek om zich extra te profileren als ontmoetingsplek. Om dergelijke tevredenheid te blijven behouden, is er echter wel nood aan voldoende middelen. In dat verband is de voorliggende vraag van het BoekenOverleg erg relevant.

Recent onderzoek toonde alvast aan dat naar aanleiding van het wegvallen van de bibliotheekplicht in 2016 geen bibliotheken zijn gesloten (filialen echter wel), maar dat er vooral wijzigingen zijn in budgetten. De Bibliotheekmonitor van 2023 toonde eveneens aan dat meer bibliotheken vaststelden dat het opstellen van de bibliotheekbegroting voor 2023 moeilijker verliep dan voorheen. Wegens de inflatie zijn de bibliotheekdiensten, personeelskosten en boeken duurder geworden. Ook een bibliotheek die over hetzelfde budget beschikt als de voorbije jaren, kan daar dus eigenlijk minder mee doen. Bij drievierde van de bibliotheken bleef het aantal personeelsleden gelijk in 2023. Een medewerker die met pensioen gaat, wordt slechts in 40 procent van de gevallen vervangen, en bij afwezigheid van collega's wegens ziekte, zwangerschapsverlof of loopbaanonderbreking is er zelden een tussentijdse oplossing voorzien. 2023 is in dat opzicht een bijzonder jaar omwille van de naschokken van de coronacrisis, maar tevens ook de energiecrisis die op de budgetten weegt.

Dit alles in overweging genomen, is er dus nood aan een dieper inzicht in de financiële situatie van de bibliotheken en de impact hiervan op hun werking.

Voorgaande situering leidt tot de volgende concrete onderzoeksvraag: **Welke evolutie is er merkbaar sinds het wegvallen van de bibliotheekplicht in 2015 en sinds de Vlaamse middelen voor bibliotheken ongeoormerkt naar lokale besturen gaan?** Deze vraag leidt tot de volgende subvragen:

1. Is er een evolutie merkbaar in de bibliotheekbegrotingen van voor 2016 en nu (op basis van het cijfermateriaal dat beschikbaar is bij de bibliotheken)? Zijn er meer middelen beschikbaar voor de bibliotheken of net minder? Hoe is de relatie ten opzichte van het bestuur geëvolueerd?
2. Welk effect heeft de eventuele wijziging in middelen op de kwaliteit van de bibliotheek?
3. Welke minimumvereisten kunnen we stellen om een basiswerking van de bibliotheek te garanderen en welke middelen zijn hiervoor elementair?

2. Methodologie

Fase 1: Kwantitatief onderzoek via een bevraging

Het onderzoek werd geïnitieerd door verkenning van de beschikbare begrotingsgegevens bij bibliotheken in Vlaanderen in kaart te brengen op basis van een grootschalige bevraging. Via deze bevraging werd aan de bibliotheken gevraagd om zo accuraat mogelijk in kaart te brengen hoe hun werking de laatste jaren gewijzigd is en welke budgetten hier tegenover staan op basis van de bij hun beschikbare en gekende cijfers. Specifiek richtte de analyse zich op een vergelijking tussen de begroting van 2015 en recentere begrotingen (2022), waarbij zowel de pre- als post-hervormingsperiode van 2016 werden bestreken. Bovendien wordt bij deze vergelijking rekening gehouden met diverse factoren die de begrotingsdynamiek kunnen beïnvloeden, zoals inflatie. Deze fase was een eerste meting om een inzicht te verkrijgen in de veranderingen in bibliotheekbegrotingen over een bepaalde tijdsperiode, en vormde de basis voor verdere, meer diepgaande analyses.

Fase 2: Kwalitatief onderzoek via case studies

Tegelijk met het uitvoeren van de kwantitatieve fase werden, mede op basis van tussentijdse bevindingen uit de enquête, twaalf bibliotheken geselecteerd voor verdere analyse. Zeven van deze bibliotheken stemden in met een deelname aan een diepte-interview. Deze selectie werd zorgvuldig

uitgevoerd in nauwe samenwerking met de stuurgroep, waarbij verschillende criteria werden gehanteerd om een diverse en representatieve steekproef van bibliotheken te garanderen. Hierbij werd onder andere gekeken naar bibliotheken die een variëteit aan begrotingsontwikkelingen hadden ervaren, waaronder zowel groei, krimp als stabiliteit. Daarnaast werd gestreefd naar een evenwichtige vertegenwoordiging van bibliotheken van verschillende grootte en locaties, variërend van grote stedelijke bibliotheken tot bibliotheken in landelijke gemeenten en deze verspreid over de diverse provincies van Vlaanderen. In de categorie grote stedelijke bibliotheken vinden we instellingen zoals Muntpunt in Brussel, Permeke in Antwerpen, OB Brugge, OB Anderlecht en OB Sint-Pieters-Leeuw. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich kleinere lokale bibliotheken, zoals die in Lichtervelde en Lanaken, die meer gericht zijn op het bedienen van de behoeften van hun lokale gemeenschappen.

Deze tweede fase van het onderzoek omvatte diepgaande kwalitatieve analyses op basis van semi-structureerde diepte-interviews en een focusgroep met bibliothecarissen. Doel was hierbij om zo een dieper inzicht te verwerven in de perceptie omtrent de evolutie in budgetten en kwaliteit van de werking van de geselecteerde bibliotheken. Zowel diepte-interviews als focusgroepen zijn bijzonder geschikt voor het verkennen van percepties, ideeën en ervaringen van deelnemers over specifieke onderwerpen. Bij diepte-interviews in het bijzonder kan één-op-één interactie helpen bij het opbouwen van vertrouwen en een veilige omgeving creëren waarin deelnemers zich meer open kunnen stellen (R. Longhurst, 2009). Daarnaast is ook geopteerd om een focusgroep te organiseren. In tegenstelling tot individuele interviews stimuleren focusgroepen interactie tussen deelnemers. Deze dynamiek kan leiden tot het ontstaan van nieuwe ideeën en standpunten, die mogelijk niet naar voren zouden komen in een één-op-één gesprek (Kitzinger, 1995). Specifiek werden vragen gesteld over de toewijzing en gebruik van begrote budgetten, de variëteit aan dienstverlening in verhouding tot financiële middelen, en de stabiliteit van de financieringsstromen. Daarnaast werd gekeken naar de mate van coördinatie tussen de bibliotheken en hun respectievelijke lokale besturen, met als doel een optimaal niveau van budgettaire afstemming en strategische samenwerking te identificeren.

Door deze tweeledige methodologische aanpak werd een diepgaand inzicht verkregen in de begrotingsdynamiek en de operationele realiteit van bibliotheken in Vlaanderen, wat een solide basis biedt voor verdere analyse en beleidsvorming.

3. Kwantitatieve analyse

3.1 Methode en beperkingen

Voor het kwantitatieve luik van deze analyse werd gebruik gemaakt van een online bevraging die deels gebaseerd is op de bibliotheekmonitor, maar streeft naar een verregaandere en diepgaandere analyse van de begrotingscijfers. Er werd dus geen simpele copy-paste van de vragen gedaan, maar een nieuwe bevraging opgesteld in samenwerking met een stuurgroep (zie hoger). Het doel van deze bevraging was om in kaart te brengen hoe bibliotheken hun financiële slagkracht zelf ervaren op basis van de gegevens waarover zij zelf beschikken. De vragenlijst werd verspreid door de leden van de stuurgroep onder hun netwerk aan bibliothecarissen en werd gedurende de maand maart 2024 uitgevoerd.

Het grootste voordeel van een online enquête is dat ze relatief eenvoudig uitvoerbaar is en mits kennis van zaken eenvoudig statistisch te analyseren is. Ze laat onder meer toe verschillen tussen subgroepen te ontdekken. De online enquête is ook snel, gemakkelijk en relatief goedkoop, zeker in vergelijking met andere methoden zoals enquêtes met de post. Toch heeft deze onderzoeksmethode ook haar beperkingen, ook in relatie tot de hierboven aangehaalde onderzoeksvragen.

De cijfers waarmee in onderstaande analyse wordt gewerkt, zijn deze die ons werden aangereikt door de bibliotheken zelf. Of de "invullers" de objectief correcte bedragen hebben ingegeven, weten we niet zeker. Hiervoor zijn diepgaandere case studies nodig waarbij zowel in de begroting van de bibliotheken als van lokale besturen wordt gedoken. De totale kosten van bibliotheken zitten vaak immers verspreid over steden en gemeenten (budget bibliotheken en budgetten andere diensten), vzw's lokaal cultuurbeleid, andere diensten... De invullers van de bevraging hebben onderstaande bedragen vaak ook "uit tweede hand". Het verdient dan ook een aanbeveling om in vervolgonderzoek op langere termijn, dieper te graven in de begrotingen van steden en gemeenten, voor een accurater plaatje. Voor het huidige onderzoek werd met betrekking tot de begrotingscijfers dan ook enkel gewerkt met de gegevens die de bibliotheken zelf aanreikten m.b.t. hun totaal beschikbaar budget en hun collectiebudget.

De bevraging werd in totaal 275 keer ingevuld. Verschillende bibliotheken vulden de bevraging echter slechts zeer gedeeltelijk in. Entries waarbij enkel de bibliotheeknaam en postcode werden ingevuld, maar verder geen andere data, werden vervolgens verwijderd. Op die manier bleven 104 bruikbare entries over. Deze 104 entries werden vervolgens nog door een tweede selectieronde gehaald. Op basis van de postcode, naam bibliotheek en het IP-adres waarmee de bevraging werd ingevuld, werden immers nog enkele dubbels gedetecteerd. Sommige bibliotheken vulden de bevraging twee of meer keren in. Deze dubbele entries werden vervolgens met elkaar vergeleken. In het geval dat tweemaal

zeer afwijkende gegevens werden ingevuld voor dezelfde vragen, werden deze bibliotheken uit de lijst verwijderd. In het geval van een zeer kleine afwijking in data werd het gemiddelde van beide ingevulde gegevens cijfers genomen en vervolgens afgerond. Op die manier bleef er data van 98 verschillende bibliotheken over, waar vervolgens mee verder werd gewerkt voor onderstaande analyses.

Verder is het belangrijk te vermelden dat op vraag van de stuurgroep, geen van de vragen in de survey verplicht werd gemaakt. Deze beslissing is genomen met het doel de enquête zo toegankelijk mogelijk te maken en alle beschikbare informatie te kunnen benutten voor het onderzoek. De enquête omvatte diverse financiële vraagstukken die zorgvuldig onderzoek en betrokkenheid van de deelnemers vereisten. Dit zorgt wel voor een relatief gefragmenteerd beeld. Niet elke bibliotheek beantwoordde immers alle vragen. Deze kwantitatieve bevraging dient dan ook vooral beschouwd te worden als een temperatuurmeting. In die zin werden de analyses dan ook vooral beperkt tot het descriptieve niveau. Zoals reeds aangehaald in de inleiding, biedt deze bevraging, net zoals de gegevens uit de recente gemeentemonitor geen volledig plaatje van de bibliotheeksector in Vlaanderen. Daarom wordt bij elke vraag steeds duidelijk aangegeven hoeveel bibliotheken deze vraag beantwoord hebben, om een zo accuraat mogelijk plaatje weer te geven van de cijfers.

Vervolgonderzoek is dus zeker nog nodig. De bibliotheeksector voelt meer dan ooit nood aan actuele cijfers, zo zal blijken uit onderstaande analyse. Sinds het begin van de eeuwwisseling hadden de bibliotheeksector en de Vlaamse overheid immers in symbiose gewerkt aan de uitbouw en bijsturing van BIOS, het Bibliotheek Informatie- en OpvolgingsSysteem. De cijfers die BIOS jaar na jaar verzamelde en die vrij raadpleegbaar waren in het kennisportaal van de Vlaamse overheid, gaven tot 2015 een mooie evolutie weer. Enerzijds waren ze interessant om de Vlaamse situatie van de sector te vergelijken met andere landen. Anderzijds waren ze nuttig voor de bibliotheken zelf. Sinds 2016 viel echter de verplichting voor bibliotheken weg om hun data in te geven in deze databank evenals de steun van de Vlaamse overheid voor het platform (weggefallen sinds 2019), waardoor steeds minder bibliotheken hun data doorgaven en de bruikbaarheid van het platform afnam, wat het ook veel moeilijker maakt om dergelijke analyses te doen.

Tot slot zal in wat volgt op enkele plaatsen ook een verwijzing gemaakt worden naar het publieksonderzoek dat door UAntwerpen werd uitgevoerd in 2021-2022. Verschillende van de deelnemende bibs in het huidige onderzoek namen immers toen ook deel. Deze cijfers kunnen interessant zijn om te linken aan de hier onderzochte begrotingscijfers. Zien we een impact van de daling of toename van budgetten en personeel op de tevredenheid van de gebruikers? Ook deze vergelijking gaat natuurlijk niet volledig op, aangezien niet alle bibliotheken aan beide onderzoeken

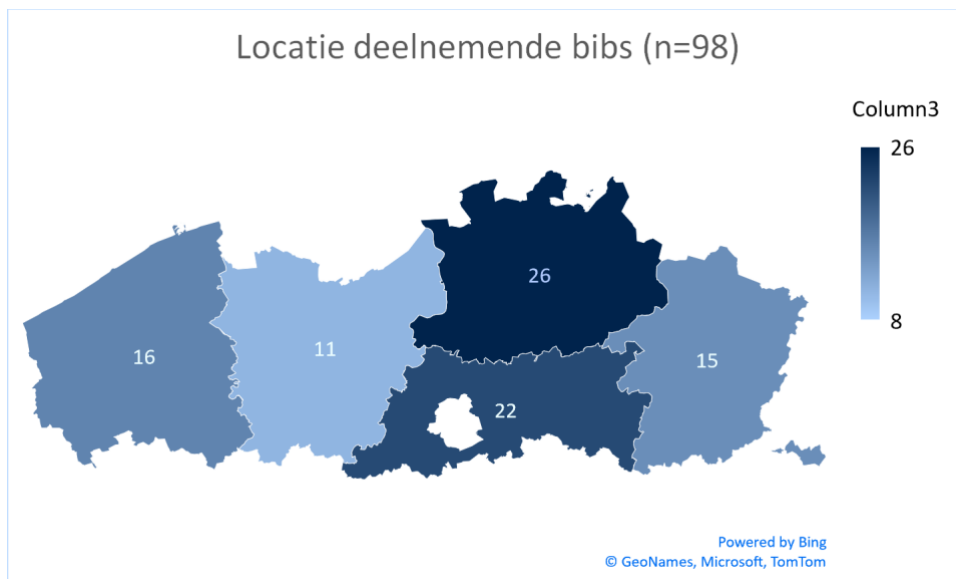
deelnemers en de cijfers van het publieksonderzoek steunen op een analyse van 2021-2022, terwijl de begrotingscijfers in het huidige onderzoek betrekking hebben op 2015 en 2022.

3.2 Deelnemende bibliotheken

Onderstaande figuren bieden een overzicht van de deelnemende bibliotheken aan dit onderzoek en hun geografisch spreiding.

Figuur 1: Geografische spreiding deelnemende bibliotheken (n=98)

Figuur 2: Geografische spreiding deelnemende bibliotheken - per provincie (n=98)

Hierbij zien we een overzicht van het aantal deelnemende bibs in de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant. Verder namen ook nog 8 bibliotheken uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest deel.

Net zoals in eerder genoemde gebruikersonderzoeken (Verboven & Schramme, 2022) worden de uitkomsten uit de bevraging in een perspectief geplaatst. Net zoals toen worden clusters gehanteerd

om vergelijkingspunten aan te reiken. In het gebruikersonderzoek werd met volgende clusters gewerkt:

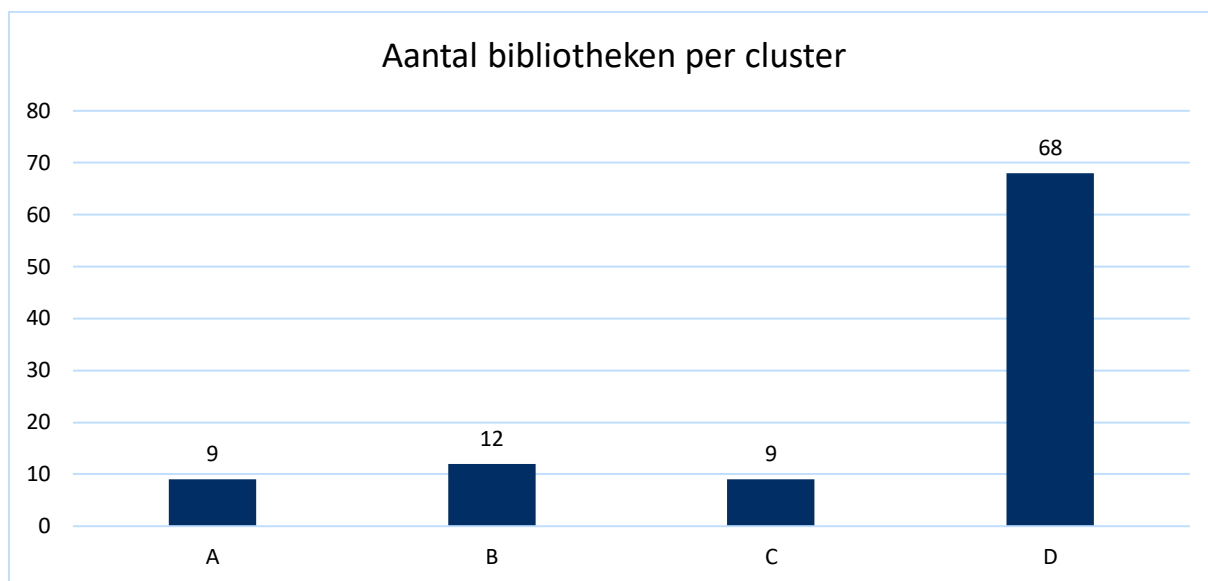
- Cluster A: Centrumsteden
- Cluster B: Regionale steden of en Gemeenten > 40.000 inwoners
- Cluster C: Steden en Gemeenten > 30.000 inwoners
- Cluster D: Steden en Gemeenten < 30.000 inwoners

Als we de bibliotheken in het huidig onderzoek vervolgens indelen op deze manier, zien we onderstaande spreiding.

Tabel 1: Overzicht deelnemende bibliotheken per cluster

Cluster A	Cluster B	Cluster C
Antwerpen (ingevuld voor volledige koepel aan 16 bibs) Brugge Brussel Genk Gent Hasselt Kortrijk Mechelen Turnhout	Anderlecht Beringen Beveren Dilbeek Etterbeek Heist-op-den-Berg Sint-Gillis Sint-Lambrechts-Woluwe Sint-Pieters-Woluwe Ukkel Vilvoorde Waregem	Asse Bilzen Brecht Lommel Oudergem Schoten Sint-Pieters-Leeuw Tongeren leper
Cluster D		
Aartselaar Alken As Assenede Beernem Beersel Bellingen Bertem Blankenberge Bonheiden Bornem Bree Damme De Pinte Diksmuide Duffel	Hoogdele Hoogstraten Hove Izegem Kampenhout Kapelle-op-den-Bos Kaprijke Kinrooi Kluisbergen Kontich Kortenberg Laakdal Lanaken Lichtervelde Lint	Moorslede Mortsel Opwijk Poperinge-Vleteren Retie Riemst Rumst Sint-Gillis-Waas Sint-Katelijne-Waver Staden Steenokkerzeel Stekene Ternat Tervuren Veurne

Edegem	Lubbeek	Wemmel
Erpe-Mere	Lummen	Westerlo
Grobbendonk	Maaseik	Wezenbeek-
Harelbeke	Meerhout	Oppem
Heers	Meise	Wijnegem
Herne	Merchtem	Zoersel
Hoeilaart	Merksplas	Zulte
Holsbeek		Zwalm

Figuur 3: Aantal bibliotheken per cluster (n=98)

Voor het huidig onderzoek werd ervoor gekozen deze clustering nog iets meer te verfijnen. Zo werden Antwerpen en Gent omwille van hun zeer grote inwonersaantal in vergelijking met de andere centrumsteden, apart behandeld omdat hun gegevens de data anders te sterk kleuren. Vervolgens werden ook de steden en gemeenten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in een aparte categorie gestoken en deelden we cluster D nog op in twee delen: Steden en Gemeenten < 15.000 inwoners (Cluster E) en Steden en Gemeenten tussen 15.001 en 30.000 inwoners inwoners (Cluster D). Dit leidt tot volgende clustering:¹

Antwerpen & Gent	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
Antwerpen (ingevuld voor volledige koepel aan 16 bibs) Gent	Anderlecht Brussel Etterbeek Oudergem	Sint-Gillis Sint-Lambrechts-Woluwe Sint-Pieters-Woluwe Ukkel

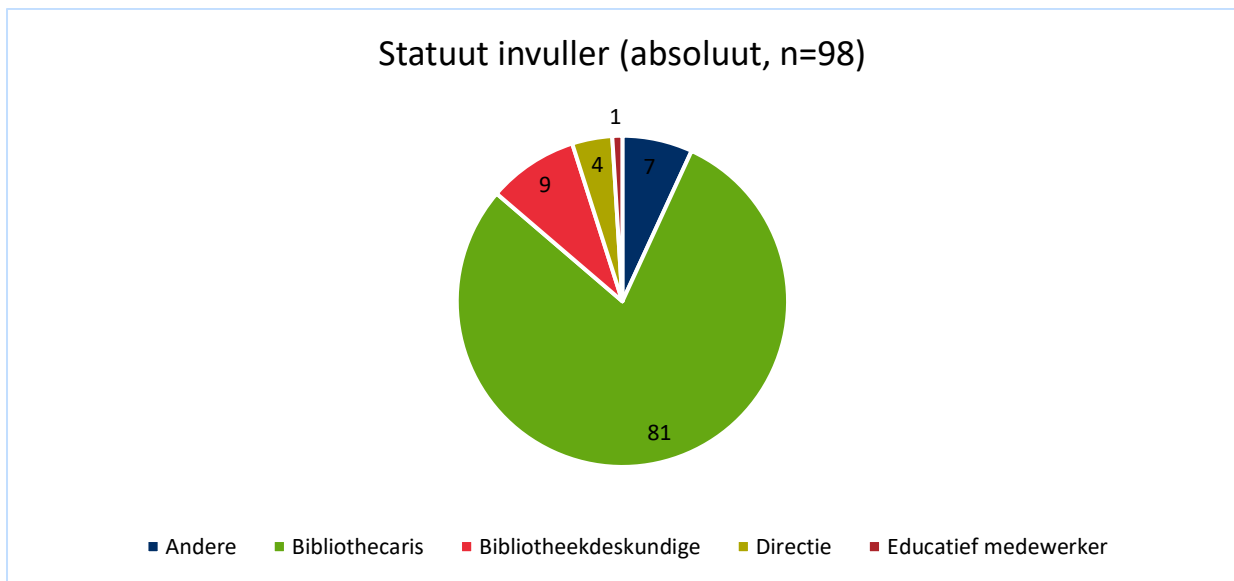
¹ Indeling op basis van bevolkingscijfers gebaseerd op: <https://www.ibz.rrn.fgov.be/nl/bevolking/statistieken-van-bevolking/> Bevolkingscijfers op 1 januari 2024.

Cluster A (Centrumsteden zonder Antwerpen & Gent)	Cluster B	Cluster C
Brugge Genk Hasselt Kortrijk Mechelen Turnhout	Beringen Beveren Dilbeek Heist-op-den-Berg Vilvoorde Waregem	Asse Bilzen Brecht Lommel Schoten Sint-Pieters- Leeuw Tongeren leper
Cluster D		
Beernem Beersel Blankenberge Bonheiden Bornem Bree Diksmuide Duffel Edegem Erpe-Mere Harelbeke Hoogstraten Izegem	Kontich Kortenberg Laakdal Lanaken Lubbeek Lummen Maaseik Meise Merchtem Mortsel Poperinge- Vleteren	Riemst Rumst Sint-Gillis-Waas Sint-Katelijne- Waver Stekene Ternat Tervuren Wemmel Westerlo Zoersel Zulte
Cluster E		
Aartselaar Alken As Assenede Bellingen Bertem Damme De Pinte Grobbendonk Heers Herne	Hoeilaart Holsbeek Hooglede Hove Kampenhout Kapelle-op-den- Bos Kaprijke Kinrooi Kluisbergen Lichtervelde Lint	Meerhout Merksplas Moorslede Opwijk Retie Staden Steenokkerzeel Veurne Wezenbeek-Oppem Wijnegem Zwalm

Tot slot zal, zoals eerder aangehaald, in onderstaande analyses soms ook verwezen worden naar het gebruikersonderzoek van 2021. 55,10% van de deelnemende bibs in het huidige onderzoek, nam immers ook deel aan dat onderzoek.

3.3 Statuut invuller

Een eerste analytisch hoofdstuk geeft een dieper inzicht in het profiel van de respondenten die deelnamen aan het onderzoek. We zien dat de bevraging in hoofdzaak werd ingevuld door bibliothecarissen (81). Opgeteld ligt de n-waarde van de antwoorden hier hoger dan 98. Dit omdat verschillende profielen niet te herleiden zijn tot “één hokje”. We zien dat verschillende respondenten meerdere statuten hebben, directie, bibliothecaris en deskundige bv. 7 respondenten gaven aan dat ze nog een ander statuut hebben dan de voorgenoemde antwoordmogelijkheden, een overzicht hiervan is hieronder te vinden.

Figuur 4: Statuut invuller bevraging (n=98)

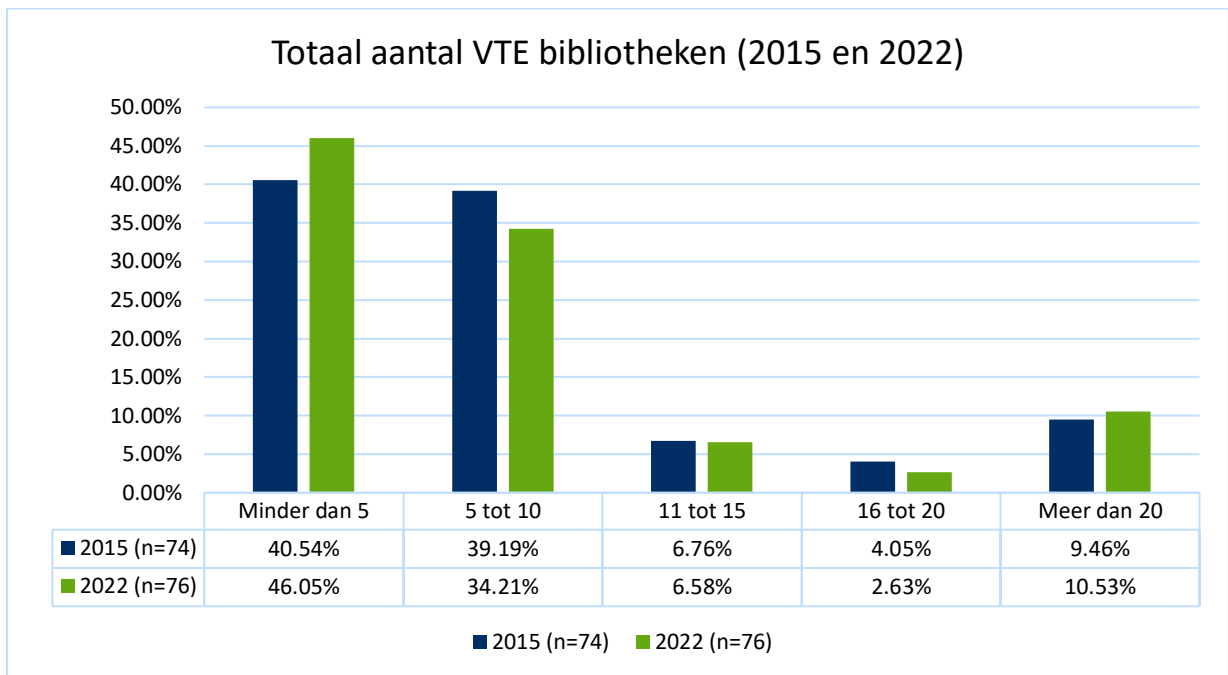
Tabel 2: Overige antwoorden - statuut (Andere) (n=7)

Assistent-dienstleider (er is geen bibliothecaris)
Bibliothekassistent
Cultuurcoördinator
Stafmedewerker
Waarnemend bibliothecaris
Zakelijk verantwoordelijke

3.4 Personeelsbestand bibliotheken

Met betrekking tot bovenstaande onderzoeksvragen is het eerst en vooral interessant om een zicht te krijgen op het personeelsbestand van de bibliotheken, evenals de evolutie hiervan. Onderstaande grafiek geeft een overzicht van het aantal VTE van de deelnemende bibliotheken in 2015 en 2022. Ter verduidelijking dienen we bij deze grafiek aan te geven dat in verhouding een aanzienlijk aantal kleine bibliotheken de bevraging heeft ingevuld, wat kan leiden tot een vertekend beeld in deze grafiek. Het aantal personeelsleden correleert namelijk met de omvang van de bibliotheek en de gemeente waarin

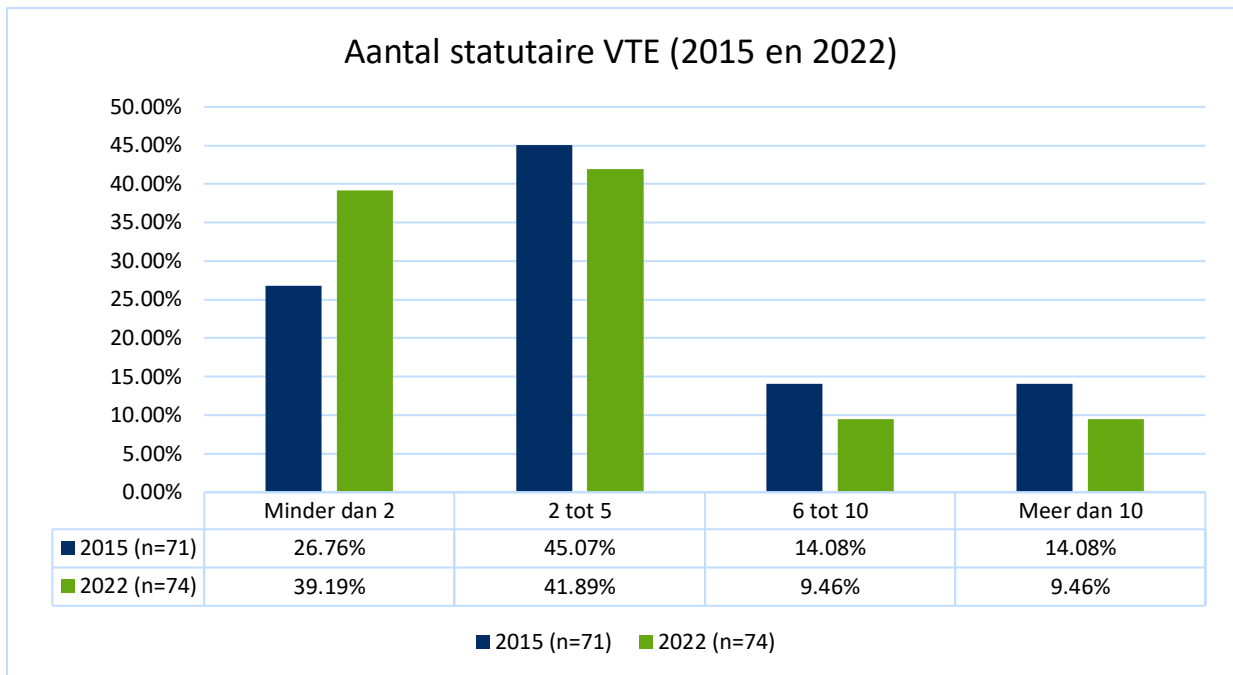
zij haar diensten verleent. Bijgevolg dient deze grafiek te worden beschouwd in het kader van het profiel van bibliotheken die voornamelijk aan deze enquête hebben deelgenomen.

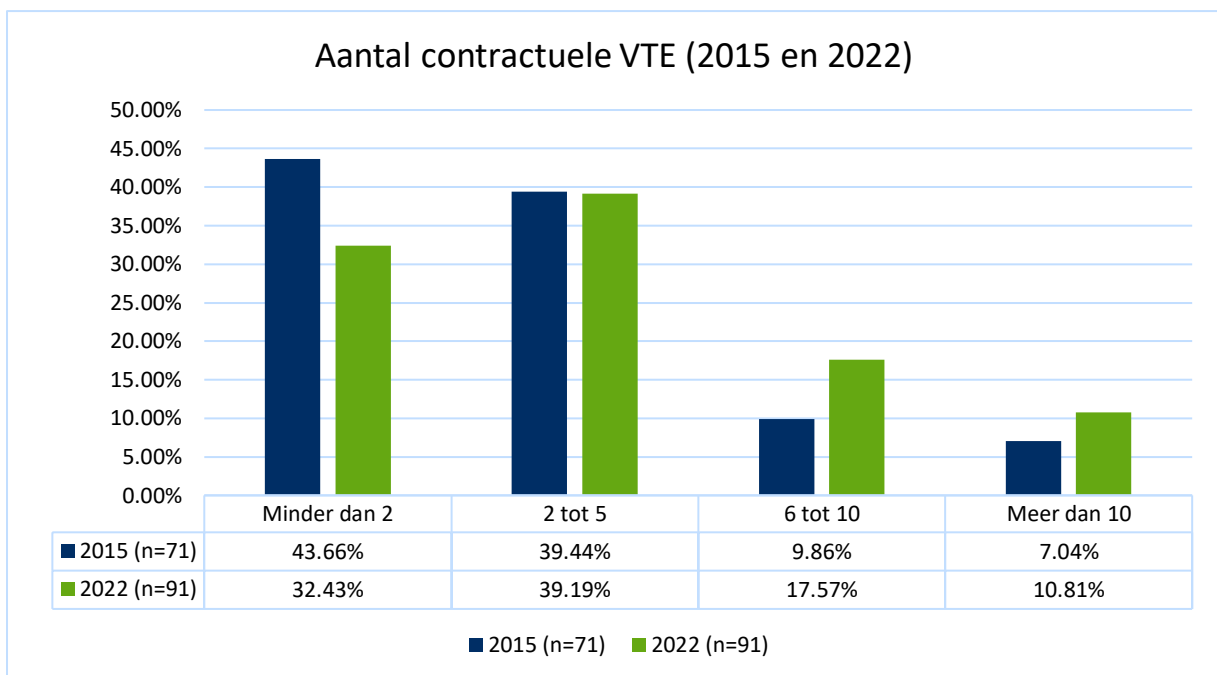
Figuur 5: Totaal aantal VTE bibliotheken 2015 en 2022²

We vroegen de respondenten vervolgens naar het statuut van deze werknemers: gaat het hier over statutaire VTE, contractueel aangenomen personeel of mensen met een ander statuut? We zien dat ten opzicht van 2015 het aantal contractuele profielen is toegenomen.

² N-waardes in deze en volgende grafieken mbt de VTE liggen lager dan 98 omdat niet alle bibliotheken deze informatie aanvulden. We vroegen de bibliotheken vervolgens ook om voor ieder referentiejaar het aantal VTE op te splitsen over contractueel, statutair en anders. Als de som hiervan afweek van het totaal aantal ingevulde VTE's, werden deze data van bibliotheken niet mee genomen in de analyse om mogelijk verkeerd ingevulde informatie te vermijden. Op deze manier werden steeds enkel de zo correct mogelijke cijfers weerhouden.

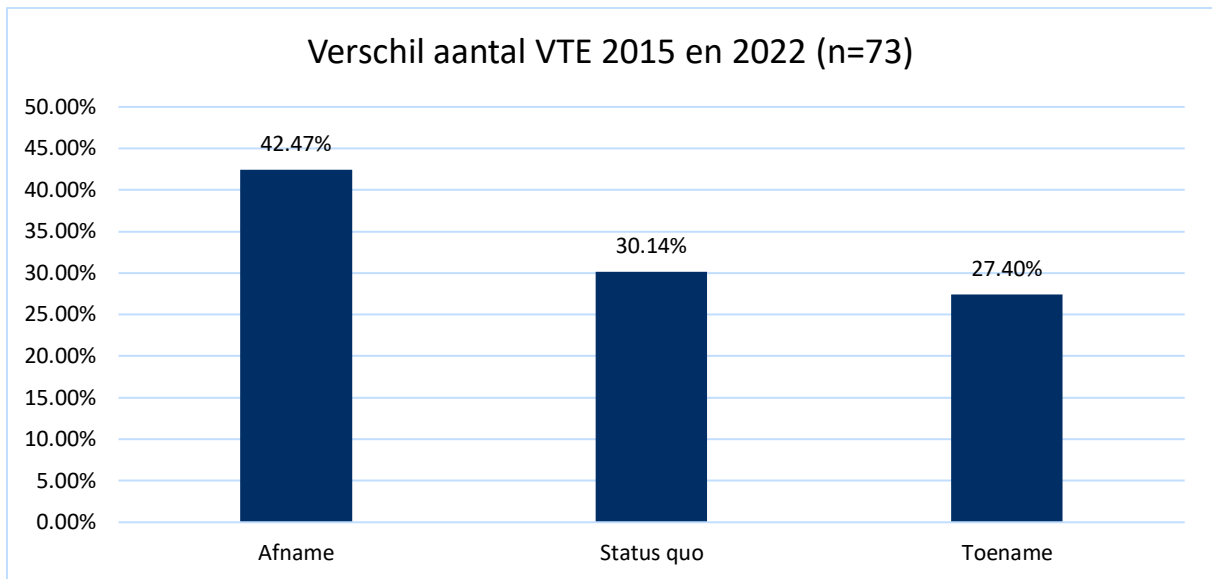

Figuur 6: Aantal statutaire VTE bibliotheken 2015 en 2022

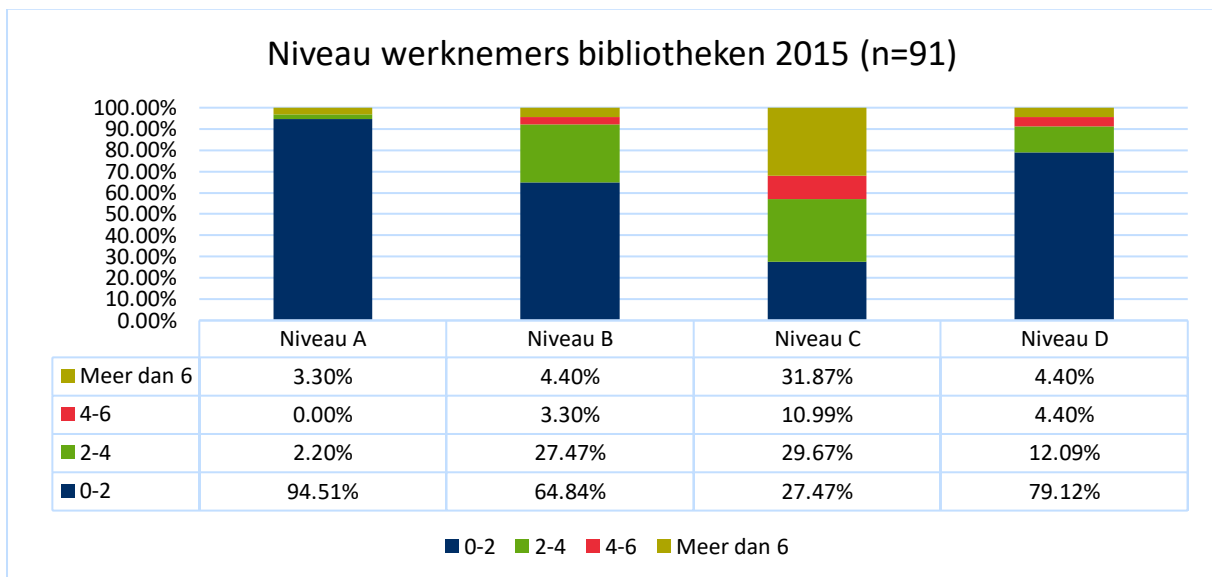
Figuur 7: Aantal contractuele VTE bibliotheken 2015 en 2022

Wanneer we vervolgens op het niveau van de individuele bibliotheken gaan kijken, kunnen we weldegelijk een verschil opmerken. 42% van de bibliotheken geeft aan de voorbije 7 jaar een afname van het aantal VTE gekend te hebben. 30% kent een status quo, terwijl dat 27% een toename van werkkrachten rapporteert. Gemiddeld genomen stellen we echter een afname van 0,45 VTE vast bij de bibliotheken.

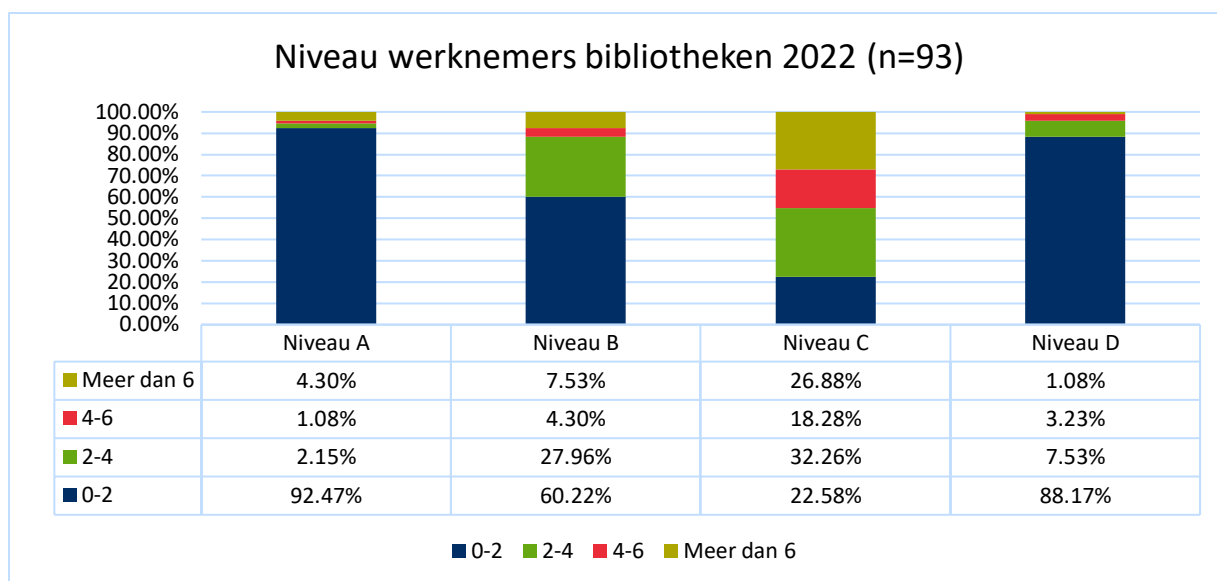
Figuur 8: Verschil aantal VTE 2015 en 2022 (n=73)

Niet alleen het aantal VTE heeft een weerslag op de kwaliteit en werking van een bibliotheek, maar ook het functieniveau van de werknemers is een goede indicator. Onderstaande grafieken geven de samenstelling van het personeelsbestand weer.³ De onderstaande grafieken hanteren intervallen om de gegevens op een duidelijke manier te presenteren voor de diverse niveau's. Echter hebben we hiertoe voor niveau A geen nauwkeurig inzicht met betrekking tot het aantal bibliotheken op niveau A zonder werknemers, één werknemer of twee werknemers, gezien het interval van 0 tot 2 door de grote meerderheid is aangegeven.

Figuur 9: Niveau werknemers bibliotheken 2015 (n=91)

³ Zoals reeds aangehaald, was het voor bibs niet verplicht alle vragen in te vullen. Mbt het niveau van de werknemers werd de ontbrekende data soms aangevuld. Bibliotheken die hier weldegelijk gegevens invulden, maar bepaalde categorieën open lieten, werden aangevuld. Voor deze niet ingevulde vakken werd bij de cleaning van de data 0-2 ingevuld, er van uitgaande dat er voor deze categorie personeel 0 zijn.

Figuur 10: Niveau werknemers bibliotheken 2022 (n=93)

In enkele hieropvolgende open vragen vroegen we om per bibliotheek de verschillende functieniveaus en hun taken meer in de diepte beschrijven evenals aan te geven of er veranderingen merkbaar zijn tussen 2015 en 2022. Voor functieniveau A verschaften 57 van de deelnemende bibliotheken hier alvast diepere inzichten in. Tussen haakjes geven we steeds weer hoe vaak een antwoord naar voren kwam in deze open vragen.

Binnen functieniveau A vallen voor de meeste bibliotheken de rol van diensthoofd (15) of bibliothecaris (12). Met betrekking tot taken zien we dat profielen binnen functieniveau A vooral een rol hebben die algemeen coördinerend (13) en leidinggevend (14) is. Meer specifiek hebben ze een belangrijke rol in het beleid van de bibliotheken en beleidsvoorbereidend werk (25). Door de band genomen, nemen deze profielen vaak ook financiële taken op zich (23) en sturen ze het personeel aan (21). Ander veelvoorkomende besproken taken betreffen collectiebeheer (18), de bib vertegenwoordigen bij het lokaal bestuur (15), afstemmen met het beheersorgaan (5) of meer algemeen het contact met externen verzorgen (13). Tot slot organiseren ze vaak evenementen in de bib (11), staan ze (mee) achter de balie (10), beheren ze de infrastructuur (9) en zorgen ze vaak mee voor de communicatie en promotie van de bib (6).

In vergelijking tot 2015 geven 14 bibliotheken aan dat er eigenlijk weinig veranderd is mbt functieniveau A. Anderen geven echter wel enkele belangrijke wijzigingen door. Zo rapporteren 6 bibliotheken dat er over de afgelopen jaren verschillende profielen zijn weggevallen die niet vervangen zijn. 6 bibliotheken vermelden ook een uitholling van de functieniveaus waarbij over de afgelopen jaren verschillende profielen op masterniveau zijn aangenomen, maar ingeschaald zijn onder B-niveau.

Ook lijkt er vervaging op te treden met andere gemeentelijke diensten (7), waarbij de rol van bibliothecaris enerzijds minder eenduidig is en deze vaak ook nog andere rollen en taken opneemt binnen de gemeente, of de bib meer ingebed is binnen een algemeen vrijetijdskader waardoor zij de nood voelt om zich duidelijker te profileren. Tot slot vermelden verschillende bibliotheken ook veranderingen in verwachtingen: er is meer nood aan een visie van de bib inzake maatschappelijke verschuivingen (5) en digitalisering (4).

Kijken we vervolgens naar functieniveau B, zien we een grote tweedeling tussen de bibliotheken (zie ook verder). 85 bibliotheken vulden deze open vraag in. We zien dat bij een groot deel van de bibliotheken de functieomschrijvingen van B-profielen heel erg gelijkaardig zijn aan die van de A-profielen hierboven. Dat hangt samen met het feit dat in verschillende gemeentes diensthoofden en bibliothecarissen ingeschaald zijn als B-profiel. 18 respondenten geven immers expliciet in dat de bibliothecaris een B-profiel is. Andere veelvoorkomende profielen op B-niveau blijken vaak expertisefuncties (10). Zo blijken veel van deze profielen een belangrijke rol te hebben inzake collectievorming (32). Ook communicatie- en publieksverantwoordelijken (26), educatief medewerkers (22) en projectverantwoordelijken (17) zijn veelvoorkomend. Tot slot kunnen we vaststellen dat B-profielen ook nog veel baliewerk doen (24), (mee) vorm geven aan het bibliotheekbeleid (15), leiding geven (14), events vorm geven (14) en financieel en personeelsbeleid op zich nemen (13 en 12).

Ten opzichte van 2015 kunnen we opnieuw vaststellen dat heel wat bibliotheken geen tot weinig verandering rapporteren (26). Anderen wijzen echter wel op belangrijke shifts. De werkdruk op de B-profielen in het algemeen lijkt toegenomen. Het aantal taken voor bibliotheken neemt toe, maar het personeel en beschikbare uren neemt af (5). Dit is enerzijds het gevolg van andere inschaling van profielen: meer en meer A-profielen worden ofwel niet vervangen of ingeschaald als B-profiel (4). Ook het projectwerk blijkt sterk toegenomen (8) evenals het belang van educatieve werking (8). Daarnaast wordt van B-profielen meer en meer strategisch werk verwacht (6) en hebben ze meer eindverantwoordelijkheid (4). Er lijkt bovendien ook een soort watervaleffect gaande in sommige bibs: zij rapporteren het wegvallen van het A niveau, en tevens meer B-profielen die vervangen worden door C-profielen.

Op C-niveau dan, zien we dat het vooral een meer uitvoerend profiel betreft, sporadisch nemen zij echter ook meer aansturende of leidinggevende taken op. De trend van meer taken binnen minder uren lijkt zich ook hier door te zetten. 84 bibliotheken verschaften meer inzicht in het takenpakket van hun C-profielen. We zien dat het hier vooral over baliemedewerkers gaat (52). Ook het catalogiseren

en kaften van boeken hoort tot hun kerntaken (39). Algemeen genomen, behouden zij ook het overzicht over de orde in de bib. Sommige profielen doen echter ook mee aan collectievorming, vaak voor een specifiek deel van de collectie (14). Tot slot ondersteunen deze profielen ook heel wat scholenwerking (27) en meer algemene projecten (28). In de back office vinden we hen ook vaak in het economaat (18).

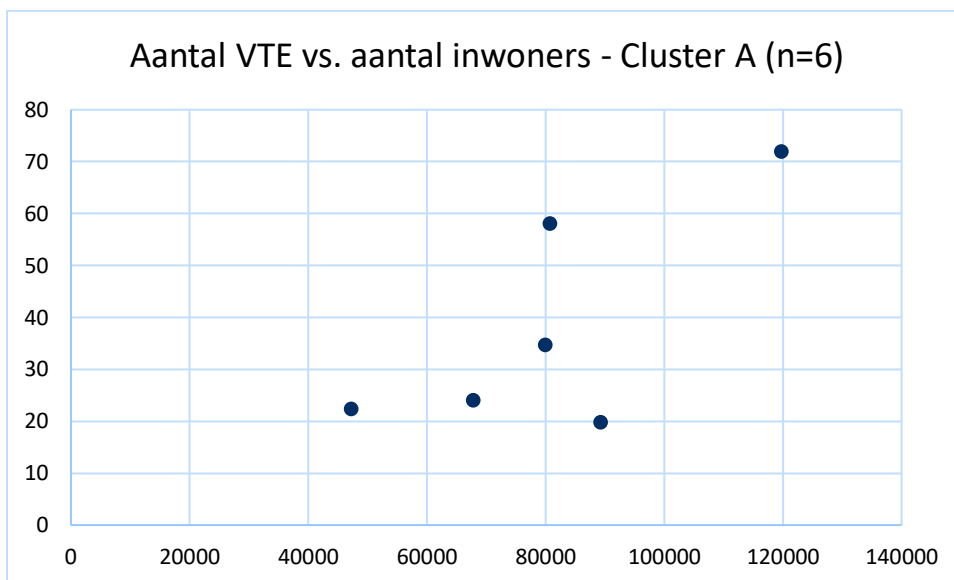
In vergelijking met 2015, tekenden 24 bibliotheken geen verschillen op. Bij de anderen konden echter wel duidelijke verschuivingen worden vastgesteld. Zo zien we dat de taken inhoudelijk zijn verzwaard en er meer verantwoordelijkheid en denkwerk bij de C-profielen ligt dan voorheen (8). Ook de projectwerking (9), dienstverlening naar klanten (9) zijn meer tot de kern van deze functies gaan behoren. Waar ze vroeger meer verantwoordelijk waren voor collectiebeheer, zien we dat publiekswerking steeds belangrijker wordt. Ook de hulpverlening naar klanten toe. Er is meer nood aan digitale kennis omdat van deze bibliotheekmedewerkers steeds meer hulp gevraagd wordt mbt digitale ondersteuning van bibliotheekgebruikers (11).

Niveau D dan ten slotte overlapt met niveau C voor en groot stuk. In vele bibliotheken zijn er echter geen werknemers binnen dit niveau werkzaam of is het uitdovend. Hun taken bevinden zich vooral op het logistieke niveau.

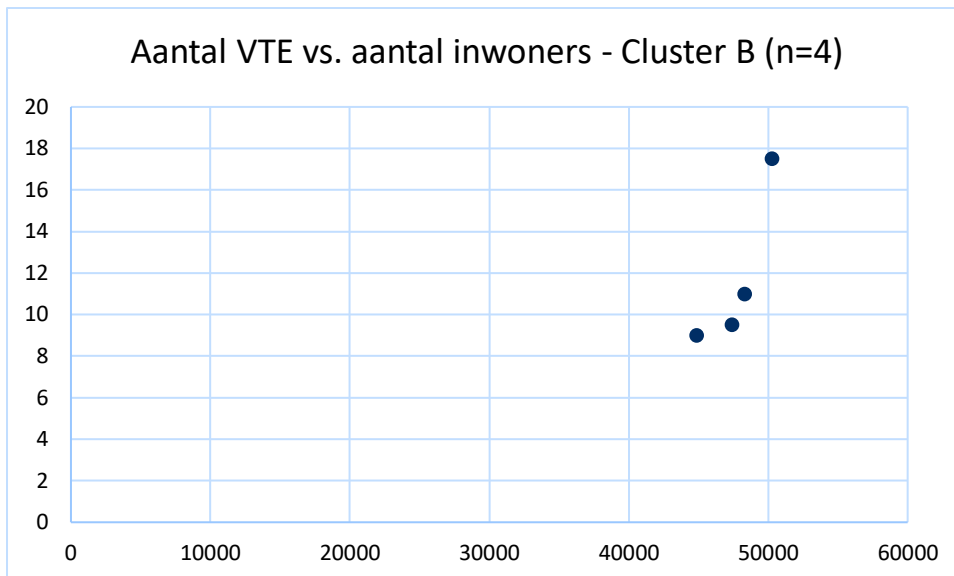
Over het algemeen kunnen we dus stellen dat de rol van de bibliotheek vervaagd is en daardoor het aantal taken voor bibliotheekpersoneel toegenomen zijn. Doorgaans is het personeelsbestand echter niet mee geëvolueerd en in sommige gevallen zijn er ook besparingen opgetreden, waardoor ook de functieniveaus niet meer zo duidelijk afgelijnd zijn. Dit sluit aan bij vaststellingen die we eerder ook al in het tevredenheidsonderzoek van 2022 deden (Verboven & Schramme). We merken toen in het algemeen op dat bibliotheken in Vlaanderen een zeer positieve impact hebben op hun leden en bezoekers. Ze worden aanzien als een veilige haven in het Deens impactmodel (Lauersen, Jessen, Hilding Andersen, 2021). De Vlaamse bibliotheken scoren ook hoog op de dimensie 'perspectief': ze geven stof tot nadenken en helpen om kritisch na te denken, en scoren hoog op het leveren van kennis en verruimen van de blik van de bezoeker. Tenslotte speelt de bibliotheek ook een positieve rol in de gemeenschapsvorming, zo bleek. We stelden echter vast dat er mogelijk nog kansen voor de bibliotheek om zich extra te profileren als ontmoetingsplek. Om dit waar te maken, moeten er natuurlijk ook voldoende middelen aanwezig zijn in de bibliotheken. In de open antwoorden geven bibliothecarissen namelijk vaak aan dat ze die rol meer en meer krijgen, maar dat hierdoor de rol van bib als boekenhuis niet meer altijd optimaal verzorgd kan worden.

Het is echter nodig om al deze bovenstaande cijfers en info uit de open antwoorden in hun context te plaatsen. Het aantal VTE hangt natuurlijk ook samen met de grootte van de bibliotheek en de stad of gemeente die ze bedient. We gaan er immers van uit dat het aantal inwoners van de stad waarin de bib gevestigd is zou moeten correleren met het totaal aantal VTE in dienst. Op deze manier kunnen we een benchmark doen op basis van de bibs die de bevraging invulden en voorzichtig ook een antwoord kunnen geven op de derde onderzoeksvraag “Welke minimumvereisten kunnen we stellen om een basiswerking van de bibliotheek te garanderen”. We berekenen hiervoor het gemiddelde aantal inwoners per VTE. We kunnen vaststellen dat voor alle bibliotheken samengenomen dit op 4580 inwoners per VTE ligt (mediaan: 3555).

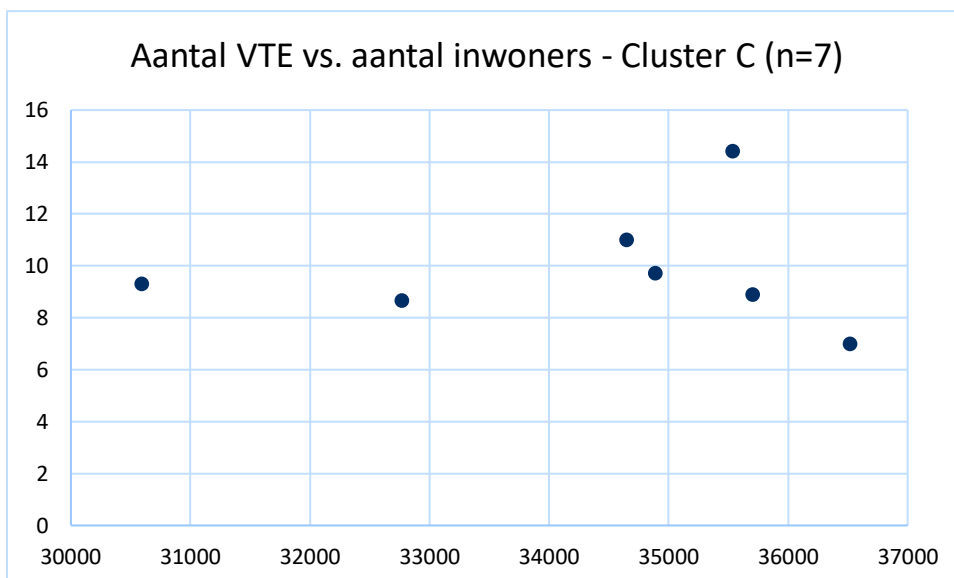
Volgende grafieken de verhouding tussen het aantal VTE in 2022 in de bibliotheken afgezet tegenover het aantal inwoners per gemeente op cluster niveau (cijfers op 1 januari 2024). Kijken we alleen naar Antwerpen en Gent, zien we dat het gemiddeld aantal inwoners per VTE hier aanzienlijk lager ligt: 2795 inwoners per VTE. In de overige centrumsteden ligt dit gemiddeld nog iets lager op 2472. Dit valt te verklaren door het feit dat deze bibliotheken vaak natuurlijk niet alleen de eigen stad bedienen, maar ook nog een grote omringende groep gemeenten ondersteunen. In cluster B ligt het gemiddelde op 4310, in cluster C op 3646, cluster D op 3591 en cluster E op 3547. In de gemeenten en steden van het Brussels Hoofdstedelijk gewest ligt het gemiddelde duidelijk het hoogste (op 15200 inwoners per VTE) waarbij enkele gemeentes de data duidelijk beïnvloeden met tot 20500 inwoners per VTE.

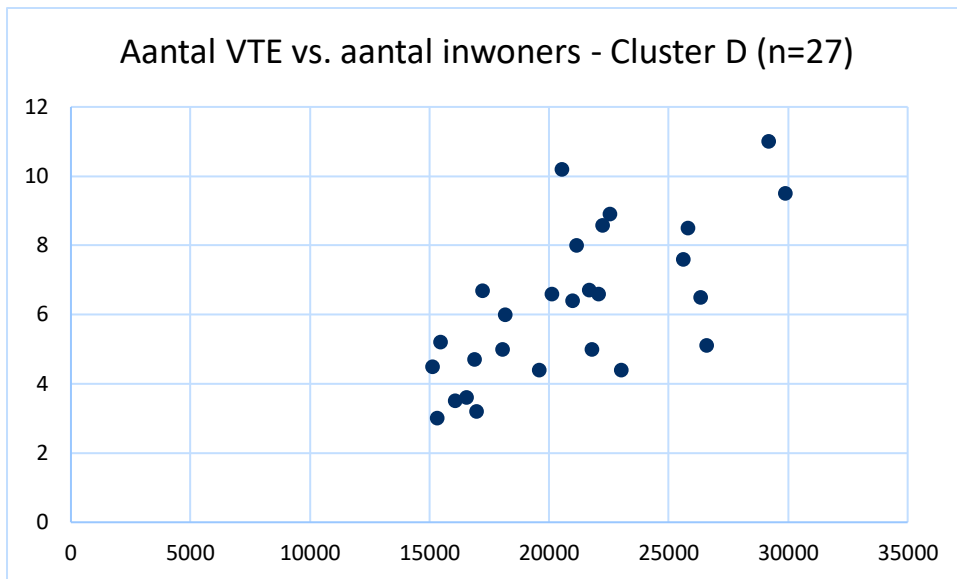
Figuur 11: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Cluster A (n=6)

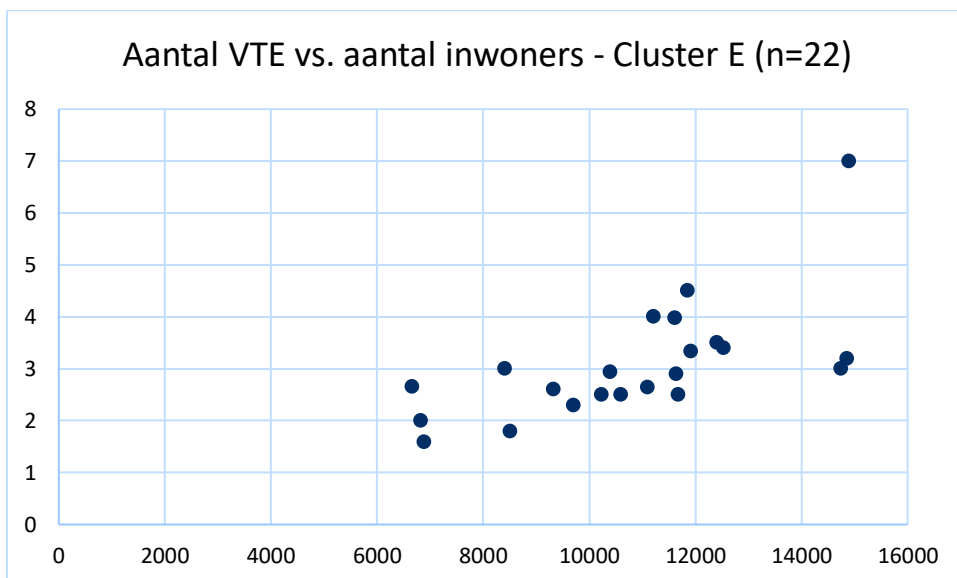
Figuur 12: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Cluster B (n=4)

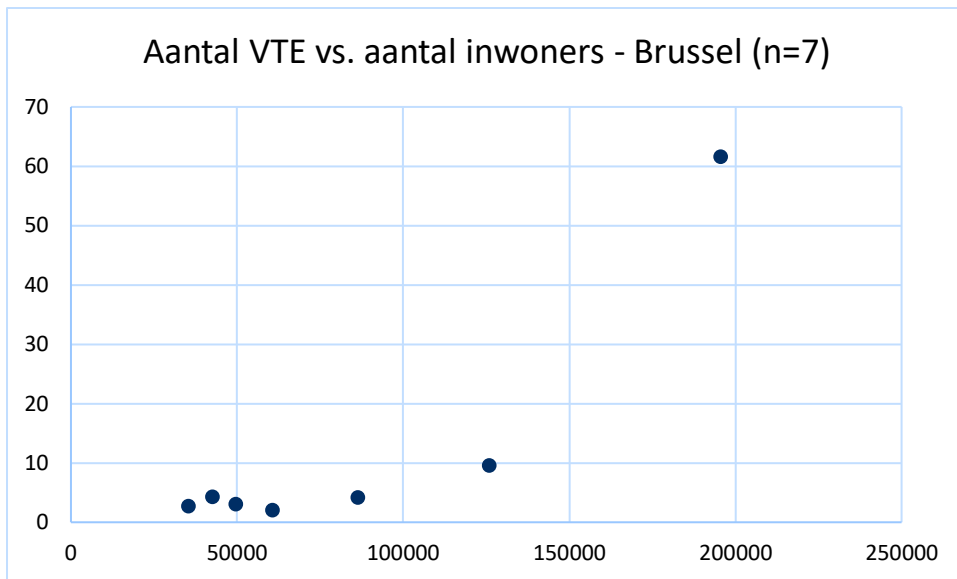
Figuur 13: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Cluster C (n=7)

Figuur 14: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Cluster D (n=27)

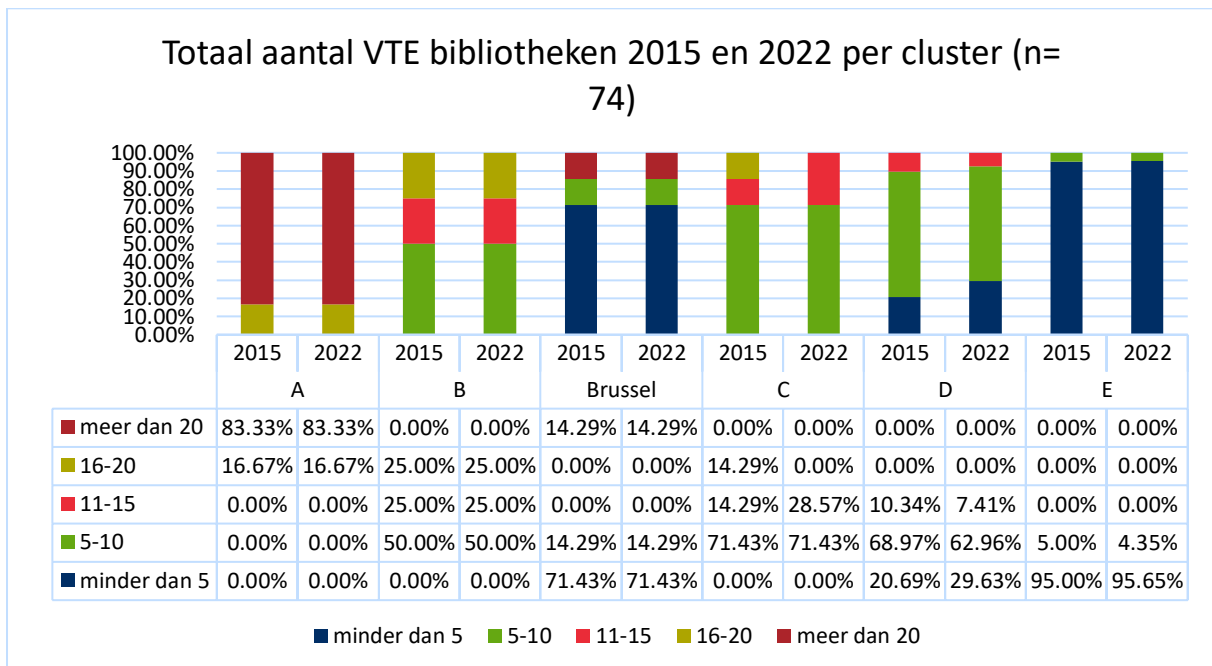

Figuur 15: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Cluster E (n=22)

Figuur 16: Aantal VTE vs. aantal inwoners - Brussels Hoofdstedelijk gewest (n=7)

Kijken we naar het gestandaardiseerde aantal VTE per cluster, kunnen we vaststellen dat hier geen grote verschuivingen te bemerken zijn, behalve in cluster C en D, hier zien we een terugval van het aantal VTE tussen 2015 en 2022.

Figuur 17: Totaal aantal VTE bibliotheken 2015 en 2022 per cluster (n= 74)

Kijken we echter naar de exacte cijfers, zien we een ander plaatje. Vooral bibliotheken in cluster A rapporteren een afname in aantal VTE.

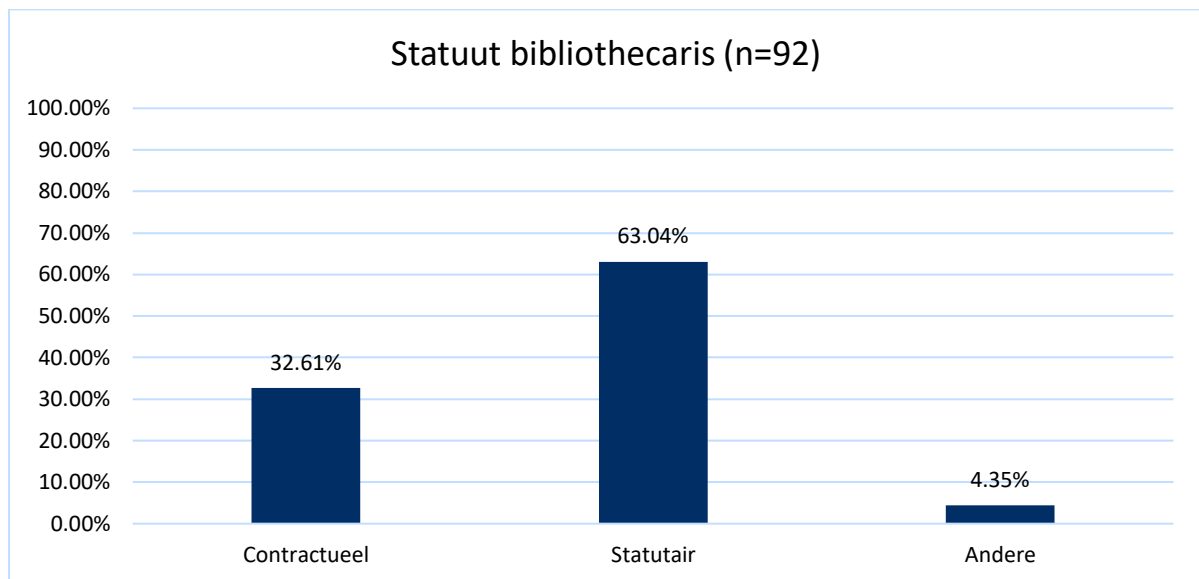
Tabel 3: Verschil aantal VTE 2015 en 2022 per cluster (n=73)

	Afname	Status quo	Toename	Totaal
A	66,67%	0,00%	33,33%	100,00%
B	50,00%	25,00%	25,00%	100,00%

Brussel	42,86%	14,29%	42,86%	100,00%
C	33,33%	50,00%	16,67%	100,00%
D	48,15%	22,22%	29,63%	100,00%
E	30,43%	47,83%	21,74%	100,00%

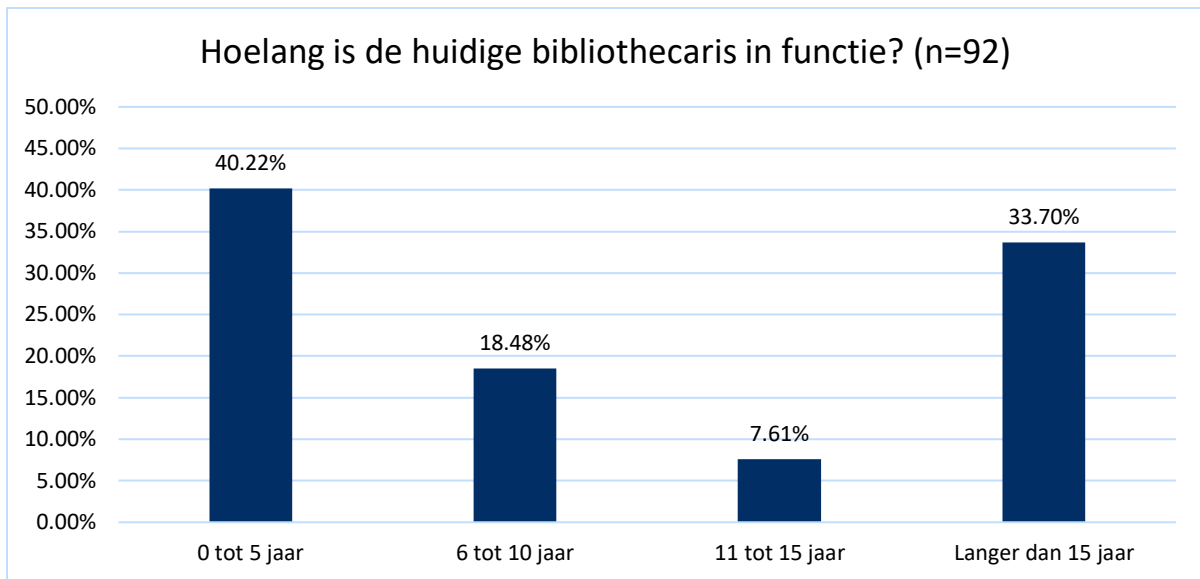
3.4.1 Bibliotheclaris

Vervolgens werden enkele vragen gesteld m.b.t de bibliotheclaris en diens huidig statuut. Hierbij kunnen we opmerken dat in de meeste gevallen deze statutair is aangesteld.

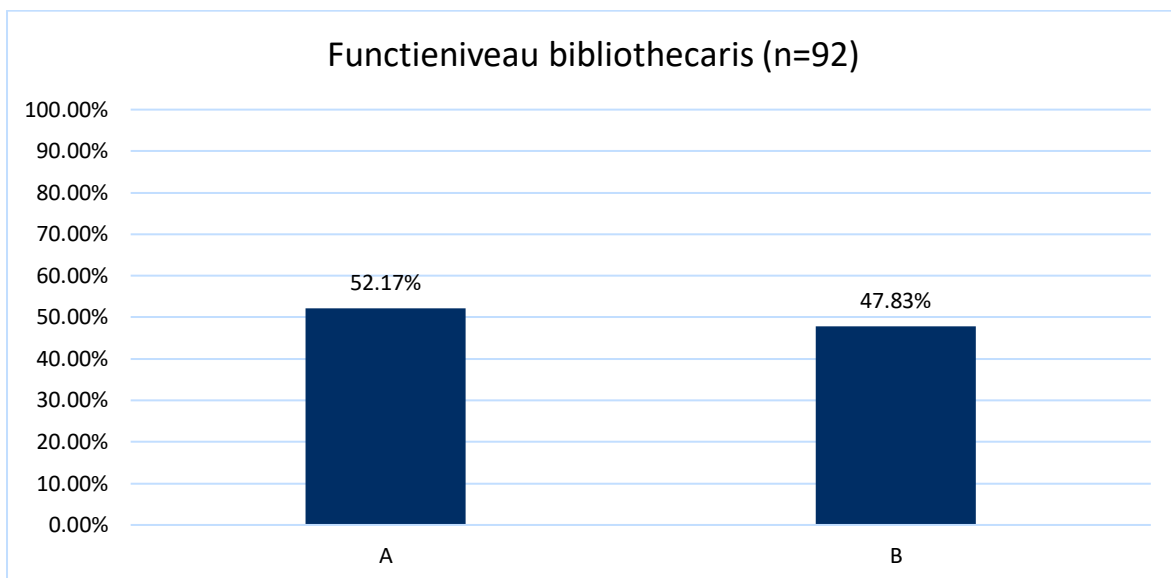

Figuur 18: Statuut bibliotheclaris (n=92)

Met betrekking tot de duur van de functie, zien we een duidelijke kloof. In de meeste gevallen is de huidige bibliotheclaris nog maar enkele jaren in functie, terwijl er anderzijds ook heel wat bibliotheken zijn waar de huidige bibliotheclaris al langer dan 15 jaar in dienst is. Wat zijn of haar functieniveau betreft, zien we dat dit meestal niveau A of B is.

Figuur 19: Hoelang is de huidige bibliothecaris in functie? (n=92)

Figuur 20: Functieniveau bibliothecaris (n=92)

Hierbij werd ook gekeken of er een verschil is in functieniveau tussen de bibliothecarissen die al langer in dienst zijn, en zij die nog maar tussen de 0 en 5 jaar in dienst zijn. Het vermoeden zou kunnen zijn dat omwille van besparingen, recenter aangenomen bibliothecarissen mogelijks in een lager functieniveau zitten. Op basis van de bevraging kunnen we hierbij echter geen significante verschillen vaststellen.

Kijken we vervolgens op niveau van de clusters, kunnen we vaststellen dat er een duidelijk verloop is bij de bibliothecarissen afhankelijk van de cluster. Vooral in de zeer kleine gemeentes is de bibliothecaris vaker al het langste aan de slag. In de clusters B en Brussel lijkt dan weer het meeste verloop te zijn. We moeten echter voorzichtig zijn met deze cijfers aangezien de sample voor deze twee clusters ook klein is, wat mogelijk tot een vertekend beeld kan leiden.

Tabel 4: Hoelang is de huidige bibliothecaris in functie? Per cluster (N=90)

	0 tot 5 jaar	6 tot 10 jaar	11 tot 15 jaar	Langer dan 15 jaar	Totaal
A	33,33%	16,67%	16,67%	33,33%	100,00%
B	66,67%	33,33%	0,00%	0,00%	100,00%
Brussel	62,50%	25,00%	0,00%	12,50%	100,00%
C	37,50%	12,50%	37,50%	12,50%	100,00%
D	36,36%	21,21%	3,03%	39,39%	100,00%
E	37,50%	12,50%	6,25%	43,75%	100,00%
Totaal	40,00%	17,78%	7,78%	34,44%	100,00%

Ook op functieniveau zijn er duidelijke verschillen. In grotere steden en gemeenten ligt het functieniveau van de bibliothecaris steeds vast op niveau A. In cluster D zien we dat dit nog maar in iets meer dan 50% van de gevallen zo is, en in cluster D nemen de B-niveau profielen duidelijk de overhand.

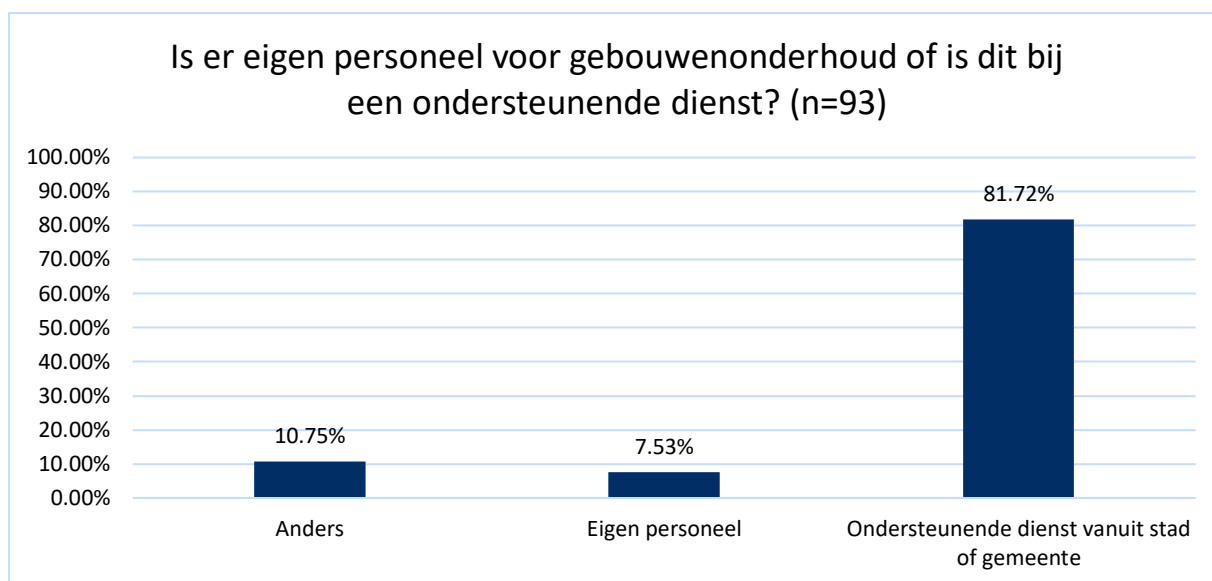
Tabel 5: Functieniveau bibliothecaris per cluster (n=90)

	A	B	Totaal
A	100,00%	0,00%	100,00%
B	100,00%	0,00%	100,00%
Brussel	100,00%	0,00%	100,00%
C	100,00%	0,00%	100,00%
D	54,55%	45,45%	100,00%
E	9,38%	90,63%	100,00%
Totaal	51,11%	48,89%	100,00%

Tot slot kunnen ook op het niveau van statuut significante verschillen vastgesteld worden. In de Brusselse gemeenten en cluster C zijn de bibliothecarissen veel vaker contractueel aangesteld dan elders. In alle andere clusters ligt de verhouding op een 70 % (statutair) 30% (contractueel) verhouding, terwijl in deze clusters de verhouding 50/50 of meer bedraagt.

3.4.2 Ondersteunend personeel

Naast personeel om kerntaken te vervullen, hebben bibliotheken ook nood aan verschillende ondersteunende diensten voor het onderhoud van gebouwen. Hierbij kunnen we vaststellen dat deze diensten meestal niet in eigen beheer zitten, maar veelal vanuit de stad of gemeente worden gecoördineerd (81,72%). In 7,53% betreft het eigen personeel en in 10,75% van de gevallen werd nog een ander antwoord gegeven, vaak betreft het dan een samenwerking met een externe firma. Dit werd opgenomen in onderstaand overzicht.

Figuur 21: Is er eigen personeel voor gebouwenonderhoud of is dit bij een ondersteunende dienst? (n=93)

Tabel 6: Is er eigen personeel voor gebouwenonderhoud of is dit bij een ondersteunende dienst? Per cluster (n=91)

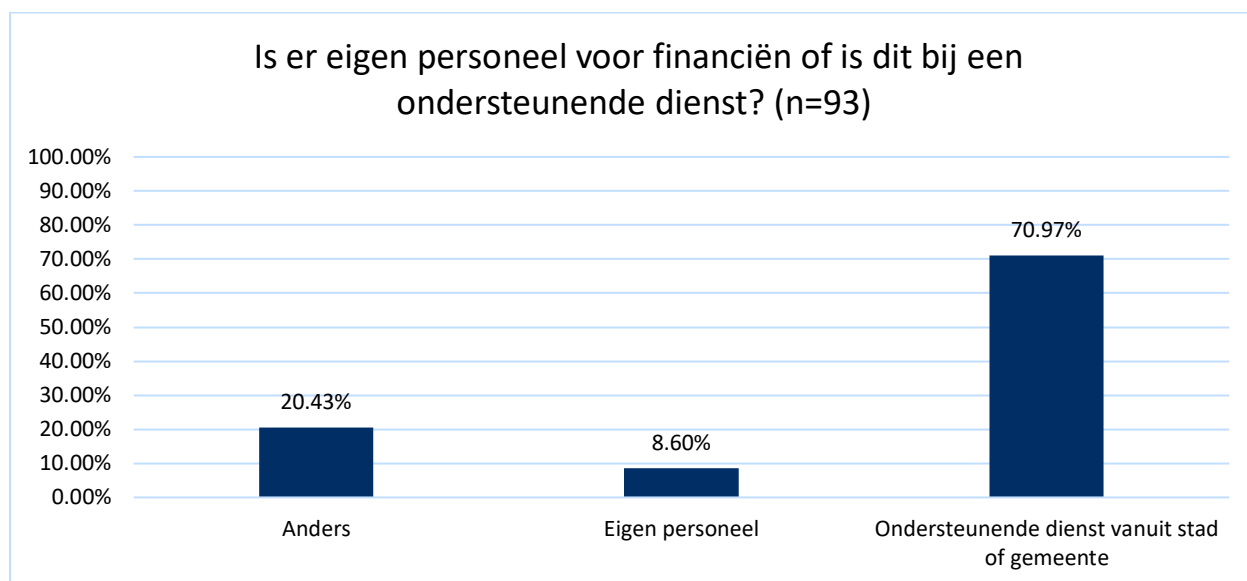
	Anders	Eigen personeel	Ondersteunende dienst vanuit stad	Totaal
A	33,33%	16,67%	50,00%	100,00%
B	0,00%	25,00%	75,00%	100,00%
Brussel	12,50%	0,00%	87,50%	100,00%
C	12,50%	0,00%	87,50%	100,00%
D	15,15%	9,09%	75,76%	100,00%
E	3,13%	6,25%	90,63%	100,00%
Totaal	10,99%	7,69%	81,32%	100,00%

Tabel 7: Is er eigen personeel voor gebouwenonderhoud of is dit bij een ondersteunende dienst? – Andere antwoorden.

Bibliothecaris = gebouwbeheerder
Combinatie wegens grote bib
Dienst gebouwen + onderhoudsfirma
Zowel eigen personeel als uitbesteding aan derde partij (profit)
Dagelijks onderhoud = ondersteunende dienst gemeente. Grote onderhoudszaken (ramen, beveiliging...) is extern.
Voor het poetsen van de bibliotheek wordt sinds vorig jaar gewerkt met een externe poetsfirma
Externe firma (2)
Deels gemeente + onderhoudsfirma
Eigen personeel, maar wel onder leiding van een coördinator vanuit de gemeente

Een gelijkaardig beeld zien we, wanneer we naar de financiën gaan kijken. Ook hier wordt in 70,97% van de gevallen een ondersteunende dienst vanuit stad of gemeente aangewend, 8,60% van de bibs geeft aan dit volledig zelf te doen. Bij 20,43% is de situatie nog anders, wat de facto vaak neerkomt op

een mengvorm van beiden. Dit maakt natuurlijk dat voor de verdere financiële analyse de bibliothecarissen die de bevraging invulden, niet altijd een even compleet beeld hebben.

Figuur 22: Is er eigen personeel voor financiën of is dit bij een ondersteunende dienst? (n=93)

Tabel 8: Is er eigen personeel voor financiën of is dit bij een ondersteunende dienst? Per cluster (n=91)

	Anders	Eigen personeel	Ondersteunende dienst vanuit stad	Totaal
A	50,00%	33,33%	16,67%	100,00%
B	50,00%	0,00%	50,00%	100,00%
Brussel	25,00%	12,50%	62,50%	100,00%
C	12,50%	25,00%	62,50%	100,00%
D	24,24%	6,06%	69,70%	100,00%
E	9,38%	3,13%	87,50%	100,00%
Totaal	20,88%	8,79%	70,33%	100,00%

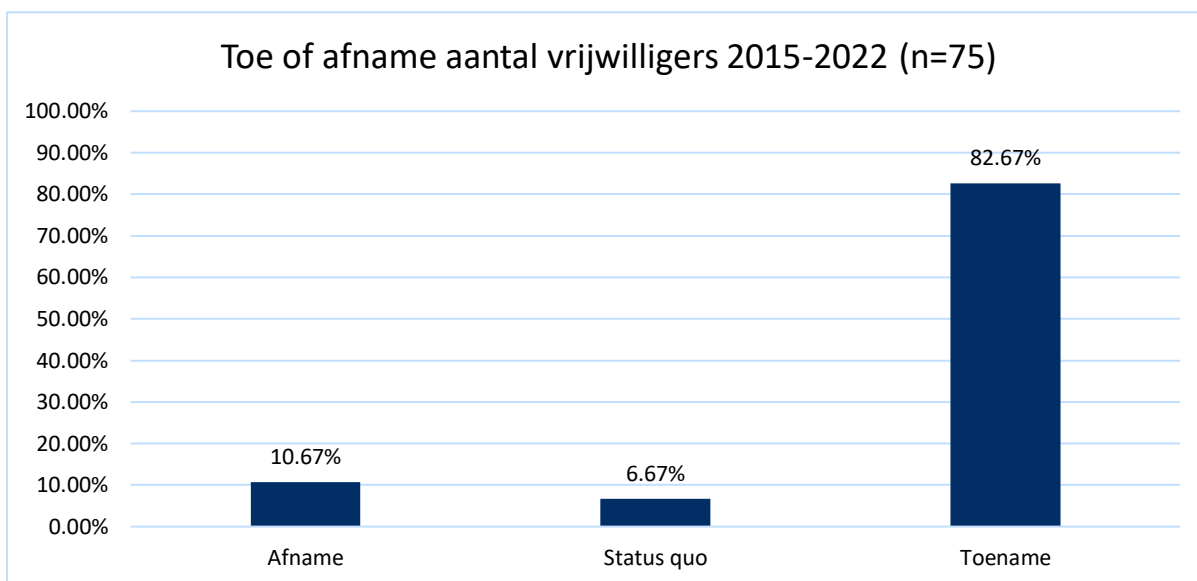
Tabel 9: Is er eigen personeel voor financiën of is dit bij een ondersteunende dienst? – Andere antwoorden

Combinatie van bibpersoneel en dienst financiën van de gemeente.
Bibliothecaris is budgetverantwoordelijke volgens richtlijnen financiële dienst
Bibliothecaris is beheerder der aanrekeningen; de eigenlijke boekhouding zit bij de gemeentelijke financiële dienst
Combinatie wegens grote bib
Beide: zowel eigen personeel als samenwerking met dienst financiën
Er is een financiële dienst maar de bib moet zelf offertes opvragen, bestelbons maken en facturatie opvolgen
De bibliothecaris is budgethouder, maar wordt ondersteund door de dienst financiën
Combinatie: er is een financiële dienst, maar er gebeurt veel door de eigen mensen, vooral Stafmedewerkers en diensthoofd
Deels eigen personeel, deels financiële dienst AGB
Eigen financiële admin met opvolging door algm financiële dienst voor de stad.
Budgethouder
Beide: een eigen bibmedewerker die facturen opmaakt, maar het verdere debiteurenbeheer verloopt Via de financiële dienst van de stad.

Deels eigen (opvragen prijzen, onderhandelingen, bestelbonnen, facturen,...), maar ondersteuning van team financiën vanuit stad
Bestelaanvragen en aanbestedingen gebeuren door bibliotheekmedewerkers. Daarnaast ondersteuning vanuit gemeente
Eigen personeel + rapporteren aan gemeente (facturatie op gemeente)
Zowel de dienst financiën van de stad als enkele collega's in de bib.
Wel maandelijkse kassa-afhandeling + budget/begroting, maar er is wel een financiële dienst binnen de stad.
Opvolging budgetbeheer en bestelbonnen bij eigen dienst
Verdeeld door eigen personeel en dienst gemeente
Mengeling van eigen en Gemeentelijke ondersteuning

3.4.3 Vrijwilligers

Naast vast personeel, kennen heel veel bibliotheken ook een sterke vrijwilligerswerking. En deze lijkt alleen maar te zijn toegenomen de afgelopen jaren. 82,67% van de bibliotheken geeft aan een stijging in het aantal vrijwilligers te hebben gekend tussen 2015 en 2022. Dat is enerzijds zeer mooi naar community vorming toe, maar vraagt uiteraard ook om de nodige coördinatie, wat niet evident is aangezien we reeds vaststelden dat het vast personeel niet dermate is toegenomen en deels zelfs een terugval heeft gekend (zie hoger). Gemiddeld zien we een toename met +6,33 vrijwilligers (Mediaan: +3,5). Procentueel uitgedrukt gaat dat over een gemiddelde toename met 81%.

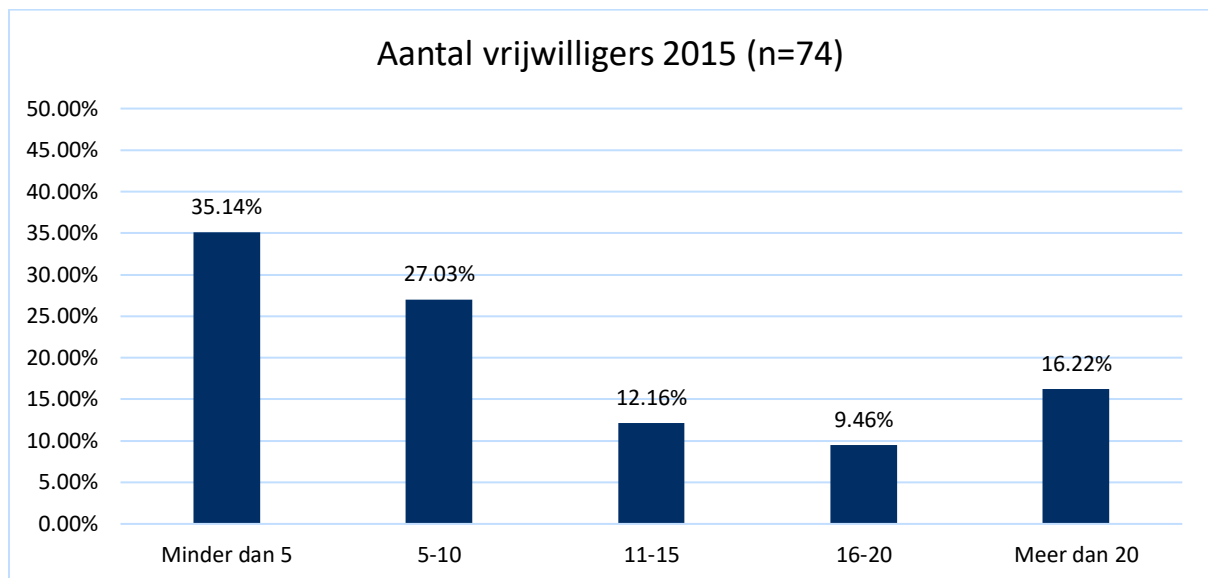
Figuur 23: Toe of afname aantal vrijwilligers 2015-2022 (n=75)

Ook hier zien we weer duidelijke verschillen naargelang de cluster. In cluster B en in de steden en gemeenten rond Brussel is eerder een daling in het aantal vrijwilligers waar te nemen, waar in andere clusters hoofdzakelijk een stijging wordt gerapporteerd. We moeten echter voorzichtig zijn met deze cijfers aangezien de sample voor deze twee clusters ook klein is, wat mogelijk tot een vertekend beeld kan leiden. Voor cluster A zien we tussen 2015 en 2022 een gemiddelde toename van het aantal

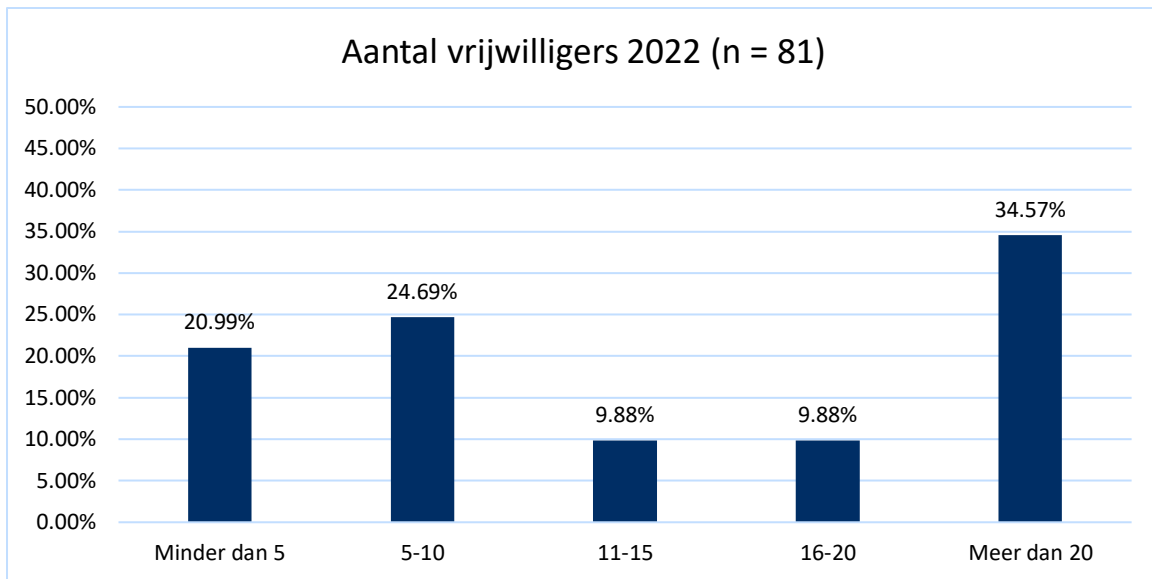
vrijwilligers met +15,7 vrijwilligers (mediaan: +17,5), voor cluster B is dat een gemiddelde afname van 4,3 (mediaan -4), cluster C + 12,75 (mediaan + 9,5), cluster D + 8,29 (mediaan 7), cluster E + 3,28 (mediaan +2).

Tabel 10: Toe of afname aantal vrijwilligers 2015-2022. Per cluster (n=75)

	Afname	Status quo	Toename	Totaal
A	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
B	66,67%	0,00%	33,33%	100,00%
Brussel	60,00%	0,00%	40,00%	100,00%
C	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%
D	4,17%	4,17%	91,67%	100,00%
E	6,90%	13,79%	79,31%	100,00%
Totaal	10,67%	6,67%	82,67%	100,00%

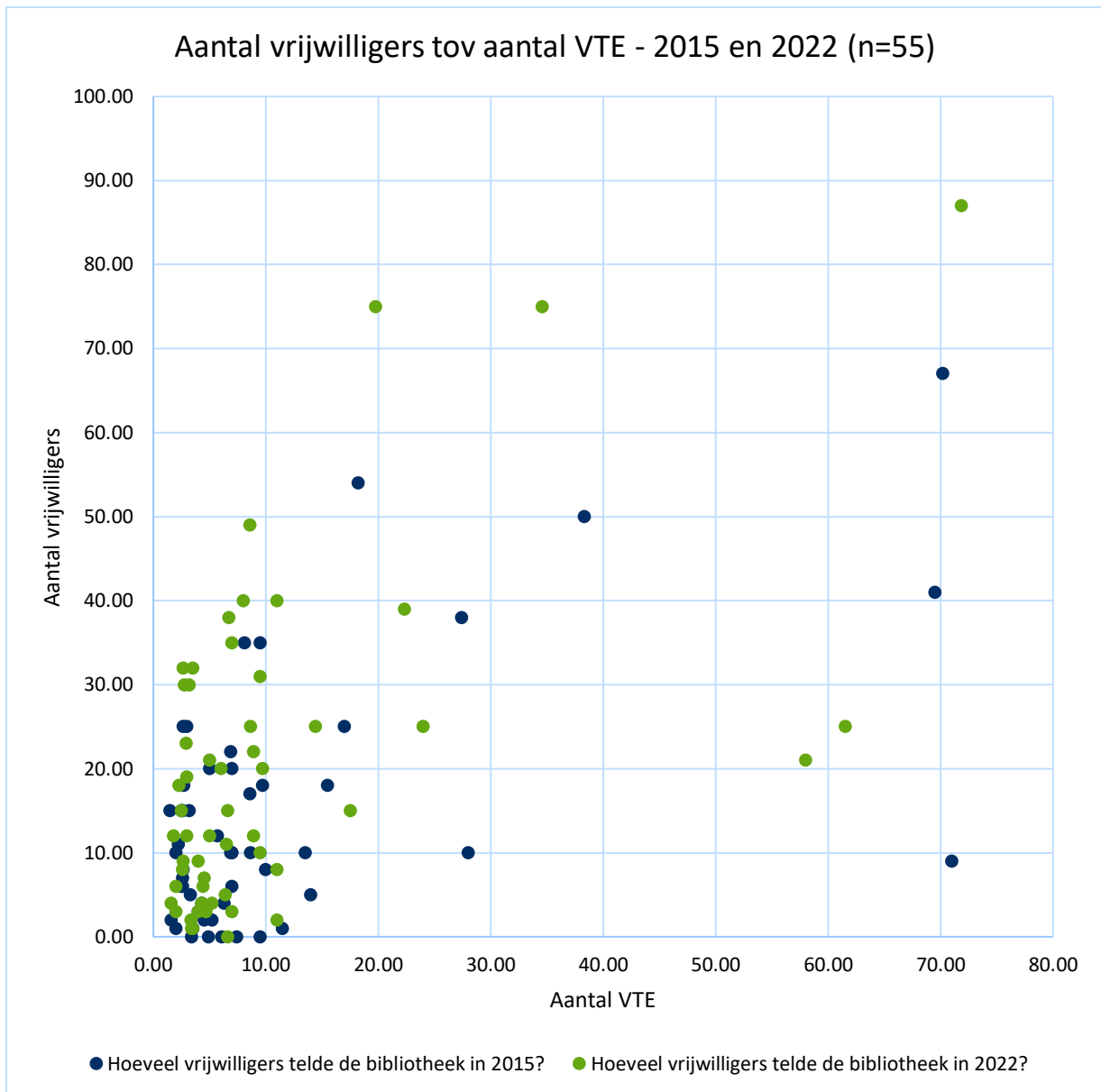

Figuur 24: Aantal vrijwilligers 2015 (n=74)

Figuur 25: Aantal vrijwilligers 2022 (n = 81)

Zoals we al aangaven is het zinvol om hierbij aandacht te schenken aan de correlatie tussen de toe- of afname in het aantal vrijwilligers en die van het aantal VTE. Een afname in aantal VTE gaat mogelijks ook gepaard met een toename in het aantal vrijwilligers, wat doet vermoeden dat vrijwilligers op die manier ook kerntaken binnen de bibliotheek opnemen. Onderstaande grafieken tonen deze relatie aan. De hieronder getoonde grafiek toont het verband aan tussen het aantal VTE in de bib ten opzichte van het aantal vrijwilligers dat aan diezelfde bib verbonden is. Gemiddeld genomen, kunnen we vaststellen dat in 2015 per VTE 2,2 vrijwilligers verbonden waren aan de bibliotheek, in 2022 is dat 3,10. We zien dus dat het aantal vrijwilligers toeneemt in verhouding tot het aantal vaste krachten. Maar zoals onderstaande grafiek ook toont, zijn er veel outliers op te tekenen.

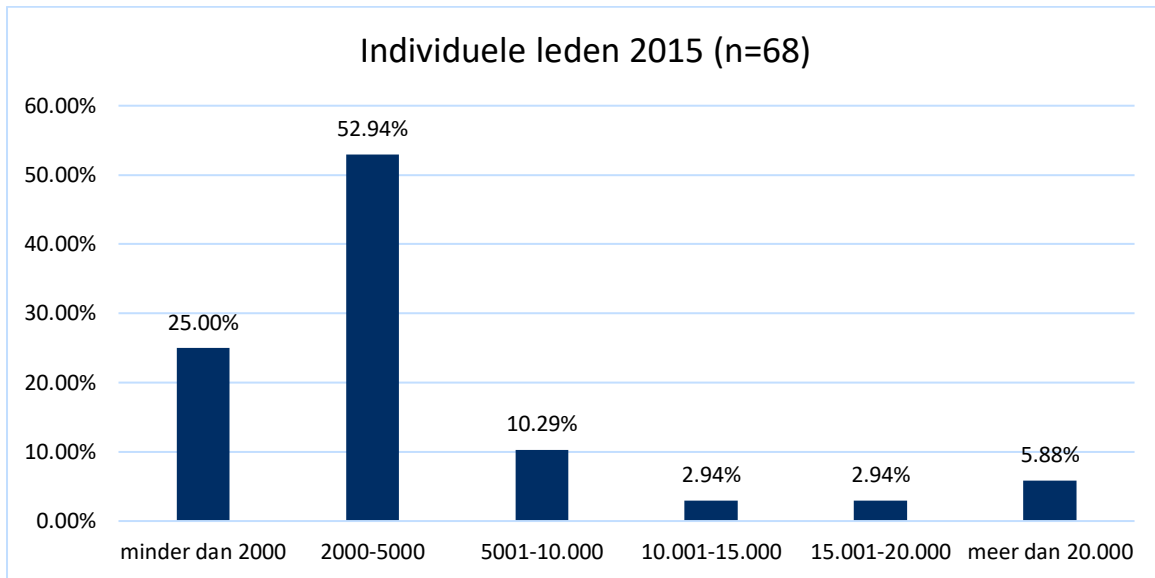

Figuur 26: Aantal vrijwilligers tov aantal VTE - 2015 en 2022 (n=55)

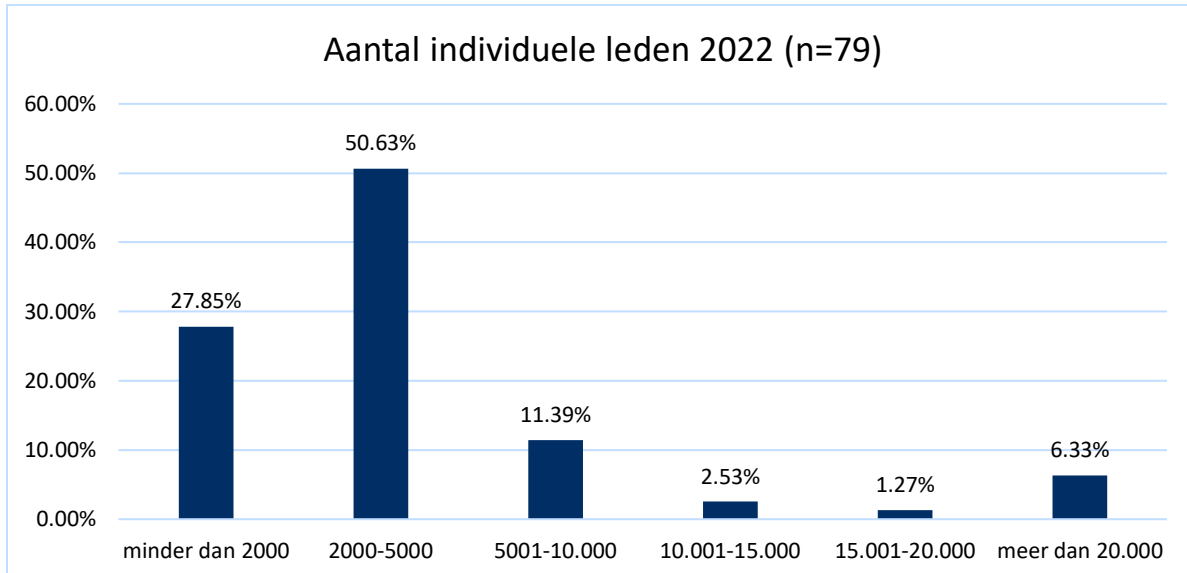
	Verhouding vrijwilligers/VTE 2015	Verhouding vrijwilligers/VTE 2023	Gemiddelde % toename aantal vrijwilligers tussen 2015 en 2022
A	1,18 vrijwilligers/VTE	1,72 vrijwilligers/VTE	67,45%
B	1,75 vrijwilligers/VTE	1,43 vrijwilligers/VTE	16,19%
Brussel	4,57 vrijwilligers/VTE	4,13 vrijwilligers/VTE	5,53%
C	1,38 vrijwilligers/VTE	2,97 vrijwilligers/VTE	129,90%
D	1,94 vrijwilligers/VTE	3,08 vrijwilligers/VTE	93,39%
E	2,5 vrijwilligers/VTE	3,6 vrijwilligers/VTE	91,67%

3.5 Lidmaatschap

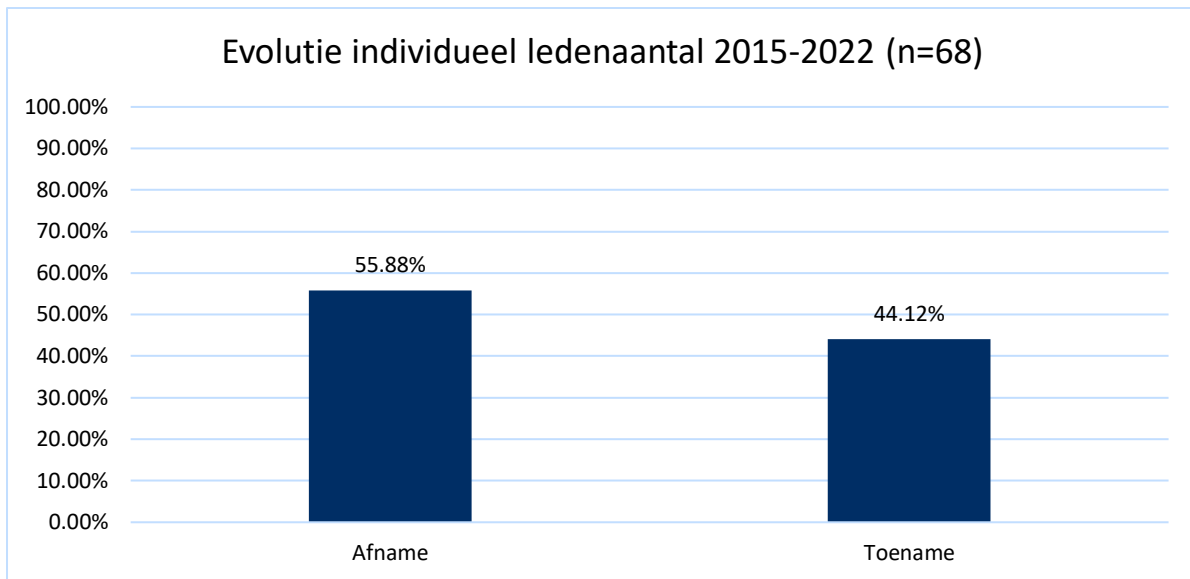
De kern van de bibliotheekwerking betreft natuurlijk de leden. Onderstaande grafieken tonen het ledenbestand van de bibliotheken aan in 2015 en 2022, zowel met de instellingen erbij genomen als zonder. Figuur 29 geeft ook de evolutie van het ledenaantal weer. Hierbij kunnen we zien dat 44% van de deelnemende bibliotheken een toename in aantal leden heeft gekend, en 56% een afname.

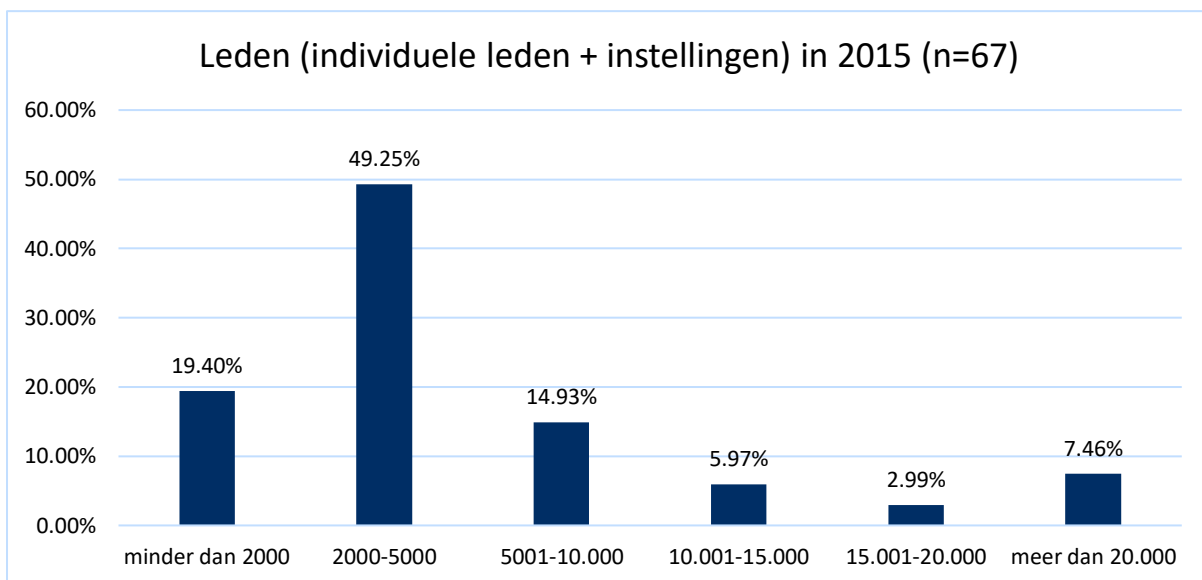
Figuur 27: Individuele leden 2015 (n=68)

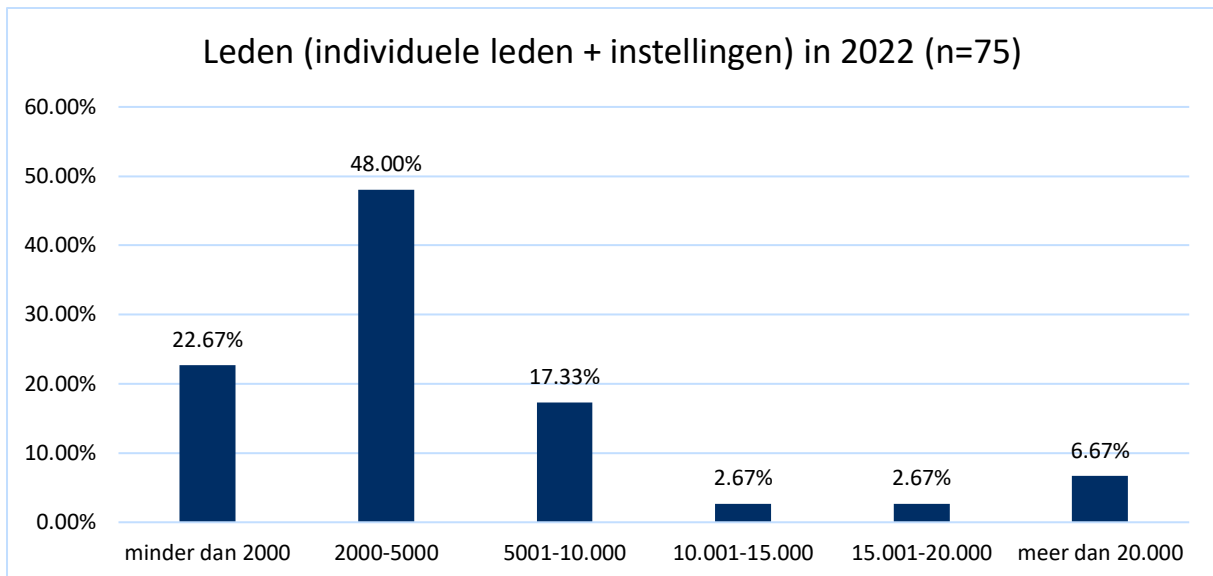
Figuur 28: Aantal individuele leden 2022 (n=79)

Figuur 29: Evolutie individueel ledenaantal 2015-2022 (n=68)

Figuur 30: Leden (individuele leden + instellingen) in 2015 (n=67)

Figuur 31: Leden (individuele leden + instellingen) in 2022 (n=75)

Kijken we vervolgens naar het gemiddeld aantal leden per cluster, kunnen we over het algemeen wel een daling opmerken in het lidmaatschap van de bibliotheken. Het gemiddeld aantal leden per VTE daarentegen lijkt echter lichtjes te stijgen.

Tabel 11: Analyse lidmaatschap op cluster niveau

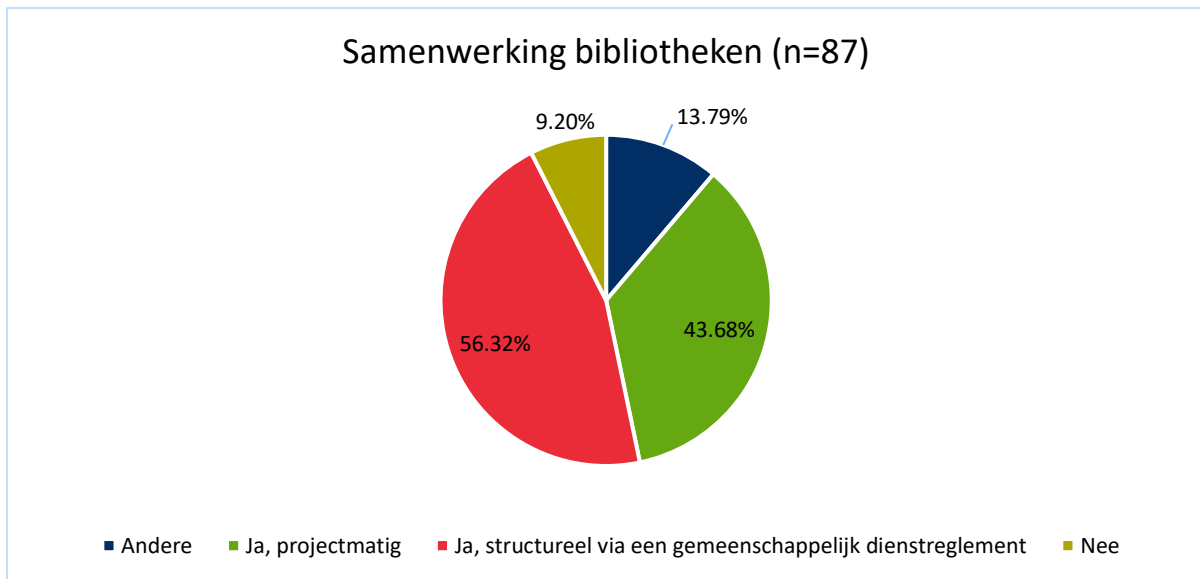
	Gemiddelde aantal leden 2015	Gemiddeld aantal leden 2022	Gemiddeld aantal leden/VTE 2015	Gemiddeld aantal leden/VTE 2022
A	23731,7	22290,83	587,89	602,02
B ⁴	11000	6263,5	/	/
Brussel ⁵	4673,8	3850,17	394,32	453,53
C	6889,5	6605,87	658,49	702,87
D	4223,52	3956,04	680,98	666,23
E	2104,54	2121,61	643,67	655,54

3.6 Samenwerkingen

Verder bevroegen we ook de bibliotheken in welke mate ze samenwerken met andere instellingen en op welke basis. Figuur 32 toont aan dat 56% structureel samenwerkt via een gemeenschappelijke dienstreglement. 44% doet dit op projectmatige wijze.

⁴ Zeer kleine sample. Resultaten dus niet volledig betrouwbaar.

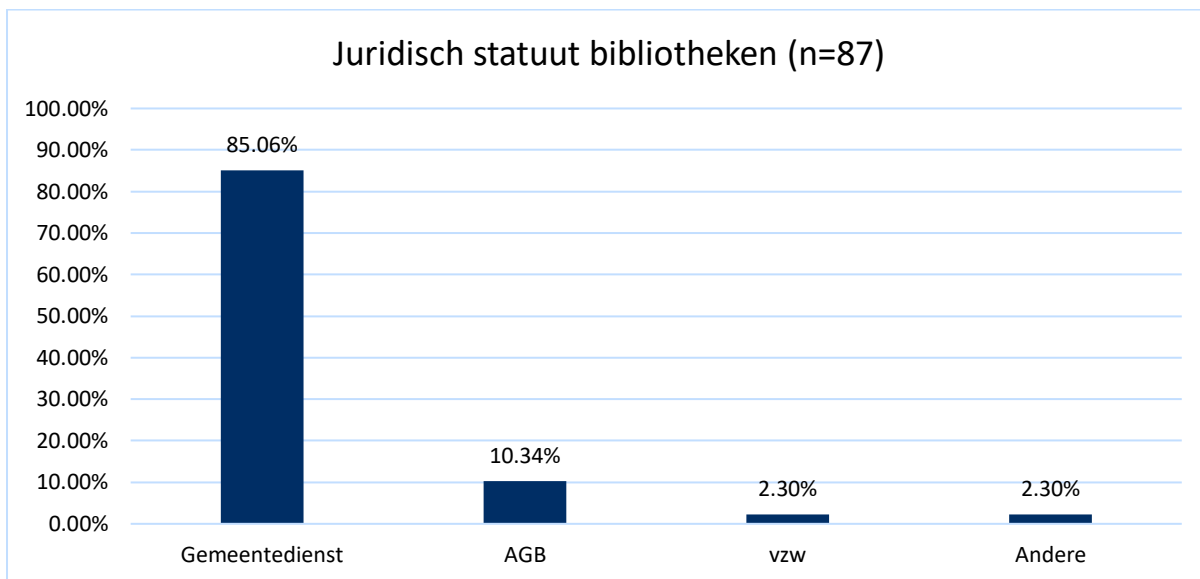
⁵ Zeer uiteenlopende data.

Figuur 32: Samenwerking bibliotheken (n=87)

3.7 Juridisch statuut bibliotheken

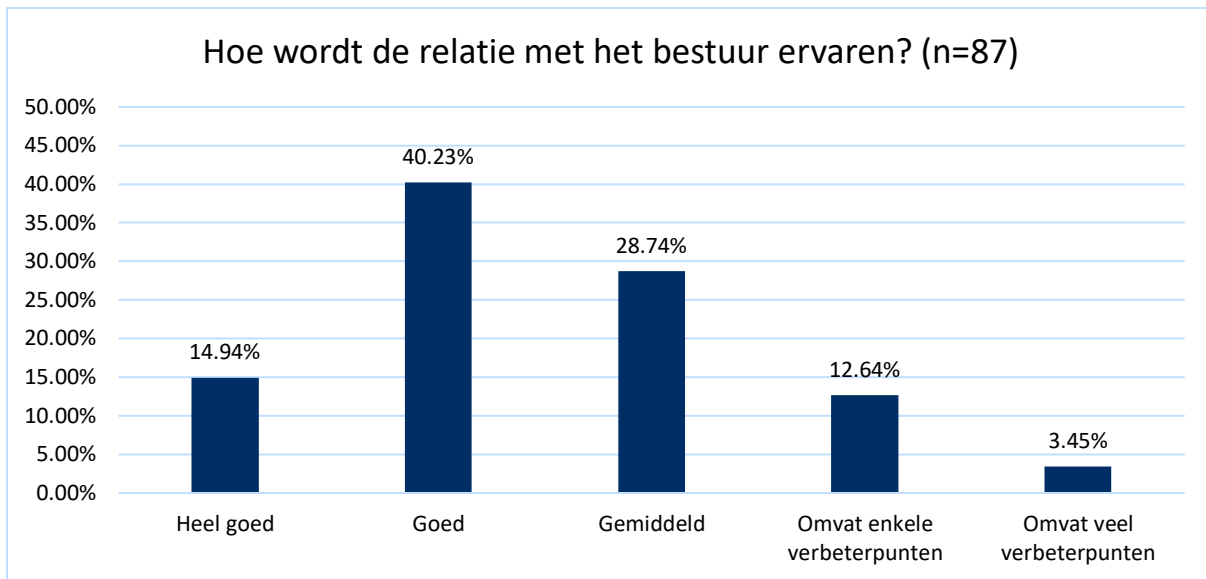
Verder kijken we ook naar het juridisch statuut van de deelnemende bibliotheken. Hier kunnen we vaststellen dat in 85,06% van de gevallen de bibliotheken als gemeentedienst zijn ingericht.

Figuur 33: Juridisch statuut bibliotheken (n=87)

3.8 Relatie met het bestuur

Naast het statuut van de bibliotheken, wilden we ook hun relatie met het bestuur aftoetsen. Hier zien we verschillende antwoorden. In 55% van de gevallen blijkt de relatie goed tot zeer goed te zijn.

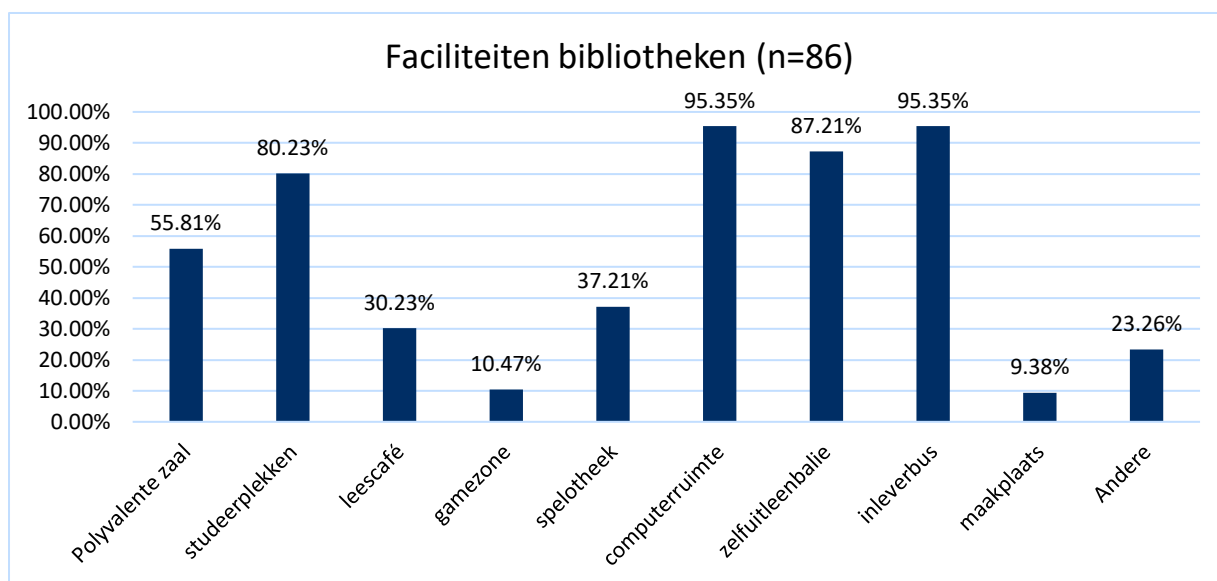
Figuur 34: Hoe wordt de relatie met het bestuur ervaren? (n=87)

Interessanter is om ook te gaan kijken naar de verklaringen die de bibliotheken geven om hun beoordeling van de relatie met het bestuur te verklaren. De antwoorden van de bibliotheken werden hierbij opgesplitst over zij die de relatie als goed tot zeer goed ervaren en de overige antwoorden waarbij de relatie als gemiddeld tot “omvat (vele) verbeterpunten’ wordt omschreven. De open antwoorden van de respondenten werden hiervoor in Nvivo gegoten en vervolgens gecodeerd. We kijken hier in het bijzonder naar die bibliotheken die aangaven dat de relatie met het bestuur niet steeds even goed is. Problemen hebben meestal te maken met de financiën binnen de gemeentes. Omwille van besparingen weegt dit sterk door op de bibliotheken. Andere problemen die gesignaleerd worden betreffen een onvoldoende personeelsbeleid of ronduit desinteresse in de werking van de bibliotheek, wat dan weer zorgt voor te weinig kennis over de werking wat voor problemen zorgt bij personeelsaanwerving. Specifiek voor de bibliotheken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, spelen ook taalbarrières geregeld een probleem.

3.9 Faciliteiten en diensten

3.9.1 Faciliteiten

Op vraag van de stuurgroep vroegen we de deelnemende bibliotheken ook welke van volgende faciliteiten in hun bib aanwezig zijn. Het valt op dat vooral de computers en inleverbus in bijna alle bibliotheken aanwezig zijn. Ook een zelfuitleenbalie is in 87% van de bevroegde bibliotheken aanwezig.

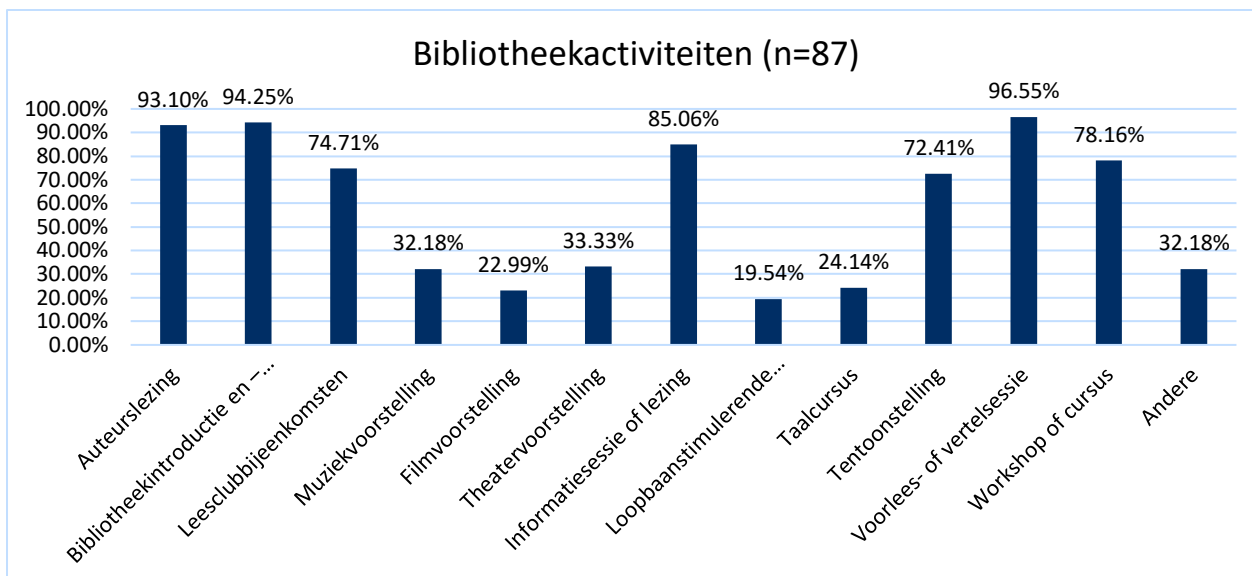

Figuur 35: Faciliteiten bibliotheken (n=86)

Verteltheater in de tuin
Verschillende over de bib verspreide zitplekken
Vergaderruimtes
Voor(leeshoek) (2)
Taalpunt
Digipunt (2)
Leesplek met koffievoorziening (geen café) (3)
Leeshoek met scherm, beamer en studieplekken (2)
digibank - permanentie
klassieke leeszaal met tijdschriften
leeszaal
Wij zijn gehuisd in een gemeenschapscentrum en mogen beschikken over de lokalen daarvan.
Zelfuitleenbalie staat op de planning voor dit jaar
Didactische bibliotheek voor leerkrachten
We zijn ingebed in een gemeenschapscentrum met verschillende zalen, studeerplekken enz.
Auditorium, podium...

3.9.2 Bibliotheekactiviteiten

Als we naar de bibliotheekactiviteiten gaan kijken, stellen we vast dat hier ook enkele in bijna alle ondervraagde bibliotheken aanwezig zijn: auteurslezingen, bibliotheekintroductie en voorlees- en vertelsessies.

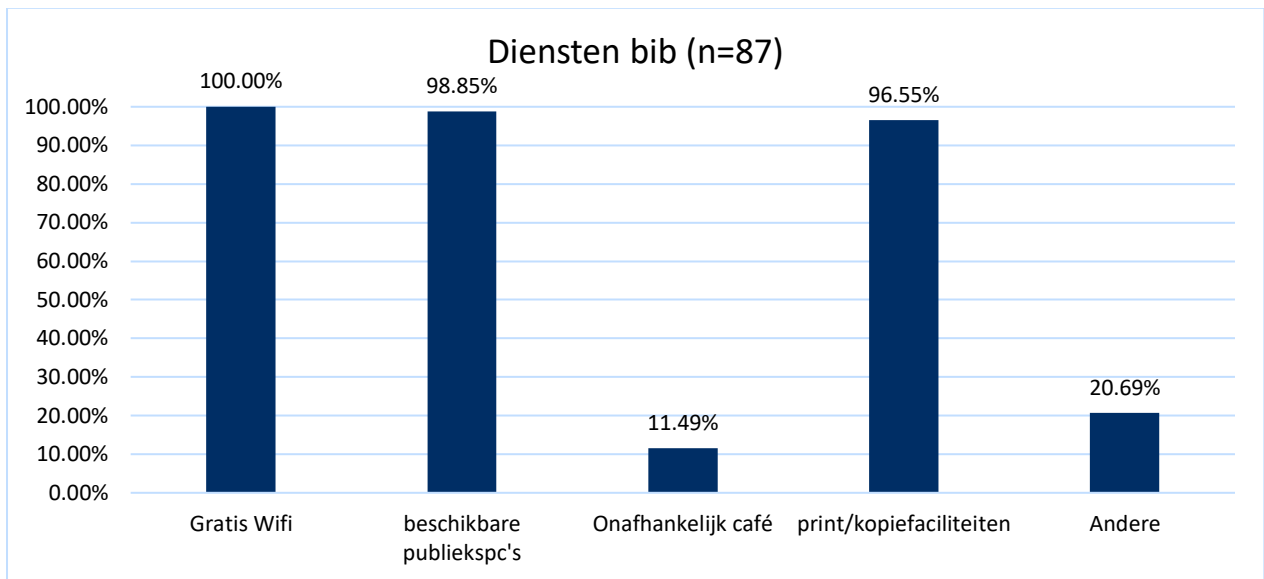

Figuur 36: Bibliotheekactiviteiten (n=87)

Tabel 12: Bibliotheekactiviteiten - Andere

Digipunt (10)
CoderDojo (5)
Taalpunt, advies rond maatschappelijke topics
Performance, straatanimatie, interviews, collectiepresentatie, ...
Conversatietafel
Wooncafé
Aanwezigheid op evenementen met bibcaravan
Sommige initiatieven zijn structureel, andere vinden eerder af en toe plaats, bv. in het kader van Boekstartdag, Verwenweek, Voorleesweek, e.d.
Activiteiten in kader van vb jeugdboekenmaand, halloween, eindejaar...
Seniorenmiddag (vooral hulp bij IT)
Café Combinne
Leesjury (2)
Buiten bib in de zomer
Spelletjes Jeugdboekenmaand en Zomer van Vlieg
Conversatietafels
Zadenbib
Activiteiten die gefaciliteerd worden door partners (in de mate van het mogelijke)

3.9.3 Diensten bibliotheek

Figuur 37: Diensten bib (n=87)

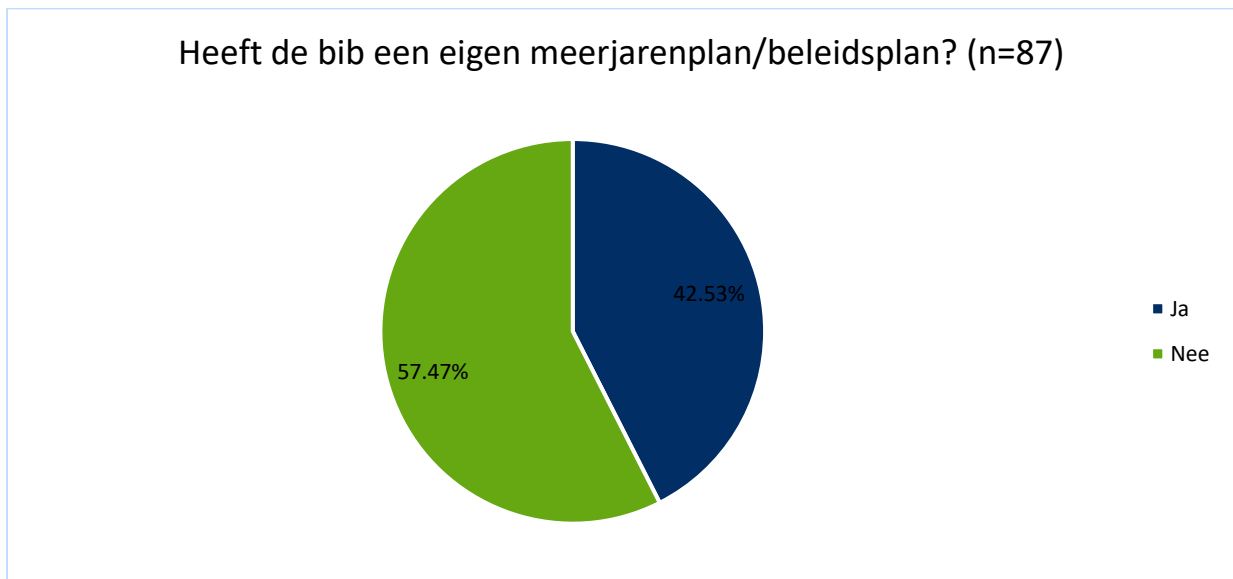
Tabel 13: Diensten bib - Andere

Digitale bib (o.a. Gopress)
Gevangenisbib
Laptops voor huiswerk, groepswerk, makerslab, vergaderruimtes, hulp bij veel digitale vragen...
Café op de site, maar wordt niet echt met bib geassocieerd. Koffieautomaat en koffiehok in de bib. Printen vanaf eigen toestel.
Piano, krantenhoek
Waterdispenser/Uitpaszuil
Bib aan huis (4)
Digitaal abo op Pressreader, taallabo om NL te oefenen
Online krantenkiosk en krantenarchief; zadenbib
Computerassistentie (digidak), Taalpunt
Verkoop toeristische materialen, aankopen gemeentelijke cadeaubonnen, uitpas, ...
Gratis gamen
Pianospelen (2)
Digipunt (7)
Studieplekken (focus op examenperiodes met reserveringssysteem), gratis leenverkeer en distributie van materialen

3.10 Beleidsplan bibliotheek

Interessant is om te gaan kijken in welke mate de bibliotheken ook een eigen beleidsplan opstellen of dat dit breder onderdeel is van het gemeentelijk beleidsplan. Hierbij kunnen we vaststellen dat slechts 43% van de bibles ook verantwoordelijk is voor het opstellen van een eigen beleidsplan. Dit hangt uiteraard ook samen met het statuut van de bibliotheek. Indien de bib een vzw of "ander statuut"

heeft, zien we dat deze steeds een eigen beleidsplan opstelt. In geval van een gemeentedienst of AGB bestaat er een gefragmenteerder beeld en is het plan deel van een groter geheel.

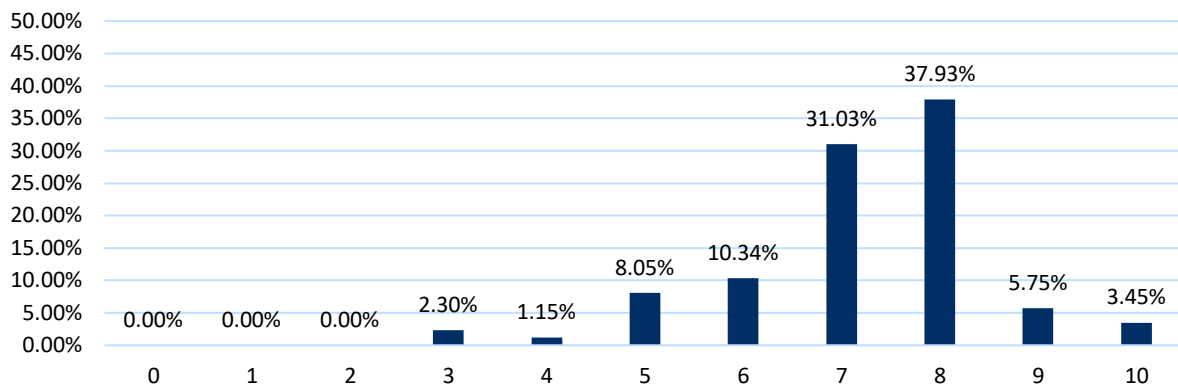

Figuur 38: Heeft de bib een eigen meerjarenplan/beleidsplan? (n=87)

3.11 Toekomstperspectief bib

Met het oog op de volgende legislatuur, is het ook belangrijk om een inzicht te krijgen in hoe de bibliotheken de toekomst zien. Evalueren ze die positief of negatief? Uit het gebruikersonderzoek van 2022 weten we alvast dat de leden van de bibliotheken dit erg positief zien. Zij gaven de bibliotheken een algemene score van gemiddeld 8,41 op 10. De tevredenheid bleek dus erg groot. Ook over het aanbod en de activiteiten zijn de leden zeer tevreden. Ook bij de bibliothecarissen zien we een overwegend positief beeld. Op niveau van de clusters kunnen we geen eenduidige verschillen vaststellen. Wel zien we dat de spreiding van tevredenheid groter is in de grootsteden en kleine gemeentes. De ervaringen van de bibliotheken en hun toekomstperspectief liggen daar dus verder uit elkaar dan in cluster B, C en D.

Op een score van 1 tot 10 hoe ziet u zelf de werking van de bibliotheken evolueren? Van Positief = 10 tot negatief = 0.
(n=87)

Figuur 39: Op een score van 1 tot 10 hoe ziet u zelf de werking van de bibliotheken evolueren? Van Positief = 10 tot negatief = 0. (n=87)

Opnieuw is het interessant om te gaan kijken naar de motivatie die de bibs aan deze scores koppelden. De open antwoorden van de respondenten werden hiervoor in Nvivo gegoten en vervolgens gecodeerd. Ook hier focussen we in het bijzonder op bibliotheken die een score van 6 of lager gaven. De beoordeling lijkt ook hier veelal samen te hangen met financiële factoren. Besparingen en toegenomen taken voor bibliotheekpersoneel zonder uitbreiding worden het vaakst aangehaald. Ook het feit dat steeds meer bibs opgaan in grotere gehelen zoals vrijetijdsdiensten, baart verschillende bibliothecarissen zorgen.

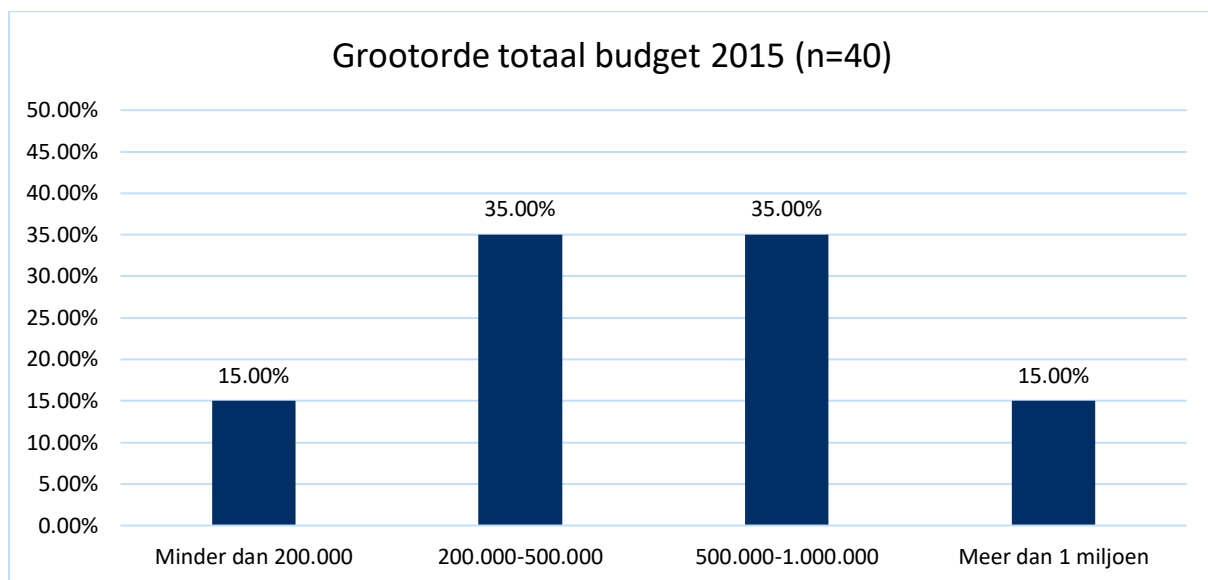
3.12 Budget

Tot slot komen we op het luikje budget van de bevraging. In de bibliotheekmonitor van 2022 stelde VVBAD alvast vast dat de discussie rond het opstellen van de begroting voor 2023 moeilijker verliep dan afgelopen jaren - het ging om een ruime verdubbeling naar 29%. Toch gaf 45% van alle respondenten toen aan dat ze input konden geven bij het opstellen van de begroting, waardoor de budgetkeuzes aan een inhoudelijke afweging gekoppeld werden. Verder toonde die bevraging ook aan dat het algemene werkingsbudget in 52% van de gevallen gelijk bleef tov 2021, 17% rapporteerde een stijging. Bijna 60% meldde toen dat het collectiebudget gelijk gebleven was t.o.v. 2021, bovendien meldde 22% een stijging van het collectiebudget ten opzichte van een daling van 19%. Het is interessant deze cijfers in het achterhoofd te houden in het licht van de huidige bevraging.

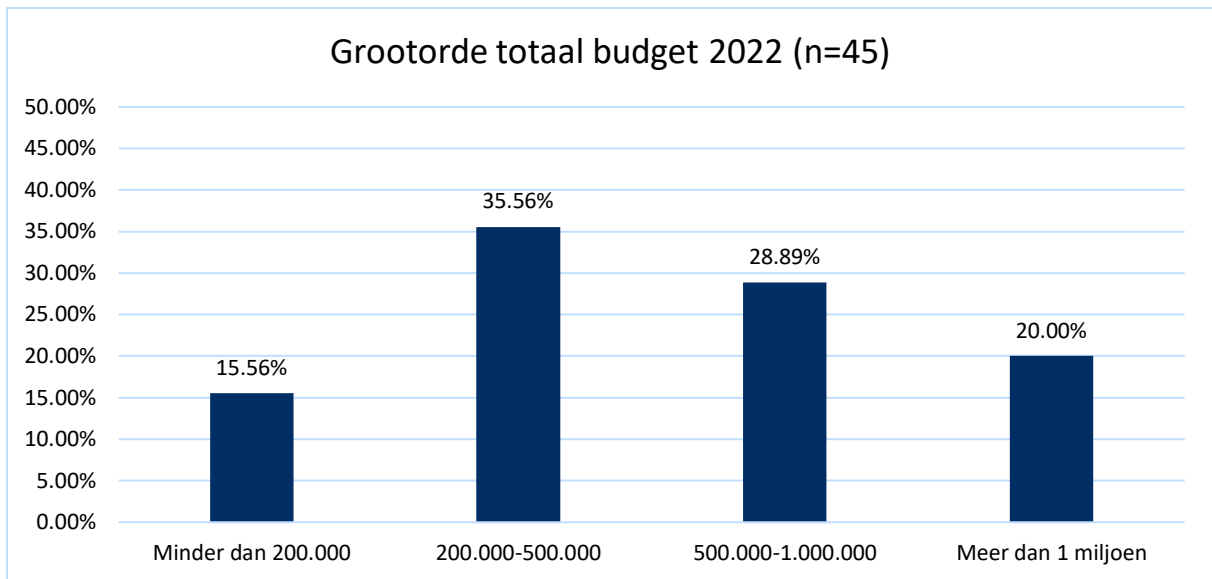
Aan de bibliothecarissen werden verschillende vragen gesteld mbt het beschikbaar budget dat ze hadden in 2015 en 2022, maar ook over de verschillende uitgaven die werden gedaan. De respons ratio voor deze vragen lag echter betrekkelijk lager dan voor de andere vragen in de survey. Dit is uiteraard

te wijten aan het feit dat vele bibliothecarissen weinig inzicht hebben in hun financiële gegevens aangezien deze opgevolgd worden door een andere dienst binnen de stad ofwel omdat ze toen nog niet de functie van bibliothecaris vervulde. Omwille van die reden zijn vele van de resultaten uit de bevraging dan ook niet bruikbaar voor verdere analyse. En werd ervoor gekozen om enkel in te zoomen op de gegevens die de bibliotheken invulden mbt hun totaalbudget en beschikbaar collectiebudget in 2015 en 2022. Deze worden vervolgens afgezet tegenover de stijging van de inflatie en vergeleken met de beschikbare gegevens over de grootte van de gemeente en hun aantal leden. Het vermoeden is immers dat het collectiebudget in verhouding zal staan tot de grootte van de gemeente en er ook een correlatie op te tekenen valt met het aantal leden.

Nog even voor de leesbaarheid: onder collectiebudget begrijpen we in het kader van dit onderzoek het aankoopbudget van de bibliotheek voor boeken en aanverwanten. Het totaalbudget tenslotte bevat ook budget voor andere activiteiten, energie en kosten voor onderhoud,... voor zover gekend.

Figuur 40: Grootorde totaal budget 2015 (n=40)

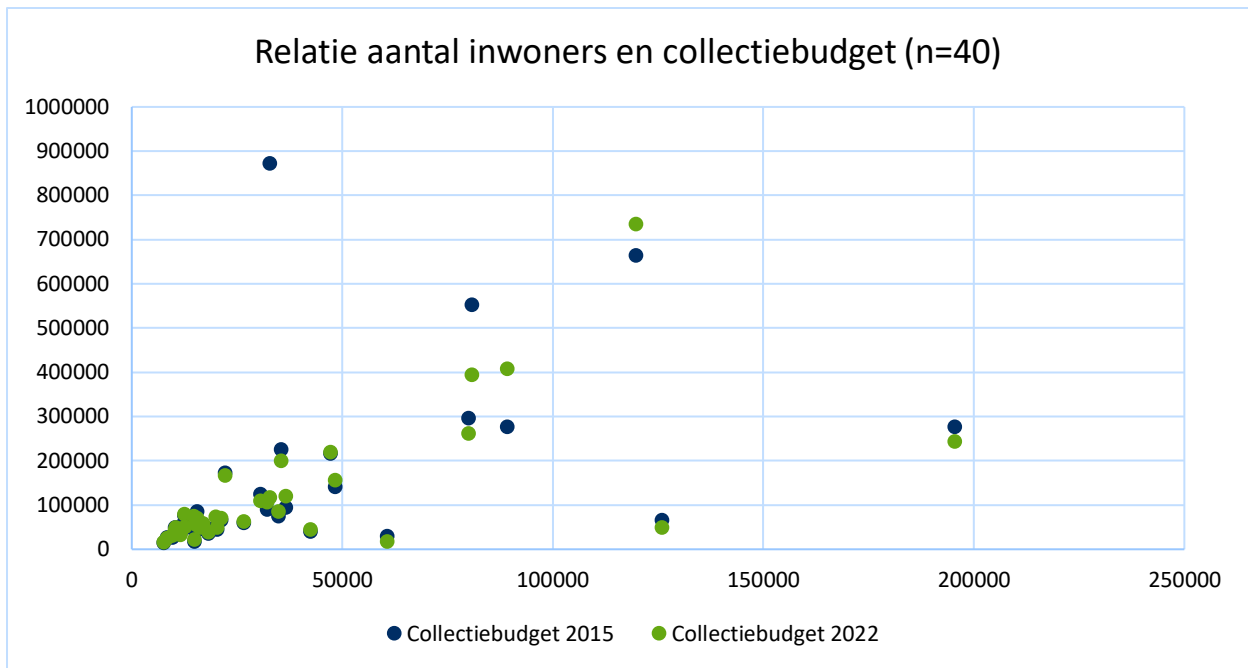

Figuur 41: Grootorde totaal budget 2022 (n=45)

Kijken we naar de grootorde van het totaal budget, dan zien we over het algemeen een gemiddelde stijging van 8,92% (n=35). 62, 86% van de bibliotheken in de bevraging geeft zo aan dat ze een toename in hun totaal budget hebben gekend tussen 2015 en 2022, 34,29% een afname. We zien wel een duidelijk verschil tussen de grotere steden en kleinere gemeenten. In clusters D en E ligt het percentage bibliotheken dat een afname in middelen rapporteert rond de 40%.

Wanneer we deze cijfers ook afzetten tegenover een inflatiecomponent, wordt het beeld nog iets scherper. We rekenen hier met een inflatiecomponent van 125,86%. Dit wil zeggen dat we de cijfers van 2015 actualiseren rekening houdend met een inflatie tijdens de periode 2015-2022 van 25,86% of gemiddeld 3,34% per jaar. We kunnen vervolgens vaststellen dat voor 85,71% van de bibliotheken (n=35) hun totale budget minder is toegenomen dan de inflatie.

Kijken we vervolgens naar het collectiebudget alleen, zien we een duidelijk verband tussen het aantal inwoners van de stad en beschikbare budget.

Volgende tabel geeft per cluster ook enkele kerncijfers weer over het collectiebudget per cluster (n=40). Daarbij zien we dat het gemiddeld collectiebudget per lid duidelijk afgenomen is in de kleinere gemeenten.

	Gemiddelde toename collectiebudget 2015-2022	Gemiddeld collectiebudget per inwoner 2022	Gemiddeld collectiebudget per lid 2015	Gemiddeld collectiebudget per lid 2022
A	3,73%	4,70 euro	19,09 euro	18,98 euro
Brussel	-16,50%	0,75 euro	18,00 euro	19,83 euro
C	-8,75%	3,63 euro	20,13 euro	47,93 euro (16,23 euro) ⁶
D	9,76%	3,62 euro	21,49 euro	16,04 euro
E	9,75%	3,69 euro	20,48 euro	17,52 euro
Totaal	3,26%	3,84 euro	20,43 euro	22,58 euro (17,03 euro)

4. Kwalitatieve analyse

De kwalitatieve analyse omvatte één focusgroep met drie respondenten en vier individuele diepte-interviews, die werden uitgevoerd met ervaren bibliothecarissen werkzaam in verschillende bibliotheken verspreid over Vlaanderen. Deze methodologische aanpak omvatte een doordachte selectie van deelnemers, waarbij gestreefd werd naar een representatieve steekproef die de diversiteit van bibliothecarissen in Vlaanderen weerspiegelde, zowel op geografisch als op institutioneel niveau.

⁶ Er is een zeer duidelijke outlier in deze gegevens reeks. Bij het getal tussen haakjes werd deze uit de data gehaald.

Bij het selectieproces werd rekening gehouden met geografische verspreiding om ervoor te zorgen dat bibliothecarissen uit verschillende regio's werden betrokken. Daarnaast werd ook aandacht besteed aan de variabiliteit in de omvang van de bevolking van de betreffende gemeenten en steden, met als doel een breed scala aan perspectieven en inzichten te verzamelen.

4.1 Evolutie in begroting na afschaffing bibliotheekplicht

4.1.1 Relevantie bibliotheken

De eerste vraag die werd voorgelegd aan de respondenten binnen dit onderzoek was of zij persoonlijk een impact hadden ondervonden van de interne staatshervorming op de relevantie en werking van bibliotheken binnen hun regio (sinds het wegvallen van de bibliotheekplicht in 2015). Een opvallend thema dat naar voren komt, is de verschuiving naar een bredere visie op de functie van bibliotheken. Alle respondenten benadrukken dat bibliotheken steeds meer dienen als centra voor gemeenschapsvorming en maatschappelijke betrokkenheid, in plaats van louter een locatie voor boekenuitleen. *"De vraag is nu wat de dienstverlening van bibliotheken nog betekent. Deze is in principe aanzienlijk belangrijker geworden, maar tegelijkertijd moeilijker te handhaven. Dit zijn kwesties waar we momenteel mee worstelen, en waarbij we niet echt op Vlaamse steun kunnen rekenen voor een model dat definieert wat een goede bibliotheek zou moeten zijn."* (Respondent focusgroep)

Door het sterker inzetten op de maatschappelijke rol van de bibliotheek vanuit een netwerkgedachte is het lokale bestuur tevens meer betrokken bij hun verhaal. Reflecterend op de impact van de COVID-19-pandemie en het openblijven van bibliotheken tijdens de lock down, erkende men een tijdelijke opleving van de relevantie van bibliotheken, gevolgd door een mogelijke terugval naar eerdere niveaus.

Financiële beperkingen blijken een gemeenschappelijke uitdaging te zijn voor bibliotheken in verschillende regio's. Terwijl sommige gemeenten zich blijven inzetten voor bibliotheken door bijvoorbeeld nieuwe faciliteiten te bouwen, ervaren anderen relatieve stabiliteit in hun budgetten, maar signaleren zij potentiële bedreigingen zoals het niet vervangen van bibliothecarissen/hoog opgeleid personeel bij pensionering. Nog anderen wijzen op de aanzienlijke daling van budgetten voor bibliotheken en de impact daarvan op collectievorming en programmatische activiteiten. In het licht van deze analyse is het duidelijk dat de impact van de afschaffing van de bibliotheekplicht op de situatie van de bibliotheken niet eenduidig is maar een complex en dynamisch proces, gekenmerkt door verschillende perspectieven, uitdagingen en initiatieven op lokaal en regionaal niveau.

4.1.2 Stabiliteit in financiering

Binnen de focusgroep en de interviews werd vastgesteld dat duurdere personeelskosten en inflatie een duidelijk effect hebben gehad op de budgetten van bibliotheken. Deze bevindingen bevestigen de eerdere conclusies uit de Bibliotheekmonitor 2023, waarin werd gesteld dat een gelijkblijvend budget de facto een daling betekent van de werkingskosten vanwege de stijgende personeelskosten en inflatie. Daarnaast werd opgemerkt dat de relatie met het lokale bestuur een aanzienlijke invloed heeft op de stabiliteit in de financiering van bibliotheken. De respondenten benadrukten de wisselvalligheid van deze relatie, waarbij algemene conclusies moeilijk te trekken zijn.

Bovendien benadrukten de respondenten dat het maken van strategische keuzes essentieel is bij het omgaan met beperkte financiële middelen. Dit heeft geleid tot meer doordachte en creatieve benaderingen van bibliotheekbeheer, zoals bijvoorbeeld het organiseren van samenwerkingsverbanden voor activiteiten en het zoeken naar externe financiering voor specifieke evenementen. Voorts werd geconstateerd dat beleidsplanning een cruciale rol speelt bij het waarborgen van de stabiliteit van de financiering van bibliotheken. Door het opstellen van beleidsplannen voor meerdere jaren wordt een stabiele financiële basis verzekerd, wat bijdraagt aan de continuïteit van de werking van bibliotheken.

4.1.3 Subsidies en (boven)lokale middelen

Binnen het onderzoek werd dieper ingegaan op de drempels voor bibliotheken met betrekking tot diverse subsidiëeringsmechanismen. Uit de verzamelde gegevens kwam naar voren dat bibliotheken in Vlaanderen soms worden geconfronteerd met beperkingen die worden opgelegd door verschillende subsidiëeringsmechanismen. Een specifiek voorbeeld dat naar voren kwam, was het feit dat bibliotheken soms worden gehinderd in hun mogelijkheid om deel te nemen aan initiatieven zoals het leesoffensief. Dit komt voornamelijk door de projectmatige beperkingen en de vereisten voor samenwerking met andere gemeentelijke bibliotheken die vaak aan dergelijke projecten zijn gekoppeld: *“Het is heel projectmatig. Ook bijvoorbeeld het leesoffensief. Er komt daar dan een oproep rond, maar dan kan de bibliotheek zelf niet meedoen. De bibliotheek kan eigenlijk bijna geen middelen aanvragen. Want eigenlijk, ook bovenlokaal, bijvoorbeeld voor de stad kan dat niet. Want dan moeten wij nog samenwerken met een andere gemeentebibliotheek. Het is eigenlijk wel bijzonder dat wij op vlak van bijvoorbeeld literaire manifestaties, waar dat literatuur Vlaanderen dan de plek is waar we*

voor moeten zijn, al vaak vanuit de stad dossiers hebben ingediend, maar toch vaak te horen krijgen dat ze nee zeggen omdat ze vinden dat de stad dat zelf moet doen."

Aan de andere kant benadrukte men echter dat bovenlokale samenwerking mogelijkheden biedt voor bibliotheken om hun krachten te bundelen en synergieën te creëren. Zo werd er verwezen naar een specifiek project rond bovenlokale initiatieven, waarbij verschillende bibliotheken uit de regio gezamenlijk een project indienden in het kader van het decreet bovenlokaal cultuurbeleid (2019). Door deze gezamenlijke inspanningen konden ze niet alleen de beschikbare middelen efficiënter gebruiken, maar ook profiteren van een gedeelde expertise en een breder netwerk van contacten. Hierbij werd echter opgemerkt dat de deelname van kleinere bibliotheken binnen de regio vaak afhankelijk was van de inbreng van de grotere bibliotheken.

Verder werd het topic van subsidies behandeld, waarbij werd gewezen op de administratieve lasten en werklast voor kleinere bibliotheken als belemmering. Zo werd opgemerkt dat het proces van aanvragen en implementeren van projecten een aanzienlijke inspanning vereist, wat voor sommige (kleinere) bibliotheken een uitdaging vormt. Het streven naar meer eenvoudige en toegankelijke subsidiemechanismen kan de mogelijkheid vergroten voor bibliotheken om effectief gebruik te maken van extra financiële middelen om zo hun impact te vergroten.

4.1.4 Wijzigingen/ evolutie in budgetten

Tijdens het onderzoek is naar voren gekomen dat op lokaal niveau een verschuiving in de perceptie van de budgettering voor bibliotheken kan ontstaan. Dit werd geïllustreerd door een respondent die aangaf dat het lokale bestuur de uitgaven voor de bibliotheek nu als een volledige kost beschouwt, terwijl voorheen een deel van het budget door Vlaanderen werd gedekt. Tevens werd gewezen op het verdwijnen van bepaalde beschermingsmechanismen die voorheen van toepassing waren (bijvoorbeeld budgettaire normen voor personeel).

Er wordt benadrukt dat de financiële situatie van bibliotheken sterk kan variëren afhankelijk van verschillende factoren, zoals de grootte van de bibliotheek, het lokale bestuur en de regionale/bovenlokale samenwerkingsverbanden. Hierdoor kunnen er geen conclusies worden getrokken wat betreft de financiële situatie van bibliotheken in het algemeen. Ten slotte wordt de bezorgdheid geuit over de evolutie van de rol van de bibliotheek, met name over de mogelijke versmelting van bibliotheekfuncties met andere diensten, zoals burgerloketten. Dit roept vragen op over de kernidentiteit en focus van bibliotheken in een steeds veranderend maatschappelijk

landschap: “waar ik een beetje het gevoel heb in sommige plekken, en wat mij een beetje verontrust, is dat de rol van de bibliotheek te hybride gaat worden door het feit dat je geen decreet hebt. Dat er sommige bibliotheken zijn die ook, bij wijze van spreken, burgerloket moeten worden. DigiPunt vind ik nog misschien interessant, omdat ik denk binnen geletterdheid. (...) de invulling is gewoon niet echt meer zo duidelijk, (...)” (Respondent interview).

4.2 Invloed middelen op kwaliteit van de werking

4.2.1 Personeel en werkdruk

Het onderzoek wijst uit dat er in de afgelopen jaren een duidelijke trend is waar te nemen bij bibliotheken. Enerzijds rapporteren zij een besparing op personeel, terwijl anderzijds de taken binnen bibliotheken steeds breder worden. Deze ontwikkeling resulteert in een toenemende werkdruk, aangezien de beschikbare middelen niet in gelijke mate meegroeien met de uitbreiding van taken. Daarnaast zijn er bibliotheken waar er geen directe confrontatie is geweest met het lokale bestuur over een besparing op personeel. Wel melden deze bibs dat ze sterke onderhandelingen met het lokale bestuur hebben gevoerd om het bestaande personeel te kunnen behouden. Alle respondenten in de interviews zijn het eens over een stijgende werkdruk binnen bibliotheken. In onderstaande quotes komt duidelijk naar voren dat de verbreding van de taken voor bibliothecarissen en de besparingen zwaar wegen op de werking van de bibliotheken.

“Qua personeel zitten we momenteel echt aan de limiet. Zodra er iemand ziek is, slaat het alarm aan. Dit betekent dat we voortdurend van crisis naar crisis gaan.” (Respondent 1)

“Ik merk dat er enorme druk ligt op bibliothecarissen en medewerkers. We moeten veel moeilijke keuzes maken, omdat we constant worden benaderd door verschillende mensen en organisaties die met ons willen samenwerken.” (Respondent 2)

“Wat me opvalt, is dat er veel bibliothecarissen uitvallen. De druk lijkt te hoog te zijn, vooral in kleinere gemeenten waar ze eigenlijk op bachelor- of B-niveau werken. Ze hebben veel verantwoordelijkheden en taken. Gelukkig heb ik zelf veel ondersteuning vanuit mijn gemeente, maar in kleinere gemeenten moeten bibliothecarissen alles zelf doen: financiën, gebouwbeheer, bijna alle coördinatie. Als je dan kijkt naar wat ze ervoor betaald krijgen, is het eigenlijk uit respect ongelooflijk.” (Respondent 3)

Een ander aspect dat hierbij naar voren komt, is dat veel bibliothecarissen wegvallen. Dit onderstreept de noodzaak van adequate ondersteuning en beloning voor bibliothecarissen, gezien hun diverse taken en verantwoordelijkheden. Verder blijkt dat de functie van bibliothecaris soms wordt vervangen door een algemene verantwoordelijke voor de bibliotheek, wat de toekomst van de functie van bibliothecaris onzeker maakt.⁷ Momenteel wordt er een afname in het personeelsbestand van bibliotheken ervaren, waarbij vrijgekomen uren worden ingevuld door het bestaande personeel zonder specifieke nieuwe aanwervingen.

Daarnaast blijkt uit de interviews dat er een verschuiving plaatsvindt van traditionele bibliotheektaken naar meer gemeenschapsgerichte en sociale activiteiten. Hoewel vaktechnische vaardigheden essentieel blijven, worden nieuwe taken zoals *community engagement* en educatieve programma's steeds belangrijker. Dit vereist een aanpassing van het personeelsbestand. De organisatiestructuur van bepaalde bibliotheken brengt zowel uitdagingen als voordelen met zich mee. In sommige bibliotheken is er een trend naar een meer horizontale organisatiestructuur. Hoewel beperkte doorgroeimogelijkheden daartoe een probleem kunnen zijn, heeft deze structuur ook geleid tot een sterke teamdynamiek en een gevoel van verantwoordelijkheid onder het personeel. Desondanks wordt benadrukt dat er behoefte is aan meer uniformiteit en richtlijnen op Vlaams niveau voor bibliotheken voor volgende zaken. Een gestructureerde aanpak is nodig om uitdagingen zoals personeelstekorten en budgetbeperkingen effectief aan te pakken. Ook wordt het belang van voortdurende professionele ontwikkeling en ondersteuning voor bibliotheekpersoneel benadrukt. De respondenten wijzen hiernaast ook op de trend van het aannemen van meer vrijwilligers of jobstudenten. Men kaart aan dat dit enerzijds leidt tot *community building* en meer participatie binnen de bibliotheekwerking, maar anderzijds wordt ook dieper ingegaan op de beperkingen hiervan in relatie tot de kwaliteit van de werking van de bibliotheek:

“En we zetten ook steeds meer in op vrijwilligers en jobstudenten, wat ook positief is vanwege de betrokkenheid van de gemeenschap.” (Respondent 1)

---

⁷ Het verschil tussen een bibliothecaris en een algemene verantwoordelijke voor de bibliotheek ligt voornamelijk in hun taken en verantwoordelijkheden. Een bibliothecaris heeft doorgaans een gespecialiseerde opleiding en is verantwoordelijk voor het beheer van de collectie, het verstrekken van informatie aan gebruikers, het organiseren van evenementen en programma's, en het bevorderen van leesvaardigheid en literatuur. Aan de andere kant is een algemene verantwoordelijke voor de bibliotheek mogelijk niet specifiek opgeleid als bibliothecaris en kan een bredere reeks taken hebben, waaronder administratief beheer, budgettering, personeelszaken en faciliteitenbeheer. Dit kan de toekomst van de functie van bibliothecaris onzeker maken, omdat de focus verschuift van een gespecialiseerde naar een meer algemene rol, wat mogelijk kan leiden tot een verlies aan expertise en specifieke vaardigheden die uniek zijn voor het bibliothecarisberoep.

“Ten eerste, we werken nu veel meer met vrijwilligers. In onze nieuwe bibliotheek hebben we momenteel vijfenveertig vrijwilligers, wat eigenlijk behoorlijk veel is. Dat creëert inderdaad een sterke gemeenschap en zij fungeren eigenlijk als ambassadeurs. Maar je kunt niet altijd op hen rekenen voor alle taken. Het zijn extra’s die ze doen, en ze hebben niet altijd de expertise die nodig is. Ik zou ze bijvoorbeeld niet achter de balie zetten, dat vind ik niet passend. Dat zijn dingen die ze naar mijn mening niet kunnen of mogen doen. Dat is één aspect.” (Respondent 3)

4.2.2 Functieverbreding

Binnen de bibliotheeksector is er een opvallende verschuiving merkbaar, met name wat betreft de functieverbreding van de bib. Tijdens het kwalitatief luik van het onderzoek werden reeds verschillende inzichten en ervaringen van respondenten gedeeld, die deze verandering illustreren en duiden. Een van de kernpunten die naar voren kwam, is de veranderende behoeften van burgers en klanten ten opzichte van bibliotheken. Zo werd benadrukt dat deze veranderingen vragen om een paradigmaverschuiving binnen de bibliotheekwerking. Er is een groeiende vraag naar meer zelfbediening en digitalisering, wat vereist dat bibliotheken hun dienstverlening herzien en moderniseren. Sterke klantprofielen brengen de nood aan meer bemiddeling en een gevarieerder aanbod met zich mee. Het aanpassen van de dienstverlening aan de behoeften van lokale gemeenschappen kan rendabel zijn en biedt mogelijkheden om de relevantie van bibliotheken te behouden, zelfs in kleinere gemeenschappen.

Een andere bevinding was de toename van de nood aan A- en B-profielen binnen de bibliotheekwerking als gevolg van de functieverbreding. Er is behoefte aan meer deskundigheid, vooral op het gebied van digitale vaardigheden en netwerkopdrachten: *“Eigenlijk hebben we veel meer deskundigen nodig. Mensen die zich kunnen richten op digitale vaardigheden, op het versterken van bibliotheken en ook een opwaardering van de bibliothecarissen vereisen. Er moeten veel meer mensen komen die denken in termen van netwerkopdrachten.”*

Deze verandering brengt echter ook uitdagingen met zich mee, met name voor lokale besturen. De respondenten wezen erop dat binnen sommige (kleinere) lokale besturen van gemeenten juist een omgekeerde beweging plaatsvindt: *“In kleinere gemeenten staat de algemeen directeur vaak zelf op A-niveau. Het is dan ook niet realistisch om te verwachten dat alle medewerkers in kleinere gemeenten hetzelfde hogere niveau hebben. Dit vormt een uitdaging voor bibliothecarissen in die gemeenten. Om hiermee om te gaan, worden bibliothecarissen soms niet meer ingezet en wordt in plaats daarvan een vrijetijdscoördinator aangesteld om de taken op zich te nemen.”* (Respondent interview).

4.2.3 Nieuwe taken voor de bibliotheek (meer middelen voor e-inclusie en integratie)

Tijdens het onderzoek wezen de respondenten op de complexiteit van e-inclusie-initiatieven, waarbij werd benadrukt dat de financiering vaak bij lokale welzijnsorganisaties terecht komt, wat resulteert in een gebrek aan uniformiteit en centrale coördinatie. Het ontbreken van een duidelijke sectorbrede aanpak in Vlaanderen werd als een belemmering ervaren. Men onderstreepte het gebrek aan middelen voor bibliotheekinitiatieven op het gebied van e-inclusie, ondanks de groeiende vraag en de verwijzingen van de overheid naar bibliotheken als hulpbronnen voor digitale vaardigheden. Kleine bibliotheken in kleine gemeenten worden met name geconfronteerd met aanzienlijke uitdagingen om aan deze behoeften te voldoen. Er werd gewezen op de nood aan een gecentraliseerde financiering, waarbij werd gepleit voor een meer gestructureerde benadering om de digitale uitdagingen aan te pakken. Zo werd benadrukt dat bibliotheekprofessionals vaak zelf oplossingen moeten vinden voor deze uitdagingen, wat de noodzaak van een centrale financiering onderstreept.

“E-inclusie wordt lokaal overal gepromoot. Er komt vaak geld beschikbaar voor e-inclusie vanuit digitale fondsen, dat meestal naar welzijnsorganisaties gaat. Er is veel activiteit op dat gebied. Hoewel we al enkele initiatieven hebben genomen, bestaat er geen algemene formule op sectorniveau die zegt dat bibliotheken hierin uitblinken. Het zou goed zijn als het merk ‘bibliotheek’ in heel Vlaanderen daarvoor staat, zoals in Nederland bijvoorbeeld het geval is. Dat missen we hier. Dus overal moeten we individueel onderhandelen, wat een erg lokale aangelegenheid is. Daardoor is de kracht van de sector eigenlijk verloren gegaan.” (Respondent 1)

“E-inclusie is een ander voorbeeld. Vanuit de Vlaamse overheid wordt dit gepromoot. Als je bijvoorbeeld recht hebt op een jobbonus, word je aangemoedigd om naar de bibliotheek te gaan, omdat ze daar kunnen helpen. Maar hebben we daarvoor extra ruimte en middelen gekregen? Nee, we moeten dit er allemaal maar bij doen. Bij ons lukt dat nog, maar voor kleinere bibliotheken in kleinere gemeenten is dat moeilijk. Ik ken bibliotheken in de regio met slechts twee medewerkers. Hoe moeten zij dat allemaal bolwerken? Dat is eigenlijk onrealistisch.” (Respondent 3)

Het gesprek belichtte ook het beheer van financiële middelen binnen bibliotheken t.a.v. de basiswerking, waarbij respondenten verschillende strategieën bespraken om te voldoen aan de

groeïende behoeften van gebruikers. Terwijl de huidige budgetten over het algemeen voldoende worden geacht voor basisdiensten, wordt benadrukt dat deze middelen niet altijd toereikend zijn om te voldoen aan alle behoeften en veranderingen binnen de bibliotheeksector.

Ten eerst wordt er gewezen op de noodzaak om naast de basiswerking ook te investeren in een diverse en actuele collectie. Dit impliceert dat er strategische keuzes moeten worden gemaakt met betrekking tot het beheer van middelen, zoals het stopzetten van bepaalde collecties om meer budget vrij te maken voor digitale tools en platforms. Dit duidt op een voortdurende behoefte aan financiële flexibiliteit en planning om de basiswerking te garanderen en tegelijkertijd de bibliotheekdiensten te verbeteren en aan te passen aan de veranderende behoeften van gebruikers. Ten tweede wordt de evolutie van bibliotheekdiensten en -faciliteiten in relatie tot de beschikbare middelen aangekaart. De digitalisering heeft geleid tot nieuwe investeringen in digitale tools, maar het behoud van een evenwicht tussen het fysieke aanbod en digitale bronnen blijft een uitdaging. Hoewel het huidige budget adequaat wordt geacht voor basisbehoeften en programma's van goede kwaliteit, wordt erkend dat het beperkt is en een zorgvuldige planning vereist. Dit impliceert dat bibliotheken voortdurend moeten zoeken naar manieren om hun financiële middelen efficiënt te beheren en prioriteiten te stellen om de basiswerking te waarborgen.

4.3 Coördinatie tussen de bibliotheek en het lokale bestuur

Het coördineren van middelen en beleid tussen bibliotheken en lokale besturen vormt een essentieel onderdeel van het efficiënt functioneren van bibliotheken. Door het ongeoormerkt toewijzen van Vlaamse bibliotheek middelen aan gemeenten, zijn de bibliotheken nog afhankelijker geworden van hun lokaal bestuur voor hun financiële middelen als voor het vinden van gekwalificeerd personeel. In het onderzoek wordt gepolst naar deze evolutie en hoe dit een impact heeft op de werking en kwaliteit van de dienstverlening in de bibliotheken. De respondenten zijn het eens over de sterke afhankelijkheid van het lokale bestuur en geven aan momenteel op goede voet te staan met hun lokaal bestuur, maar wijzen er ook op dat dit erg afhankelijk kan zijn van schepen tot schepen of van wie in het bestuur zetelt. Deze variabiliteit kan zowel positief als negatief uitvallen, waarbij sommige bibliotheken het geluk hebben een ondersteunend bestuur te hebben, terwijl andere te maken krijgen met uitdagingen zoals besparingen en gebrek aan visie.

Een belangrijk aspect van de relatie tussen bibliotheken en lokale besturen is communicatie. Respondenten benadrukken dat hoewel de betrokkenheid van bestuurders hoog kan zijn, de besluitvorming en financiering een ander verhaal kunnen zijn. Dit kan leiden tot uitdagingen zoals

onverwachte besparingen op bepaalde bibliotheekdiensten, wat tot onvrede kan leiden bij zowel bibliotheekpersoneel als gebruikers. Een gebrek aan financiële steun of ondersteuning kan de diversiteit en kwaliteit van de diensten beïnvloeden, terwijl een gebrek aan visie kan leiden tot stagnatie en gebrek aan innovatie binnen de bibliotheek. Het (her)definiëren van het merk 'bibliotheek' op Vlaams niveau en het benadrukken van de rol ervan als belangrijk kruispunt tussen verschillende sectoren wordt gezien als een positieve doelstelling om het belang van bibliotheken te onderstrepen bij lokale besturen en beleidsmakers. Dit kan helpen om een gemeenschappelijke visie te bevorderen en de samenwerking tussen bibliotheken en lokale besturen te versterken, waardoor een betere dienstverlening aan de gemeenschap mogelijk wordt.

4.3.1 Coördinatie samenwerking

Er is een duidelijke consensus onder respondenten over de significante afhankelijkheid van bibliotheken van het lokale bestuur voor zowel financiële middelen als beleidsrichtlijnen. Deze afhankelijkheid heeft echter verschillende percepties en ervaringen opgeleverd bij de respondenten, waarbij sommigen wijzen op een verminderde betrokkenheid van het lokale bestuur in vergelijking met vroeger, terwijl anderen juist de cruciale rol van bepaalde functionarissen binnen het stedelijk bestuur benadrukken.

"Vroeger waren we meer betrokken bij het college, maar dat is nu niet meer nodig. Het was enerzijds handig voor het plannen van agenda-items, zoals bijvoorbeeld voor de Jeugdboekenmaand en het organiseren van evenementen. Nu is dat veel minder nodig, wat voor mij qua werk wel makkelijker is, maar daardoor zijn ze minder op de hoogte van wat er allemaal gebeurt." (Respondent 3)

"Ook tijdens gemeenteraden lijkt de bibliotheek soms ver van de discussie te staan. Er is weinig aandacht voor, misschien ook door hogere prioriteiten. Er wordt weinig gedebatteerd over de bibliotheek, misschien ligt dat ook deels aan ons. We zijn gewoon niet het middelpunt van de belangstelling." (Respondent 1)

"Ik herinner me een situatie van lang geleden, waarin een schepen die ik had gebriefd over een kwestie, plots op het college beweerde van niets te weten. Ik had hem vooraf geïnformeerd en alles uitgelegd. Dat soort contact is heel belangrijk, maar het moet wel van beide kanten komen. Vooral nu is dit nog crucialer, omdat we volledig afhankelijk zijn van hun visie, door de beschikbare middelen." (Respondent 3)

De ervaringen mbt de rol van de cultuurbeleidscoördinator varieert sterk. Voor sommige respondenten is de coördinator een essentiële tussenpersoon die een pragmatische en goed voorbereide aanpak hanteert, waardoor de samenwerking tussen de bibliotheek en het lokale bestuur wordt verbeterd. Anderen hebben echter een negatievere ervaring, waarbij de rol van de cultuurbeleidscoördinator eerder belemmerend dan ondersteunend was voor de werking van de bibliotheken. Het verschil in benaderingen benadrukt de complexiteit van de relatie tussen bibliotheken en lokale besturen, waarbij de effectiviteit van de samenwerking sterk afhangt van individuele functionarissen en structuren binnen het lokale bestuur.

Uit de analyse werd duidelijk dat het managementteam een essentiële rol speelt bij het nemen van financiële beslissingen en het vormgeven van het beleid binnen bibliotheken. Zo hebben deze een cruciale rol in het coördineren van activiteiten en het communiceren met het lokale bestuur. Een goede relatie tussen bibliotheekmanagement en lokale bestuurders, gebaseerd op open communicatie en wederzijds vertrouwen, is essentieel voor een soepele werking en ontwikkeling van de bibliotheek. In (grotere) bibliotheken met een algemeen en financieel directeur merkt men op dat het bibliotheekpersoneel sterk afhankelijk is van dit managementteam en dat deze soms terughoudend kunnen zijn t.a.v. voorstellen van de bibliothecaris en medewerkers. Er wordt gesuggereerd om op Vlaams niveau meer stimulans te ontwikkelen om de werking en noden van de bibliotheken meer te duiden en de bibliotheken meer op kaart te zetten om zo tot een meer ondersteunende visie te komen van alle stakeholders m.b.t. de noden de van bibliotheek.

4.3.2 Focus lokaal bestuur

Tijdens het onderzoek is opgemerkt dat de relatie van bibliotheken tot andere culturele domeinen een impact heeft op de mate van interesse van schepenen en lokale besturen. Het is vastgesteld dat bibliotheken soms moeite hebben om aandacht te krijgen in vergelijking met musea of andere culturele instellingen binnen stedelijke contexten, die vaak meer gericht zijn op het aantrekken van een breed publiek dan op de lokale bevolking. Bibliotheken hebben een focus op de lokale bewoners en trekken vaak succesvol een divers publiek aan. Daarom zou samenwerking tussen verschillende sectoren, inclusief bibliotheken, bevorderlijk zijn voor het versterken van de culturele en educatieve infrastructuur binnen de gemeenschap.

Een aanbeveling die voortkomt uit deze bevindingen is om de rol en waarde van bibliotheken in de lokale gemeenschap beter te benadrukken en te promoten bij lokale besturen en schepenen. Dit kan

worden bereikt door bewustmakingscampagnes te voeren die de unieke bijdrage van bibliotheken aan de culturele en educatieve ontwikkeling van de lokale gemeenschappen belichten. Het is essentieel om te benadrukken dat bibliotheken niet alleen een centrum van kennis en informatie zijn, maar ook een belangrijke rol spelen bij het bevorderen van lezen, educatie, sociale inclusie en culturele participatie binnen de lokale bevolking. Door deze aspecten te benadrukken, kunnen bibliotheken meer erkenning krijgen en meer financiële steun veiligstellen van lokale overheden, wat hun vermogen om hoogwaardige diensten te leveren aan de gemeenschap zal vergroten.

4.4 Verbeterpunten en suggesties

Doorheen de gesprekken werd ook dieper ingegaan op de (regionale/bovenlokale) samenwerkingen tussen bibliotheken en hoe de respondenten nadenken over de toekomst van bibliotheken. Specifiek werd er ingezoomd op (het ontbreken) van een gedeelde visie op Vlaamse bibliotheken en het verlies aan bepaalde slagkracht hierdoor. De deelnemers zijn het er over eens dat er nood is aan een gedeeld verhaal voor de Vlaamse bibliotheken dat het lokale overstijgt.

4.4.1 Netwerkdenken

Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat bibliotheken een belangrijke rol spelen in een netwerkcontext, met name door de positieve impact van samenwerking en netwerkdenken. De nadruk werd gelegd op het voordeel van het brede netwerk waarin bibliotheken zich bevinden, waardoor ze zich kunnen richten op toegankelijkheid en beschikbaarheid van informatie voor gebruikers, ongeacht waar ze zich bevinden. Het is relevant om de rol van organisaties zoals VVBAD (Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie), Cultuurconnect, en de IGS'en (Interlokale samenwerkingsverbanden) te benadrukken bij het ondersteunen en versterken van bibliotheken. Deze organisaties en samenwerkingsverbanden spelen vaak een cruciale rol in het faciliteren van samenwerking, het delen van kennis en middelen, en het bevorderen van best practices binnen de bibliotheeksector. Deze benadering van netwerken wordt gezien als een positieve ontwikkeling. Dit wijst op een groeiend besef van het belang van samenwerking tussen bibliotheken om een divers scala aan diensten aan te bieden en de toegang tot informatie te verbeteren.

Echter, er werd ook aandacht besteed aan een belangrijke nuance in dit beeld door te benadrukken dat de rol van Vlaanderen cruciaal is geweest bij het stimuleren van deze netwerkbenadering. Het zijn de middelen en doelen die door Vlaanderen zijn ingebracht die bibliotheken hebben geholpen om zich te ontwikkelen tot een dergelijk netwerk, waarbij samenwerking en gemeenschappelijke doelen centraal staan. Toch zijn er zorgen geuit over een gebrek aan bewustzijn over de rol die Vlaanderen

opneemt en het verlies van kracht en focus die gepaard gingen met de middelen en doelen die door Vlaanderen werden verstrekt. Dit benadrukt de uitdaging voor bibliotheken om niet alleen op lokaal niveau, maar ook op regionaal of nationaal niveau effectieve samenwerking te bevorderen en een gedeelde visie te ontwikkelen.

4.4.2 Ongewenste effecten wegvallen Vlaamse niveau

Er werd opgemerkt dat het wegvallen van provinciale ondersteuning heeft geleid tot een vacuüm op het vlak van professionalisering en opleiding binnen de sector. Kleinere bibliotheken hebben het hierbij moeilijker, omdat ze vaak niet over de nodige middelen en expertise beschikken om professionele ontwikkeling te stimuleren. Dit gebrek aan ondersteuning op provinciaal niveau heeft ongewenste effecten gehad op de kwaliteit en de uniformiteit van dienstverlening binnen de bibliothekensector. Bovendien werd opgemerkt dat er op Vlaams niveau meer nood is aan erkenning en zichtbaarheid van bibliotheken als cruciale instellingen voor de samenleving. Dit onderstreept de behoefte aan een gecoördineerd beleid en een duidelijk kader op Vlaams niveau om de rol en relevantie van bibliotheken te benadrukken en te waarborgen.

“De integratie op lokaal niveau heeft ook te maken met lokale uitdagingen zoals geletterdheid, e-inclusie, ontmoetingsplaatsen in de stad, dus dat klopt wel. Maar wat ik ook heb opgemerkt, is het verlies van een deel van onze professionele waarden. Het is begrijpelijk dat er een verschuiving is naar meer maatschappelijke relevantie, maar binnen onze sector verliezen we eigenlijk een aantal professionele normen. Dit komt doordat alles erg lokaal is. Opleidingen verdwijnen, professionele doelen vervagen, en er is weinig dialoog of structuur rondom dit onderwerp. Dit is echt iets wat verloren is gegaan. (...) In onze regio zien we bijvoorbeeld dat we als grote bibliotheek nog wel kunnen omgaan met dit soort uitdagingen. We hebben altijd wel een expert die kennis kan delen. Dus daar werken we aan. Maar voor kleinere bibliotheken is dit veel moeilijker. Vooral wanneer ze te maken hebben met personeel dat niet professioneel is opgeleid. In die gevallen moet training op de werkvloer plaatsvinden. Dat is mogelijk, maar de benodigde middelen ontbreken vaak. Het verdwijnen van de provincies heeft ook geleid tot het verlies van een tussenliggend niveau waarop dit soort ondersteuning voor een deel plaatsvond. Dit vacuüm voelen we sterk.” (Respondent 1)

4.4.3 Gedeelde uitdagingen (geletterdheid en leesbevordering)

De respondenten belichten gezamenlijke uitdagingen waarmee bibliotheken worden geconfronteerd, met name de versnippering van dienstverlening en de daarmee gepaarde afname van geletterdheid. Deze versnippering bemoeilijkt een gecoördineerde aanpak en legt een grote druk op lokale initiatieven om het probleem aan te pakken. Het wegvallen van een duidelijk beleidskader, zoals het decreet, draagt bij aan deze fragmentatie en maakt het moeilijker om een uniforme en doeltreffende aanpak te garanderen, met name op het gebied van geletterdheid en leesplezier.

Een ander aspect van deze gedeelde uitdagingen is het gebrek aan een duidelijk idee over welke bibliotheekvoorzieningen waar nodig zijn en op welke schaal deze moeten worden geleverd. Dit gebrek aan coördinatie kan leiden tot onrealistische verwachtingen van kleinere bibliotheken om dezelfde uitgebreide diensten te leveren als grotere centrale bibliotheken, wat de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening kan aantasten. Een mogelijke oplossing die naar voren wordt gebracht, is het streven naar een meer gelaagd bibliotheeklandschap, waarin verschillende typen bibliotheken verschillende rollen vervullen op basis van hun capaciteiten en de behoeften van hun gemeenschap. Dit zou kunnen betekenen dat centrale bibliotheken worden gestimuleerd om uitgebreidere diensten aan te bieden, terwijl filiaalbibliotheken zich meer richten op specifieke taken zoals leesbevordering. Het creëren van een dergelijk gelaagd landschap vereist echter een heldere visie en coördinatie op zowel lokaal als Vlaams niveau om de diversiteit aan diensten te waarborgen en tegelijkertijd de overkoepelende doelen van geletterdheid en leesplezier te bevorderen.

Er is een groeiende erkenning dat leesbevordering meer is dan alleen het verstrekken van boeken, en dat het ook gaat om het creëren van een omgeving die lezen aanmoedigt en ondersteunt. Dit omvat het betrekken van ouders, het aanpakken van vrijetijdsaspecten en het afbreken van tussenschotten tussen verschillende instellingen en gemeenschappen. De behoefte aan meer gecoördineerde inspanningen en middelen van hogerhand om deze samenwerkingen te ondersteunen en goede praktijken te delen, wordt benadrukt. Dit geldt niet alleen voor grote bibliotheken, maar ook voor kleinere gemeenschappen die worstelen met vergelijkbare uitdagingen. Een geïntegreerde aanpak waarbij de kerntaken van bibliotheken worden gedefinieerd en ondersteund, en waarbij samenwerkingen worden aangemoedigd en gefaciliteerd, kan de effectiviteit van leesbevorderingsinitiatieven vergroten en de impact ervan maximaliseren.

4.4.4 Ondersteuningsnoden (middelen en ondersteuning)

De respondenten benadrukken de behoefte aan een gestructureerde aanpak van financiering en ondersteuning voor bibliotheken, met name in relatie tot projectmiddelen en innovatie. Het idee van het toekennen van projectmiddelen voor specifieke doeleinden, zoals een leesoffensief, wordt naar voren gebracht door een respondent als een manier om zowel ondersteuning te bieden als de richting van de sector te sturen. Echter, waarschuwt men tegelijk voor de extra druk die dit op bibliotheken zou kunnen leggen, met name op het gebied van personeel, tenzij er voldoende middelen worden toegewezen om deze initiatieven te ondersteunen.

“Dit is eigenlijk ook een taak die voorheen door de provincies werd vervuld. Nu wordt er veel gesproken over regio's, maar er is vaak een zekere terughoudendheid om energie te steken in het samenwerken en coördineren. Stel je voor dat je op regionaal niveau iemand zou kunnen aanstellen die zich specifiek bezighoudt met leesbevordering. Dit zou veel bibliotheken ten goede komen en zou ook het signaal afgeven dat bepaalde functies het beste op een bepaalde schaal kunnen worden uitgevoerd. Op die manier kun je beter sturen op het veld en problemen oplossen. Dit zou bijvoorbeeld een mooie rol kunnen zijn voor Vlaanderen, door goed te kijken naar wat het veld nodig heeft en waar de hiaten liggen. In plaats van overal een beetje bij te dragen, kan je misschien beter gestructureerd te werk gaan, wat de sector ten goede komt. Dus door het verdwijnen van dit tussenliggende niveau, is er een groot hiaat ontstaan. Dit creëert ook een vacuüm op Vlaams niveau en draagt bij aan de versnippering die we al hebben gezien.”
(respondent 1)

Er wordt gesuggereerd dat het aanwerven van extra personeel met projectmiddelen interessant kan zijn om de uitvoering van initiatieven te ondersteunen, maar men benadrukt tevens de uitdagingen rond het verkrijgen van toestemming en middelen van lokale besturen. Men illustreert dit met een voorbeeld van het aanwerven van iemand op regionaal niveau om aan een gedeelde uitdaging te werken, maar erkent de beperkingen van het verkrijgen van extra personeel vanuit lokaal bestuur. Dit wijst op de noodzaak van een gecoördineerde aanpak op regionaal of Vlaams niveau om de financiering en het personeelsbestand van bibliotheken effectief te ondersteunen.

5. Conclusie

De beleidswijzigingen in Vlaanderen vanaf 2015, namelijk het opheffen van de bibliotheekplicht en het decentraliseren van de financiering voor bibliotheken, hebben aanzienlijke gevolgen gehad voor de werking en dienstverlening van de bibliotheken in Vlaanderen. Bibliotheken blijven een essentiële rol spelen in het bevorderen van gemeenschapszin, educatie en cultuur, hoewel ze geconfronteerd worden met aanzienlijke uitdagingen op het vlak van financiering en personeelsbeleid.

Financiële beperkingen blijken een gemeenschappelijke uitdaging te zijn voor bibliotheken in verschillende regio's. Terwijl sommige gemeenten zich blijven inzetten voor bibliotheken door bijvoorbeeld nieuwe faciliteiten te bouwen, ervaren anderen relatieve stabiliteit in hun budgetten, maar signaleren zij potentiële bedreigingen zoals het niet vervangen van bibliothecarissen/hoog opgeleid personeel bij pensionering. Nog anderen wijzen op de aanzienlijke daling van budgetten voor bibliotheken en de impact daarvan op collectievorming en programmatische activiteiten. Er wordt benadrukt dat de financiële situatie van bibliotheken sterk kan variëren afhankelijk van verschillende factoren, zoals de grootte van de bibliotheek, het lokale bestuur en de regionale/bovenlokale samenwerkingsverbanden. Hierdoor kunnen er geen conclusies worden getrokken wat betreft de financiële situatie van bibliotheken in het algemeen. Hiervoor is meer onderzoek en tijd nodig om dit te kunnen achterhalen.

Een van de meest opvallende bevindingen is de afname van het aantal vaste werknemers (VTE) binnen de bibliotheken. Uit de analyse blijkt dat de afname van vaste werknemers (VTE) gecompenseerd wordt door een toename in het aantal vrijwilligers, wat wijst op een verschuiving in hoe kernactiviteiten worden ondersteund. Deze trend kan potentieel de kwaliteit van dienstverlening beïnvloeden als vrijwilligers taken opnemen die traditioneel door geschoold personeel worden uitgevoerd. De correlatie tussen een daling van het aantal VTE en een stijging van het aantal vrijwilligers suggereert dat bibliotheken steeds meer leunen op gemeenschapsbetrokkenheid om aan de behoeften van hun leden te voldoen.

Financieel konden we maar beschikken over beperkte gegevens. Het was voor de respondenten niet altijd te achterhalen wat de budgetten zijn voor personeel, werking en infrastructuur. Toch kunnen we een aantal interessante ontwikkelingen waarnemen: de inflatie, overheveling van ongeoormerkte budgetten en besparingen hebben, geleid tot een reële daling van budgetten wanneer deze worden afgemeten tegen de inflatie-index. Dit heeft ongetwijfeld effecten op de beschikbare middelen voor collecties en andere essentiële diensten, wat weer impact heeft op de toegankelijkheid en kwaliteit

van dienstverlening. Er bestaat een complexe relatie en dynamiek tussen bibliotheken en het lokale bestuur, met name met betrekking tot financiële keuzes en beleidsvorming. De financiering en ondersteuning van bibliotheekdiensten zijn nu meer afhankelijk van de goodwill en visie van het lokale bestuur, wat vaak leidt tot onzekerheid en variabiliteit. Naast individuele politieke bestuurders hebben ook structuren binnen de stad een aanzienlijke invloed op financiële beslissingen met betrekking tot bibliotheken. Wanneer bibliotheken worden gegroepeerd binnen bredere domeinen zoals cultuur en/of vrijetijd kunnen financiële afwegingen andere prioriteiten boven bibliotheekdiensten stellen, met beperkte investeringen in personeel en/of innovatieve projecten tot gevolg. Het belang van een grotere bewustmaking binnen het lokale bestuur wordt benadrukt. Door de waarde en het belang van bibliotheekdiensten te tonen, kunnen bibliotheken hun positie op de politieke agenda versterken en meer steun veiligstellen voor financiële middelen en structurele ondersteuning. Het is essentieel om mechanismen te ontwikkelen die zowel grotere als kleinere bibliotheken ondersteunen bij de professionele ontwikkeling van het personeel en het verzekeren van voldoende financiële middelen voor essentiële voorzieningen en projecten. Een dergelijke aanpak zou kunnen helpen om de kwaliteit en toegankelijkheid van bibliotheekdiensten te verbeteren en tegelijkertijd de sector als geheel te versterken.

De variabiliteit in budgetten en personeelsniveaus tussen verschillende bibliotheken en clusters suggereert dat er een meer gestandaardiseerde benadering nodig is om een basisniveau van dienstverlening te garanderen die consistent is over heel Vlaanderen. Dit zou omvatten het opstellen van minimumnormen voor budget en personeel op basis van de grootte van de gemeenschap die een bibliotheek bedient. Zonder een helder en uniform beleidskader is het moeilijk om consistente doelstellingen te handhaven, vooral op het gebied van geletterdheid en leesbevordering. Hierin is uiteraard ook een belangrijke rol weg gelegd voor Iedereen Leest. Dit onderstreept de noodzaak voor bibliotheken om niet alleen lokaal, maar ook op bovenlokaal en Vlaams niveau samen te werken, om effectieve strategieën te ontwikkelen die leiden tot een coherent en omvattend bibliotheekbeleid.

De studie benadrukt de cruciale rol van bibliotheken in het aanbieden van een veilige en verrijkende omgeving voor hun leden, wat bijdraagt aan een positieve gemeenschapsvorming en persoonlijke ontwikkeling. Bibliotheken worden niet alleen gezien als leveranciers van boeken en materialen maar ook als centra voor maatschappelijke, gemeenschapsversterkende en educatieve activiteiten, wat hun relevantie voor de samenleving versterkt. Er is een gedeelde zorg over de steeds breder wordende rol van bibliotheken, deze weerspiegelt een grotere discussie over de richting van bibliotheekdiensten in de hedendaagse maatschappij. Terwijl sommigen de evolutie naar een meer publieksgerichte aanpak verwelkomen, zijn anderen bezorgd dat de bibliotheek te veel verschillende rollen op zich neemt, zoals

burgerloketten en digipunten, zonder een duidelijke structuur of richtlijnen. Deze verschillende perspectieven illustreren de complexiteit van het definiëren van de rol van bibliotheken in de samenleving, vooral gezien de diverse behoeften en verwachtingen van gebruikers in verschillende gemeenschappen. Wederom illustreert dit de nood aan een gedeelde visie op Vlaams niveau.

6. Aanbevelingen aan beleid

Tijdens het onderzoek werden de toenemende verantwoordelijkheden van bibliotheken benadrukt, waarbij respondenten de kansen en uitdagingen bespraken waarmee ze worden geconfronteerd bij het vervullen van deze taken. Zo werd naar voren gebracht dat de bibliotheken steeds meer taken krijgen rond e-inclusie en integratie, maar dat dit niet altijd in verhouding staat tegenover de middelen die ze hiervoor krijgen of het personeel dat ze hiervoor kunnen inzetten. Het vergt ook personeel met specifieke competenties, nl. kennis van digitalisering en van de specificiteit van een bibliotheekwerking.

1. Ontwikkeling van een Vlaams Beleidskader voor Bibliotheken:

- **Gedeeld Beleidskader:** Ontwikkel samen met de bibliotheken een duidelijk en gedeeld beleidskader dat richtlijnen stelt voor basisdienstverlening en een gedeelde visie over de rollen en de kwaliteit van diensten voor alle Vlaamse bibliotheken.
- **Minimumnormen voor budget en personeel:** De variabiliteit in budgetten en het niveau van het personeel tussen verschillende bibliotheken en clusters suggereert dat er een meer gestandaardiseerde benadering nodig is om een basisniveau van dienstverlening te garanderen die consistent is over heel Vlaanderen. Dit zou het opstellen van minimumnormen voor budget en personeel kunnen omvatten op basis van de grootte van de gemeenschap(en) die een bibliotheek (en haar filialen) bedient.
- **Nood aan verbeterde gegevensbeschikbaarheid:** Tijdens het onderzoek werd de nood met betrekking tot het verkrijgen van volledige en nauwkeurige gegevens over de slagkracht van bibliotheken duidelijk geïdentificeerd. Vaak hebben bibliotheken zelf geen exhaustief overzicht van deze gegevens, aangezien deze gedeeltelijk worden beheerd door lokale overheden. Dit benadrukt de noodzaak aan een centrale monitoring en een ruimere beschikbaarheid van gegevens om gedegen onderzoek op dit gebied mogelijk te maken.

- Wanneer we ter vergelijking naar Nederland kijken, zien we dat de Bibliotheekmonitor van de KB, de nationale bibliotheek van Nederland een cruciale rol speelt als een centrale bron van gestandaardiseerde gegevens, waardoor een dieper inzicht ontstaat in de prestaties en impact van bibliotheken. Tevens komt er opnieuw een zorgplicht voor gemeenten om een toekomstbestendige bibliotheek in te richten. Ook kijkt men hierbij naar de invulling van het begrip 'volwaardige bibliotheek', waarbij een duidelijk kader wordt geschept.

2. Stimuleren van Professionele Ontwikkeling:

- **Training en Ondersteuning:** De noodzaak voor de ontwikkeling van een coherent beleidskader en de versterking van de professionele capaciteiten van bibliotheekpersoneel wordt steeds evidentier. Deze professionele ontwikkeling richt zich specifiek op de verhoging van digitale competenties, vaardigheden in gemeenschapsmanagement, en andere relevante expertises die essentieel zijn voor de hedendaagse bibliotheekpraktijken.
- In dit verband is het van cruciaal belang dat er een geïntegreerde visie wordt gecultiveerd, welke ondersteund wordt door de bestaande institutionele actoren zoals de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD), Cultuurconnect, Literatuur Vlaanderen en Iedereen Leest. Deze organisaties zijn niet alleen cruciaal in het bijdragen aan het versterken van deze visie maar ook in het faciliteren van de professionele ontwikkeling van bibliotheekpersoneel door middel van gerichte trainingen en capaciteitsopbouwende programma's. Een heldere en goed gedefinieerde toeleiding naar professionele ontwikkelingspaden, ondersteund door een sterke en samenhangende visie, is essentieel. Het lerend netwerk dat Literatuur Vlaanderen recent opgericht heeft, kan hier ook een belangrijke rol spelen. Dit zal niet alleen de effectiviteit van bibliotheekdiensten verhogen maar ook zorgen voor een adaptieve en responsieve bibliotheekomgeving die in staat is om te voldoen aan de veranderende behoeften van de gemeenschap. Het formuleren van dergelijke strategische richtlijnen vereist een collaboratieve aanpak waarbij stakeholderbetrokkenheid en interinstitutionele samenwerking centraal staan.

3. Versterken van Lokale, Regionale en Sectorale Samenwerking:

- **Samenwerking bibliotheken en lokale besturen:** De verschillen in ervaringen m.b.t. de relatie met het lokale bestuur onderstreept de noodzaak van een meer gestructureerde en doelgerichte aanpak, waarbij de focus ligt op het creëren van een

gemeenschappelijke visie en beleidskader en het maximaliseren van de impact van bibliotheekdiensten op de gemeenschap(pen). Een sterkere visie op Vlaams niveau dat de rollen en betekenis van de bibliotheken onderstreept, draagt bij aan het belang op lokaal niveau en dient eerst te worden ontwikkeld. Een aanbeveling die voortkomt uit deze bevindingen en volgt op het vastleggen van een kader op Vlaams niveau is om de rol en waarde van bibliotheken beter te benadrukken en te promoten. Dit kan worden bereikt door vanuit VVBAD en Literatuur Vlaanderen nog meer in te zetten op bewustmakingscampagnes die de unieke bijdrage van bibliotheken aan de culturele en educatieve ontwikkeling van de gemeenschap belichten. Het is essentieel om te benadrukken dat bibliotheken niet alleen centra van kennis en informatie zijn, maar ook een belangrijke rol spelen bij het bevorderen van lezen, educatie, sociale inclusie, gemeenschapsvorming en culturele participatie binnen de lokale context. Door deze aspecten te benadrukken, kunnen bibliotheken meer lokale erkenning krijgen en meer financiële steun veiligstellen van lokale overheden, wat hun vermogen om hoogwaardige diensten te leveren aan de gemeenschap zal vergroten.

- **Samenwerkingsinitiatieven:** niet alleen op lokaal niveau, maar ook op bovenlokaal, sectoraal en Vlaams niveau is het van belang om meer in te zetten op het delen van good practices en het ontwikkelen van gezamenlijke projecten die de kwaliteit van bibliotheekdiensten kunnen verbeteren. De mogelijkheden van het decreet bovenlokaal cultuurbeleid kunnen hier verder geëxploreerd worden. Het is van belang hierbij te benadrukken dat ook op sectorniveau samenwerkingen verder gestimuleerd dienen te worden.

4. Flexibiliteit en lokale autonomie behouden:

- **Lokale innovatie ondersteunen:** Hoewel een gedeeld beleidskader noodzakelijk is, moet er ruimte blijven voor lokale besturen om te innoveren en hun diensten aan te passen aan de specifieke behoeften van hun gemeenschap. De opportuniteiten van de Intergemeentelijke Samenwerkingsverbanden (IGS-en) in het kader van het decreet bovenlokaal cultuurbeleid dienen best verder geëxploreerd te worden.
- **Evenwicht tussen autonomie en Vlaamse richtlijnen:** Zorg voor een evenwicht tussen lokale flexibiliteit en Vlaamse richtlijnen (beleidskader) om te garanderen dat bibliotheken effectief kunnen inspelen op de behoeften van hun gemeenschappen.
- **Versterk het belang van netwerken:** Op Vlaams niveau kan steun voorzien worden voor een versterking van de netwerking tussen de bestaande spelers op het vlak van kennisdeling en professionele ondersteuning in de bibliotheek en literatuursector.

Ook de rol van Cultuurconnect in de digitale transformatie van bibliotheken zou sterker geëxpliciteerd dienen te worden. Aanvankelijk waren zij het steunpunt voor de digitalisering van bibliotheekcollecties maar door de verbreding van hun rol naar de digitale transformatie van de bredere cultuursector is het niet meer duidelijk voor de bibliotheken in hoeverre zij hun opdracht ten aanzien van de bibliotheken nog kunnen opnemen. Ook merken we dat de bibliotheken niet altijd op de hoogte zijn van de verschillende steunpunten en fondsen en voor welke noden ze bij wie terecht kunnen. Een heldere rolverdeling en communicatie binnen het Vlaamse ecosysteem zou iedereen ten goede komen.

7. Bibliografie

Aabo, S. (2005). The role and value of public libraries in the age of digital technologies. *Journal of Librarianship and Information Science* December 2005 vol. 37 no. 4 205-211.

Aabo, S., Audunson, R. & Varheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, Volume 32, Issue 1, January 2010: 16-26.

Delft, B. Schramme, A. & Verboven, N. (2018). *Analyse publieksonderzoek cultuur- en gemeenschapscentra 2018*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Gielen, P. e.a. (2014). *De waarde van cultuur*. Universiteit Groningen. <https://www.rug.nl/research/icog/research/researchcentres/artsinsociety/themegroups/cultuuronderwijs/bibliotheek/beleid/pdf/rapport-dewaarde-van-cultuur.pdf>

Huysmans, F. (2022). *De impact en publieke waarde van de openbare bibliotheek*. https://cms.probiblio.nl/uploads/RapportDe_impact_en_publieke_waarde_van_de_openbare_bibliotheek.pdf

Lauersen, C., Jessen, A, Hilding Andersen, N. (2021). *The impact of public libraries in Denmark: A haven in our community*. Conducted by Seismonaut and Roskilde Central Library. Zie: https://www.roskildebib.dk/sites/roskilde.ddbcms.dk/files/files/news/roskildebib_folkebibliotekets_betydning_for_borgerne_i_danmark_eng_final_0.pdf

Verboven, N. & Schramme, A. (2021). *Analyse publieksonderzoek openbare bibliotheken Coronaluik 2021*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Verboven, N. & Schramme, A. (2022). *Analyse publieksonderzoek openbare bibliotheken*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.